ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 95 — 96 (5277 — 5278)
Чацвер, 23 жніўня 2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 160 руб.

Да новага навучальнага года

Першае верасня ў родных сценах

Калі цёмнымі жнівеньскімі начамі загараюцца на небе зоркі, на зямлі расцвітаюць іх сёстры — рознакаляровыя астры. На дрэвах паяўляюцца першыя жоўтыя лісточкі — не за гарамі восень. І дзеці пачынаюць збірацца ў школу.

У той час калі настаўніца біялогіі Ухалодскай сярэдняй школы, што на Барысаўшчыне, Ала Мікалаеўна Касцюковіч абдумвала план будучага кветніка, яшчэ не растаў апошні сакавіцкі снег. На белым аркушы паперы яна "вырошчвала" астры, цыніі, агератум, алісум і іншыя незвычайныя расліны. І праз паўгода ўсіх тых, хто заходзіць у школу, чакае мора кветак. Як ні стараюцца сталічныя настаўнікі ўпрыгожыць школьны двор, у вёсцы кветкі лепшыя. Бы напоеныя водарам волі, цёплай зямлі і свежага паветра.

Безліч кветак і ў школьным памяшканні. Зараз яны сумуюць на калідоры, бо ў многіх класах ідзе рамонт — скажам так, апошнія штрыхі яго. Дырэктар школы Наталля Іванаўна Асаўчонак зрабіла мудра. У школе працаваў стацыянарны летнік, але пра якое аздараўленне можа ісці размова, калі побач фарбуюць, мыюць, займаюцца пабелкай. Таму частку работ па рамонце школы прыйшлося адкласці на жнівень.

А школа Ухалодская асаблівая — яна мае эстэтычны ўхіл. Ёсць тут класы харэаграфічныя, харавыя, з агульнаэстэтычным ухілам. На думку Наталлі Іванаўны, выхаванне прыгажосцю вельмі спрыяе выхаванню агульнай культуры. І за станам школы, абсталявання тут сочаць самі дзеці. Як у добрай хаце, дзе чыста і ўтульна.

Вялікую дапамогу ў вырашэнні матэрыяльных праблем тут аказваюць мясцовая гаспадарка — саўгас "Гвардыя" і цэх па разліву мінеральнай вады — ТАА "Гарант". Цэх, дарэчы, узначальвае выпускнік мясцовай школы. Дзякуючы намаганням раённага аддзела адукацыі ва Ухалодзе, ды і іншых школах, працуюць школьныя брыгады. Аплату робіць мясцовы Цэнтр занятасці. Сёлета былі створаны 24 такія брыгады. Яны займаюцца паклейкай шпалераў.

Ва Ухалодскай школе — добрая, з густам афармленая сталоўка. За кошт сродкаў ад арэнды быў праведзены капітальны рамонт. Усе расходы па харчаванні ўзяў на сябе мясцовы саўгас, і ў меню школьнікаў ёсць нават прысмакі.

Рыхтавалася ў той дзень да сустрэчы з вучнямі настаўніца пачатковых класаў Аксана Уладзіміраўна Доўгель. Заканчвала рамонт кабінета, рыхтавала наглядныя дапаможнікі.

— Ведаеце, вельмі чакаю сваіх дзяцей. Можа, і не зусім яны ў мяне паслухмяныя, але кожнае — цікавая асоба, шмат чытаюць, любяць маляваць. Ёсць хлопчык, які сам прыдумвае казкі.

На стале ў кабінеце дырэктара — кніга маскоўскага педагога В.М.Лізінскага "Дзённік дырэктара школы" (гэта скарочаная назва). Сапраўды, лета — самы спрыяльны час, каб папрацаваць над сабой, пачытаць цікавую кнігу. Так што не толькі хатняй гаспадаркай займаюцца вясковыя настаўнікі.

Наталля Іванаўна з удзячнасцю адзначае працу тых работнікаў, якія шмат зрабілі для падрыхтоўкі школы — тэхнічак Тамару Смаляр, Людмілу Чарнуха, загадчыка гаспадаркі Валянціну Палонік. Добры калектыў — гэта той, дзе кожны сумленна робіць сваю справу.

А вось у Нёманіцкай школе мы не заспелі дырэктара. Хоць асоба ён даволі каларытная — Іван Фёдаравіч Каратыш працуе у раёне 15 гадоў са сваіх сарака, і школа яго — адна з лепшых. Усё тут выдае добрага гаспадара. А з размовы з дыетычнай сястрой Галінай Ігнатаўнай Клімковіч мы ўпэўніліся: кожны работнік школы хварэе за імідж сваёй ўстановы, цікавіцца школьнымі справамі. Працуюць тут сем'ямі, і кожны крок педагога ў вёсцы — навідавоку. Да таго ж, увасабляючы праграму "Здаровы лад жыцця", школа з'яўляецца ў вобласці эксперыментальнай пляцоўкай.

Загадчык раённага аддзела адукацыі Таццяна Іванаўна Чэрнікава за тры гады працы на гэтай пасадзе вельмі шмат зрабіла па ўмацаванню матэрыяльнай базы школ. Калісьці ўзначаліўшы 20-ю гарадскую школу-новабудоўлю і давёўшы яе да поўнага ладу, у падобным кірунку яна працуе і зараз. Мяркуйце самі: толькі сёлета ў васьмі школах адрамантаваны дахі, у пяці ўстановах — кацельная і ацяпляльная сістэмы, прыведзены ў парадак дзве воданапорныя вежы.

У цэлым розных відаў рамонтных работ выканана на суму 119 мільёнаў рублёў. Пры гэтым выкарыстоўвалася і спонсарская дапамога. Вялікую падзяку выказвае аддзел адукацыі саўгасу-камбінату "Барысаўскі" (дырэктар А.В.Акуліч), Весялкоўскаму крухмальнаму заводу (дырэктар Ю.С.Чарнышоў), Прыямінскаму рамонтнаму заводу (дырэктар В.Н.Радзюк). Дапамагалі сваім школам і базавыя гаспадаркі.

Усё гэта спрыяе таму, што многія выпускнікі школ з ахвотай вяртаюцца працаваць у свой раён пасля заканчэння навучальных устаноў. Асабліва настаўнікі. І першае верасня яны будуць сустракаць у родных сценах.

Ала ШАЎЦОВА.

Фінішыравала чарговая прыёмная кампанія ў вышэйшых навучальных установах нашай краіны. Сёлета яна была гарачай (столькі новаўвядзенняў!). Можна ўжо падвесці вынікі, зрабіць нейкія высновы. Вось пра гэта наша гутарка з рэктарам Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка, акадэмікам Акадэміі навук вышэйшай школы, доктарам гістарычных навук Леанідам Нікановічам ЦІХАНАВЫМ.

Аптымістычны погляд

— Скончылася ўступная кампанія. Як прайшла яна ва універсітэце? Ці былі парушэнні, скаргі, апеляцыі?

— Да ўступнай кампаніі мы рыхтаваліся вельмі сур'ёзна. Камісія была створана ўжо ў верасні мінулага года, былі падрыхтаваны білеты. Мы сачылі за тым, каб змест пытанняў экзаменацыйных білетаў адпавядаў школьнай праграме, таму ніякіх непаразуменняў з абітурыентамі і іх бацькамі не было. Не было і ніводнай апеляцыі. Што датычыцца скаргаў, то яны былі як у вуснай форме, так і ў пісьмовай, але на гэтыя скаргі даваліся адказы экзаменатарамі, старшынямі прадметных і членамі прыёмнай камісій.

— Леанід Нікановіч, колькім абітурыентам пашчасціла стаць студэнтамі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка?

— У нас план набору 1370 чалавек на дзённае аддзяленне, 1000 на завочнае і 100 на вячэрняе. На дзённае аддзяленне мы залічылі 1390 чалавек. Дваццаць узялі за кошт універсітэта — самі будзем выплачваць ім стыпендыю. Набор абітурыентаў на платную форму навучання яшчэ не скончаны. Пакуль на платную форму залічана каля 300 чалавек, аб'яўлены дадатковы прыём на валеалогію, псіхалогію, медыцыну. Канчаткова пытанне аб прыёме абітурыентаў на платную форму навучання будзе вырашана 29 жніўня. Плануецца, што на платнае навучанне будзе залічана дзесьці 600-700 чалавек.

— Дарэчы, а колькі складае аплата вучобы ў вашай установе?

— Сёлета мы аплату панізілі, яна складае 650 у.а. Летась яна была 750 у.а. 650 у.а. — гэта максімальная аплата за так званыя дэфіцытныя спецыяльнасці: "Практычная псіхалогія і замежная мова", "Педагогіка і методыка пачатковага навучання і замежная мова", "Сацыяльная педагогіка і замежная мова" і інш. На астатнія — 600 у.а. Завочная форма навучання каштуе 300 у.а., вячэрняя — 400 у.а.

— Якая спецыяльнасць сёлета была самай папулярнай?

— Гэта пытанне ўмоўнае. Самы высокі конкурс быў на фізічную культуру на факультэце народнай культуры (9 чалавек на месца), як гэта ні дзіўна. Нам прыемна, што павялічваюцца конкурсы на асноўныя галоўныя спецыяльнасці для школы, напрыклад, на фізіку, матэматыку. Гэта вельмі важна. Ёсць так званыя модныя спецыяльнасці, на якія сёння конкурс большы, заўтра — меншы. Напрыклад, вялікія конкурсы на спецыяльнасці з псіхалагічным накірункам: псіхалогія менеджмента, прадпрымальніцкай дзейнасці і г.д. Агульны конкурс ва універсітэце склаў 3,5 чалавека на месца. Гэта нямала.

— А на якую спецыяльнасць конкурс быў самы нізкі?

— Самы нізкі конкурс на спецыяльнасці, што рыхтуюць выкладчыкаў музыкі. Больш таго, на спецыяльнасць "Педагогіка і методыка пачатковага навучання і музыка і спевы" ў нас недабор. Да плана не хапіла 7 чалавек. Падрыхтоўка абітурыентаў па музыцы вельмі слабая, бо ў сельскіх школах музыка не выкладаецца. Гэта агульная праблема для рэспублікі. Мы спрабавалі набраць абітурыентаў без конкурсу, па дамоўленасці са школамі, але не атрымалася. У будучым яшчэ будзем спрабаваць даваць гарантаваныя месцы ў раёны, але толькі ў сельскія школы. Мы гатовы набраць 25 чалавек і падрыхтаваць іх адпаведным чынам.

— Леанід Нікановіч, зараз гаворыцца аб нізкім узроўні ведаў нашых выпускнікоў, што вы можаце сказаць пра ўзровень падрыхтоўкі вашых абітурыентаў?

— Адным словам на гэтае пытанне не адкажаш. Хачу зазначыць, што падрыхтоўка абітурыентаў высокая. Вызначаецца высокая скіраванасць на педагагічную дзейнасць. Гэта вельмі добра. Але стаў відавочным той факт, што агульная падрыхтоўка па мовах (рускай і беларускай) вельмі нізкая. Па дыктоўках, сачыненнях, пераказах шмат нездавальняючых адзнак. У гэтым годзе (па ацэнках спецыялістаў) абітурыентам было цяжка напісаць тэкст дыктоўкі ўзроўню шостага класа. Гэта вельмі сур'ёзная праблема і для нашых выкладчыкаў, мы ж рыхтуем настаўнікаў-філолагаў. Трэба пераглядаць методыку выкладання рускай і беларускай моў. Неабходна ўлічваць і тыя працэсы, што адбываюцца ў грамадстве, іх уплыў. Я маю на ўвазе тэлебачанне, інтэрнэт, а методыка гэтага не ўлічвае. Ёсць над чым задумацца метадыстам, філолагам. Штосьці ўжо зроблена: у мінулым годзе стварылі праграму падтрымкі беларускай і рускай моў, але гэтага недастаткова. Трэба ствараць навуковы калектыў, пераглядаць падрыхтоўку выкладчыкаў мовы і літаратуры. Іх падрыхтоўка павінна адпавядаць патрабаванням сучаснасці, яны павінны ісці ў школы з новымі методыкамі. Былі праблемы з замежнай мовай, але адбыліся пазітыўныя зрухі: з'явіліся новыя методыкі (штосьці прыйшло з-за мяжы, штосьці стварылі самі). Выпраўляецца становішча з фізікай і матэматыкай. Абітурыент па гэтых дысцыплінах прыходзіць падрыхтаваны больш якасна.

— Так званая залатая і срэбная моладзь пацвердзіла свае медалі?

— Мы разыходзімся з агульным накірункам, што існуе ў рэспубліцы: ёсць меркаванне з наступнага года медалістаў прымаць на агульных умовах. Лічым, што гэтага рабіць не трэба, бо медалісты — высокая ступень падрыхтоўкі, працаздольнасці. Мы сочым за тым, як яны вучацца, а потым працуюць. У гэтым годзе медалі ўлічваліся. Большасць іх сябе апраўдала, але тыя, хто не апраўдаў, дык не таму, што яны не падрыхтаваныя. Гэтая неапраўданасць ляжыць у сферы псіхалогіі, методыкі: медалісты скіраваны на першы экзамен. Але яны могуць не атрымаць выдатна. Да гэтага абітурыент не падрыхтаваны, таму ў далейшым ён можа атрымаць двойку. А двойку атрымаў, напрыклад, па біялогіі, якую не вывучаў у адзінаццатым класе, а да ўступнага экзамену не рыхтаваўся, бо стаўку зрабіў на першы экзамен. А хто дае гарантыю, што на першым экзамене ўсе абавязкова атрымаюць пяцёркі? Няма такой гарантыі, можа нешта забыў, таму ставяць чацвёрку, лічаць, што гэта добрая адзнака. Але бала ўжо не хапае. Вось што адбываецца, а ўсе спалохаліся: медалісты не адпраўдваюць свае веды. Я лічу, што такі настрой не вельмі абгрунтаваны і нават шкодны.

— Сёлетняе новаўвядзенне (магчымасць паступаць у некалькі вузаў адначасова), напэўна, вельмі паўплывала на састаў абітурыентаў? Як склаўся лёс выпускнікоў педагагічных класаў?

— Я б не сказаў, што гэтае новаўвядзенне паўплывала на склад або якасць абітурыентаў. Яно дало больш магчымасцей, але іх трэба, як кажуць, з толкам рэалізаваць. А для большасці абітурыентаў гэта ператваралася ў пакуты, калі яны проста захлынуліся прадастаўленай магчымасцю. Падалі дакументы ў чатыры, нават пяць ВНУ, пачалі бегаць з адной навучальнай установы ў другую, у кожнай свае расклады і г.д. Я думаю, што гэта з'ява часовая, усё наладзіцца. Такая магчымасць — дэмакратычная норма, яна павінна існаваць. У будучым і абітурыенты, і бацькі, і школы зразумеюць, як яе выкарыстоўваць. Лічу яе станоўчай з'явай у сёлетняй прыёмнай кампаніі.

Што датычыцца педагагічных класаў, то гэта пытанне больш сур'ёзнае. На хвалі дэмакратычных працэсаў, якія склаліся ў сістэме вышэйшай адукацыі, назіраюцца вельмі цікавыя рэчы, у прыватнасці сітуацыя з педагагічнымі класамі. Склалася сістэма падрыхтоўкі да педагагічнай адукацыі, што ўключала ў сябе педагагічныя класы, падрыхтоўчае аддзяленне, педагагічныя гімназіі і г.д. Мы пачалі атрымліваць вельмі падрыхтаванага і скіраванага на педагагічную дзейнасць абітурыента. А калі зараз будзем іх прымаць на агульных умовах, то парушым ужо складзеную сістэму падбору сярод моладзі людзей, якія з задавальненнем, ахвотай будуць працаваць з дзецьмі. Гэта мяне вельмі хвалюе. Думаю, што для сістэмы педагагічнай адукацыі можна зрабіць выключэнне. Педагагічныя класы, як сістэма, павінны працаваць, бо дзеці ідуць у такія класы свядома. Яны не толькі скіраваны, але і атрымліваюць дадатковыя веды па педагогіцы, псіхалогіі. У нас педагагічныя класы і падрыхтоўчае аддзяленне давалі 30 працэнтаў абітурыентаў. Неабходна гарантаваная падтрымка падрыхтоўкі педагагічных класаў. У будучым будзем змагацца за гэты станоўчы вопыт, будзем тлумачыць, прыводзіць факты, паказваць, што было і што атрымліваецца. Адна справа быць, напрыклад, эканамістам, а педагогі — гэта людзі, якія ідуць да чалавека, таму іх трэба дбайна адбіраць.

(Працяг на 2-й стар.)

Рамонт — стыхія!?

Пра вынаходлівасць і выкрутлівасць рускага (беларускага) чалавека складаюць анекдоты. У якое б становішча ён ні трапіў, абавязкова знойдзе выйсце. Гэтак жа і пра дырэктараў нашых навучальных устаноў. Штогод усё менш дзяржаўных сродкаў выдаецца на рамонт школы, а да першага верасня, як па першаму патрабаванню — усё ў поўным парадку.

У кожнага кіраўніка свой сакрэт, як ён спраўляецца з такой цяжкай справай, як летні рамонт. Ёсць і агульнавядомыя сакрэты. Так, напрыклад, парты могуць "расці" ўслед за сваімі выхаванцамі — да ножак прырабляецца "абцас" патрэбнай вышыні. Старая мэбля пры дапамозе аліфы ператвараецца ў офісную, або яшчэ яе можна зачысціць наждачкай і палакіраваць. Вучэбныя кабінеты некаторыя настаўнікі асвяжаюць рознымі шпалерамі (у каго якія засталіся пасля дамашняга рамонту) па прынцыпу: на кожную сцяну — свае, або так: зверху — святлейшыя, а знізу — цямнейшыя.

Можа варта было б аб'явіць конкурс на самы танны і арыгінальны спосаб правядзення рамонту ў школе? Тады б мы ўсе з пераможцаў бралі прыклад. Нашы настаўнікі могуць ужо паспаборнічаць з будаўнікамі ў майстэрстве рамонту.

А цяпер без жартаў.

Зараз па ўсёй рэспубліцы ідзе здача - прыём школ да новага навучальнага года. Гэта самы цяжкі і балючы момант для многіх дырэктараў. Бо ніякія тлумачэнні - апраўданні, маўляў, не хапіла сродкаў, не змог дастаць — не прымаюцца. Тут, як кажуць, калі ўзяўся за гуж... Звычайна да сярэдзіны жніўня гэта працэдура заканчваецца, застаецца толькі ліквідаваць апошнія недапрацоўкі, якія выявіла камісія па прыёму.

Як справіліся нашы ўстановы адукацыі з рамонтам на гэты час? З такім пытаннем я звярнулася ў Партызанскі раён сталіцы. Там мне, не без гордасці, адказалі, што сёлета на бягучы і капітальны рамонт школ было выдзелена больш сродкаў (і ў параўнанні з мінулым годам, і калі браць паказчык па гораду).

У гэтым жа годзе школам Партызанскага раёна ў рамонце дапамагалі падшэфныя арганізацыі, якія і прысутнічалі пры здачы. Як расказаў мне Міхаіл Уладзіміравіч Аўсейц, намеснік главы адміністрацыі раёна, у кожнай школы раёна ёсць сваё падшэфнае прадпрыемства. Вясной яны яшчэ раз былі афіцыйна замацаваны за імі загадам адміністрацыі раёна. З шэфамі праведзена субяседаванне, на якім разглядалася дапамога прадпрыемстваў школам за мінулыя гады і абмяркоўваліся планы на будучае супрацоўніцтва. Такое замацаванне толькі станоўча адбілася на сёлетнім рамонце школ. Многія прадпрыемствы заслужылі словы ўдзячнасці — завод шасцерань, завод шампанскіх він, камбінат хлебапрадуктаў, Мінскводаканал і іншыя.

Акрамя дзяржаўнай і шэфскай дапамогі школам на выручку ішлі бацькі. Майстэрства кіраўніка — патлумачыць бацькам, што без іх актыўнага ўдзелу школе сёння не абысціся. Яны могуць падрыхтаваць працоўнае месца для свайго дзіцяці, навучыць яго беражліва ставіцца да дзяржаўнай (школьнай) маёмасці. Вялікіх збораў з бацькоў на рамонт не праводзіцца, сумы не перабольшвалі адной - дзвюх тысяч рублёў з сям'і.

Лепшымі і паказальнымі ў падрыхтоўцы да новага навучальнага года ў Партызанскім раёне сталі гімназіі № 5 і № 7, сярэднія школы №№ 22, 89, 69, 33. Прыемна здзівіла камісію сярэдняя школа № 86, якая раней не праяўляла належнай ініцыятывы і спрыту пры арганізацыі рамонту.

Партызанскі раён сталіцы — стары раён горада. Многія школы патрабуюць капітальнага рамонту. Ён вядзецца зараз у дзвюх школах — №№ 183 і 133, хутка пачнецца ў школе-інтэрнаце № 13. Перагрузка — гэта яшчэ адзін фактар, які ўплывае на старэнне памяшкання, скарачэнне тэрміну амартызацыі. Патрабуецца будаўніцтва школ. Больш за 10 год у раёне не здавалася ні адна новая школа. Сёлета — радасць. Па вуліцы Ваупшасава (мікрараён Дражні) да першага верасня мяркуецца адкрыць адзін блок новай школы (завяршыць будынак плануецца ў 2002 годзе). Гэта школа будзе мець фізкультурна-аздараўленчы ўхіл. Ёсць задума пабудаваць басейн, у якім так мае патрэбу раён, бо няма ніводнага на тэрыторыі раёна. Цесна стала ў школах па вуліцах Захарава і Авангарднай, дзе паявіліся новыя жылыя дамы.

Сярэдняя школа № 22 — самая вялікая ў Партызанскім раёне па плошчы (тры карпусы). Школа мае агульнаэстэтычны ўхіл, зараз у ёй навучаецца 1530 дзяцей. У мінулым годзе школе пашчасціла — у рэшце рэшт скончыўся доўгі чатырохгадовы капітальны рамонт двух карпусоў. Вельмі ўдзячная за гэта школа адміністрацыі раёна. У адрамантаваныя памяшканні паставілі і частку новай мэблі, камп'ютэры, сталовая поўнасцю абнавілася. Цяпер гэта самае вабнае месца для вучняў, бо сталовая стала прыгожай, утульнай, падобнай на кафэ (ёсць нават барная стойка). Фае на кожным паверсе галоўнага корпуса пафарбаваны ў розныя колеры: першы — у ружовы, другі — у жоўты, трэці — у зялёны, чацвёрты — у фіялетавы. Увечары, калі свецяцца ўсе вокны, школа нагадвае вясёлку.

Пасля капітальнага рамонту школа стала як новая. На працягу вучэбнага года настаўнікі і вучні стараліся падтрымліваць яе ў такім стане. Калі вучань што-небудзь псуе, то выпраўляць даводзіцца яго сям'і. І на самай справе — прыгажосць не хочацца парушаць, нават хуліганам.

Калектыў настаўнікаў школы ў асноўным жаночы, а якая ж жанчына не жадае, каб у яе было хораша і не горш чым у іншых. Першымі ў гэтым годзе прыбралі свае кабінеты работнікі адміністрацыі (намеснікі дырэктара). У класных пакоях (гэта стала традыцыяй) наводзяць парадак бацькі. Яны самі вырашаюць, які рамонт можна зрабіць. Дырэктар школы разам са сваімі намеснікамі плануюць і падлічваюць, у колькі абыдзецца ім рамонт усёй школы, асобнага кабінета. Затым ідзе пошук сродкаў. У школы ёсць тры крыніцы дапамогі-даходу — аддзел адукацыі, шэфскае прадпрыемства і бацькі. Але толькі кіраўнік школы ведае, як з ім можна дамовіцца. Надзея Сяргееўна Чэхаўская, дырэктар 22 сярэдняй школы, кажа, што ў яе цудоўны калектыў і талковыя бацькі, таму школа прыгожая і чыстая. У дзень здачы школы яна прызналася, што адчувае сябе сёння шчаслівай, бо можа заняцца той справай, якую любіць больш за ўсё — зместам адукацыі.

Святлана КІРСАНАВА.

Жнівеньскія нарады

Здароўе нашых дзяцей — здароўе нацыі

Штогод напярэдадні новага навучальнага года ў раённых аддзелах адукацыі праводзяцца жнівеньскія нарады з мэтай падвядзення вынікаў мінулага навучальнага года і пастаноўкі мэт і задач на наступны. Настаўнікі абмяркоўваюць поспехі і дасягненні сваёй працы, а таксама і недахопы і праблемы.

Жнівеньская нарада, што адбылася ў Старых Дарогах, вызначалася сваёй святочнасцю і ўрачыстасцю, бо, па-першае, праходзіла ў новым Палацы культуры, і, па-другое, уяўляла сабой творчую справаздачу, а не сур'ёзнае абмеркаванне надзённага. Замест афіцыйных дакладаў са сцэны ў выкананні выхавацеляў дзіцячых садкоў і настаўнікаў школ гучалі песні, прыпеўкі. Да таго ж яны прадэманстравалі і сваё тэатральнае майстэрства. Але ў песнях і тэатральных замалёўках гучалі канкрэтныя факты і лічбы. Напрыклад, так званыя артысты сярэдняй школы № 4 паведамілі ўсім прысутным, што іх школа з'яўляецца першай у раёне, дзе пачалі выкладаць рытміку, этычную граматыку. У ёй працуюць класы павышанай індывідуальнай увагі, з 1989 года функцыянуюць педагагічныя класы, створаны эканамічныя, тэхнічныя, ліцэйскія класы. Зараз аснова навучання ў школе — дыферэнцыяванае навучанне. Добрым паказчыкам з'яўляецца той факт, што сёлета з шасцідзесяці васьмі выпускнікоў сярэдняй школы № 4 Старых Дарог сорак чалавек паступілі ў вышэйшыя навучальныя ўстановы краіны.

Праблемы, недахопы, а таксама дасягненні раённай адукацыі былі акрэслены ў дакладзе загадчыка раённага аддзела адукацыі Артура Сцяпанавіча Захаркевіча. Ён вызначыў асноўную задачу на новы навучальны год — выхоўваць і навучаць дзяцей, вучыць іх адаптавацца да жыцця і соцыуму, а галоўнае — зберагчы іх здароўе для захавання генафонду нацыі. На думку А.С.Захаркевіча, галоўная праблема мясцовага аддзела адукацыі — здароўе вучняў. Сёлета адпачыць і паправіць сваё здароўе змагло толькі 1571 дзіця (у школах у мінулым годзе вучылася 4251 дзіця). Каб палепшыць здароўе вучня, неабходна панізіць нагрузкі, арганізаваць спецыяльныя аздараўленчыя групы па фізкультуры, санаторныя групы, фітабары, перапынкі паміж урокамі зрабіць рухомымі. Дзецям трэба больш бываць на свежым паветры, харчаванне зрабіць каларыйным і не забываць пра вітаміны. У раёне на сённяшні дзень толькі адна трэць дзяцей з'яўляецца здаровай.

Чацвёрты год у краіне ідзе школьная рэформа. Вызначаючымі прынцыпамі, мэтамі і зместам навучальнага і выхаваўчага працэсу сталі гуманістычны характар адукацыі, прыярытэт агульначалавечых каштоўнасцей, жыцця і здароўя чалавека, свабоднае развіццё асобы, забеспячэнне свабоды выбару вучнямі і іх бацькамі. Як адзначыў А.С.Захаркевіч, паранейшаму важным застаецца выхаванне грамадзянскасці, абавязковасць і агульнадаступнасць адукацыі, развіццё вучняў. У мінулым навучальным годзе ў школах раёна на "добра" і "выдатна" вучыліся 45,6 працэнта школьнікаў. З трохсот дваццаці пяці выпускнікоў 15,3 працэнта скончылі школу з медалём, 33,4 працэнта вучняў сталі студэнтамі вышэйшых навучальных устаноў краіны. У раёне вельмі актыўна ўкараняецца дыферэнцыяванае навучанне. У школах, акрамя педагагічных і ваенных (дарэчы, у Старых Дарогах быў адкрыты першы ваенны клас у рэспубліцы) класаў, па дамоўленасці з ВНУ адкрыты класы пры Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі, пры Беларускім дзяржаўным універсітэце радыёэлектронікі і інфарматыкі, Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, што ў Горках, Беларускім аграрна-тэхнічным універсітэце, Віцебскім універсітэце ветэрынарнай медыцыны і Беларускім дзяржаўным медыцынскім універсітэце. Супрацоўніцтва наладжана з васьмю ВНУ. Аддзелам адукацыі Старых Дарог узяты курс на падрыхтоўку ліцэістаў.

Шмат пытанняў узнікае з сельскімі школамі, дзе няма ліцэйскіх класаў, нізкі працэнт дыферэнцыяванага навучання, не хапае дэфектолагаў для працы ў інтэграваных класах. Таму мясцовы аддзел адукацыі паставіў перад сабой задачу — стварыць вясковыя школы па мадэлях: вясковая поўная сярэдняя аграрна-тэхнічная школа, школа з аграрна-тэхнічнымі класамі і школа — сацыяльна-педагагічны комплекс. Для стварэння выпускнікам вясковых школ спрыяльных умоў працы ў сельскагаспадарчай вытворчасці даць ім магчымасць атрымаць прафесіі сельскагаспадарчага напрамку, а таксама падрыхтаваць іх да паступлення ў ВНУ і тэхнікумы адпаведнага профілю на аснове пагадненняў і супрацоўніцтва з падрыхтоўчымі аддзяленнямі навучальных устаноў.

Школьная рэформа прадугледжвае пераход да дзесяцібальнай сістэмы навучання. У Старадарожскім раёне вясковая школа ў Язылі па дзесяцібальнай сістэме працуе ўжо трэці год. Як адзначыў А.С.Захаркевіч, такая сістэма павінна існаваць: яна пашырае магчымасці аб'ектыўнай ацэнкі ведаў вучня.

У галіне дашкольнага навучання неабходна захаваць сістэму дашкольных устаноў. Гэта неабходна, каб дзеці 3-5 гадоў атрымалі адпаведнае выхаванне і прайшлі належную падрыхтоўку для далейшай вучобы ўжо ў школе. У Старадарожскім раёне толькі 64 працэнты дзяцей наведваюць дзіцячыя садкі.

Паколькі ў школах раёна функцыянуюць педагагічныя класы, то праблем з кадрамі няма. Сёлета ў школы Старадарожскага раёна прыйшлі дваццаць чатыры маладыя настаўнікі. Але дэмаграфічная сітуацыя складваецца так, што ў будучым нагрузку настаўнікаў-прадметнікаў давядзецца зменшыць. Хочацца спадзявацца, што Міністэрства адукацыі паставіцца да гэтага з разуменнем.

На нарадзе ў рамках даклада загадчыка аддзела ўзнімалася праблема выхаваўчай работы. У Старых Дарогах ёсць Цэнтр дзіцячай творчасці, дзіцяча-юнацкі клуб фізічнай падрыхтоўкі, турыстычная база, у якіх займаюцца паўтары тысячы школьнікаў. У вёсках магчымасцей куды менш, таму, на думку А.С.Захаркевіча, вясковых дзяцей неабходна больш далучаць да фізкультуры і турызму.

Што датычыцца рамонту школ і дзіцячых садкоў, то ён ажыццяўляўся ў асноўным за кошт бацькоў і шэфскіх арганізацый, але некаторыя школы самастойна змаглі знайсці сродкі. Напрыклад, Горкаўская сярэдняя школа здала металалому на 400 тысяч рублёў. Пярэдадзень новага навучальнага года школы Старадарожскага раёна сустракаць ужо гатовымі да працы і ў чаканні сваіх вучняў.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

З калегіі Міністэрства адукацыі

У рэчышчы намечанай рэформы

Вялася падрыхтоўка да новага навучальнага года

Да пачатку новага навучальнага года застаецца зусім нямнога часу. У сувязі з гэтым калегія Міністэрства адукацыі вырашыла заслухаць пытанне "Аб рабоце структурных падраздзяленняў Міністэрства па падрыхтоўцы да арганізаванага пачатку 2001-2002 навучальнага года". Са справаздачамі выступілі намеснікі міністра Г.Д.Дылян, П.Д.Кухарчык, А.І.Купцоў, начальнік упраўлення прафесійна-тэхнічнай адукацыі Э.М.Ганчар.

Усе члены калегіі, запрошаныя ў першую чаргу, хацелі атрымаць адказ на галоўнае пытанне: як падрыхтаваліся ўстановы адукацыі да новага навучальнага года?

У сістэме агульнай сярэдняй адукацыі падрыхтоўка праводзілася па наступных напрамках: апрабаванне новых вучэбных праграм, вучэбна-метадычных комплексаў для базавай школы ў структуры 12-гадовай школы, работа па апрабаванні 10-бальнай сістэмы ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў навучэнцаў. Затым — праграмнае і вучэбна-метадычнае, кадравае забеспячэнне ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне (капітальнае будаўніцтва, рамонт); сацыяльная абарона дзяцей, у тым ліку з няпоўных, малазабяспечаных і мнагадзетных сем'яў.

Змены ў дэмаграфічнай сітуацыі вымушаюць рацыяналізаваць сетку навучальных устаноў. Крыху скароціцца колькасць пачатковых і базавых школ у сельскай мясцовасці, будзе адкрыты шэраг устаноў новага тыпу. У цэлым дзеці змогуць атрымаць абавязковую базавую і агульную сярэднюю адукацыі.

Дзяцей падрыхтоўчых класаў гатовы прыняць дашкольныя ўстановы і школы. Як і ў мінулыя гады, пераважная большасць дзяцей у гарадской мясцовасці будзе навучацца ў дашкольных установах. Адначасова прыняты меры па паляпшэнні і ўдасканаленні падрыхтоўкі дзяцей пяцігадовага ўзросту да школы з тым, каб стварыць роўныя магчымасці для паступлення ў школу.

У мэтах удасканалення пераемнасці сямейнага выхавання, дашкольнага і пачатковага навучанняў працягвалася работа па стварэнні цэнтраў развіцця дзіцяці, навучальных устаноў тыпу школа — дзіцячы сад. Да новага навучальнага года распрацаваны прагноз адкрыцця на перыяд да 2004 года 45 дашкольных цэнтраў развіцця дзіцяці, 150 дзіцячых садоў-школ. Падрыхтаваны і ўводзіцца дзяржаўны стандарт для дзяцей пяцігадовага ўзросту "Дашкольная адукацыя. Гатоўнасць школы", які зарыентаваны на забеспячэнне якасці выхавання і навучання, адаптацыю і паспяховае навучанне у пачатковай школе.

Галоўнай задачай устаноў, органаў адукацыі стане павышэнне якасці адукацыі шляхам укаранення сучасных педтэхналогій і кіраванне інавацыйнай дзейнасцю. Міністэрствам распрацаваны рэкамендацыі па ацэнцы якасці школьнай адукацыі па ўсёй вертыкалі кіравання.

У бягучым годзе завяршаецца навучанне дзяцей малодшага ўзросту ў структуры 12-гадовай школы. Для іх 1 верасня выдаюцца неабходныя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі, і пачатковая школа будзе поўнасцю забяспечана новымі вучэбна-метадычнымі комплексамі.

Праведзена папярэдняя навукова-тэарэтычная дапрацоўка і эксперыментальная праверка новых вучэбных планаў, праграм і вучэбна-метадычнага забеспячэння ў пятых класах эксперыментальных школ. Гэта дазваляе паслядоўна і эвалюцыйна перайсці на абноўленую адукацыю ў базавай 10-гадовай школе і забяспечыць масавы пераход на абноўлены змест і новы тэрмін навучання ў сярэднім звяне (4 — 9 класах) з 2002-2003 навучальнага года. Цяпер створаны вучэбныя праграмы для 4-5 класаў, каб выкарыстаць іх у рабоце з педагогамі. Пачалося выданне вучэбна-метадычных комплексаў для 4-х класаў дзесяцігадовай базавай школы.

Будзе працягвацца эксперыментальнае апрабаванне зместу адукацыі ў сёмых класах 10-гадовай базавай школы і навукова-тэарэтычная адпрацоўка мадэлі і зместу адукацыі старшай (ліцэйскай) ступені школы. Гэта дазволіць забяспечыць высокі навукова-тэарэтычны ўзровень выкладання прадметаў і далей дыферэнцыраваць працэс навучання на гэтай ступені.

У новым навучальным годзе завершыцца выпрабоўка 10-бальнай сістэмы ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў навучэнцаў.

Па стане на 20 жніўня са 188 падручнікаў плана 2001 года выдадзена 152, у тым ліку для агульнаадукацыйнай школы са 123 выдадзена 96. Да першага верасня будзе выпушчана яшчэ 20 падручнікаў. У сувязі з недафінансіраваннем 16 падручнікаў будуць выдадзены ў верасні — кастрычніку. Гэтыя кнігі часова будуць заменены кнігамі мінулых гадоў выдання.

Пастаянны клопат Міністэрства праяўляе наконт забеспячэння навучальных устаноў педагагічнымі кадрамі. Удасканалена структура іх падрыхтоўкі. Працягваўся прыём абітурыентаў і рыхтаваліся настаўнікі з улікам іх запатрабаванасці. Напрыклад, па спецыяльнасцях тэхналогія (працоўнае навучанне) і інфарматыка, тэхналогія (працоўнае навучанне) і фізвыхаванне, інфарматыка і фізвыхаванне, дапрызыўная падрыхтоўка і фізвыхаванне і г.д.

На сённяшні дзень педагогі ва ўстановы адукацыі прыходзяць з рэгіянальных ВНУ і ССНУ. Павялічана колькасць выпускнікоў, якія атрымліваюць накіраванне на работу. Сёлета заяўкі ўпраўленняў адукацыі аблвыканкамаў і Мінскага гарвыканкама на педагогаў склалі 7769 чалавек, размеркавана выпускнікоў ВНУ і ССНУ 8180 маладых спецыялістаў.

Міністэрствам адукацыі вызначаны асноўныя напрамкі інфарматызацыі агульнай сярэдняй адукацыі. Размеркаваны функцыі паміж міністэрствам, упраўленнямі і аддзеламі адукацыі выканаўчых камітэтаў, навучальнымі ўстановамі па гэтым кірунку. Распрацаваны канцэптуальныя асновы стварэння, укаранення і выкарыстання інфармацыйных тэхналогій ва ўмовах рэфармавання школы, рэгламент распрацоўкі, экспертызы і ўкаранення праграмна-метадычных комплексаў педагагічнага і адміністрацыйнага прызначэння.

Для стварэння розных мадэлей з высокай ступенню інфарматызацыі кіруючай і педагагічнай дзейнасці вызначаны пілотныя раёны па ўкараненні інфармацыйных тэхналогій.

Праходзіць рэарганізацыя раённых, гарадскіх і абласных фільматэк у рэсурсныя цэнтры інфармацыйных тэхналогій. Распрацавана нарматыўная дакументацыя па гэтых пытаннях. Выдадзены эксперыментальны падручнік па інфарматыцы для 6 класа. Ва ўстановы адукацыі пастаўлена і апрабавана 37 найменняў праграмна-метадычных комплексаў педагагічнага і адміністрацыйнага прызначэння, падрыхтаваны метадычныя рэкамендацыі для іх выкарыстання.

На пачатак новага навучальнага года 33,2 працэнта базавых, 98,5 працэнта сярэдніх школ, усе гімназіі і ліцэі маюць камп'ютэрныя класы, з іх абсталяваныя сучаснымі камп'ютэрамі 6,6 працэнта базавых, 22,7 працэнта сярэдніх школ і ўсе навучальныя ўстановы новага тыпу. У той жа час зніжаюцца тэмпы пастаўкі камп'ютэрных класаў у школы. За 2000 год за сродкі мясцовых бюджэтаў былі набытыя 202 камп'ютэрныя класы. За першае паўгоддзе 2001 г. — 68.

З ліку незавершаных сёлета працягваецца будаўніцтва 57 школ на 24,4 тыс.месцаў, 76 аб'ектаў не будуюцца з-за адсутнасці фінансавых сродкаў. У бягучым годзе плануецца ўвесці ў эксплуатацыю 17 агульнаадукацыйных школ на 8840 вучнёўскіх месцаў, з іх да 1 верасня — 7 (на 2008 вучнёўскіх месцаў).

Працягваецца будаўніцтва 14 аб'ектаў па прэзідэнцкай праграме "Дзеці Беларусі", з іх па праграме "Дзеці-сіроты" — 12 аб'ектаў, па падпраграме "Дзеці-інваліды" — 2 аб'екты. 9 з 14 аб'ектаў павінны быць пабудаваныя ў 2001 годзе.

На калегіі адзначана, што пад пільным кантролем усіх узроўняў кіравання знаходзіўся рамонт будынкаў устаноў адукацыі. На гэта накіраваны значныя сродкі, у тым ліку мясцовых бюджэтаў, спонсараў. Напрыклад, спонсарская дапамога ў Мінскай вобласці склала 87,6 мільёна рублёў.

У рэспубліцы сёлета асаблівая ўвага ўдзялялася аказанню дзяржаўнай падтрымкі дзецям і сем'ям, якія апынуліся ў экстрэмальных жыццёвых сітуацыях, няпоўным, малазабяспечаным і мнагадзетным сем'ям. Напрыклад, у Магілёўскай вобласці сацыяльная дапамога на суму 203,5 мільёна рублёў аказана 2949 мнагадзетным і няпоўным сем'ям. Апрача гэтага, органамі і ўстановамі адукацыі вобласці бясплатна будуць перададзены падручнікі больш чым 67 тысячам навучэнцаў. Плануецца вызваліць поўнасцю або часткова ад платы за харчаванне амаль 35 тысяч вучняў. Усе школьнікі ў падрыхтоўчых класах (звыш 6000 дзяцей) будуць атрымліваць бясплатныя абеды са сродкаў мясцовага бюджэту.

Павышаныя патрабаванні прад'яўляюцца з боку міністэрства да падрыхтоўкі спецыяльных школ, школ-інтэрнатаў, цэнтраў карэкцыйна-развіваючага навучання і рэабілітацыі пунктаў карэкцыйна-педагагічнай дапамогі. І гэта дало свой станоўчы плён.

Наш кар.

Дапаўненне

да інструктыўна-метадычнага пісьма Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь па курсу "Інфарматыка" на 2001 — 2002 вучэбны год

У адпаведнасці з вучэбным планам на 2001-2002 вучэбны год і інструктыўна-метадычным пісьмом па інфарматыцы на 2001-2002 вучэбны год ("Настаўніцкая газета" 12 ліпеня 2001 г.) курс "Інфарматыка" ў 8 класе можа вывучацца на адным з наступных узроўняў:

— базавы — 2 гадзіны ў тыдзень (Праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы па інфарматыцы 8 — 11 класы, 2000 г, с. 3 — 16);

— паглыблены — 3 гадзіны ў тыдзень (Праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы па інфарматыцы 8 — 11 класы, 2000 г., с.17 — 32);

— павышаны.

У школах (класах), якія выбралі вывучэнне інфарматыкі на павышаным узроўні да 2-х гадзін у тыдзень, якія выдзяляюцца абавязкова на інфарматыку (базавы ўзровень), можа быць дабаўлены час са школьнага кампанента.

У гэтым выпадку рэкамендуецца выкарыстоўваць дабаўлены час на рашэнне задач у адпаведнасці з профілем школы (класа).

Семінары

Нестандартныя заняткі ў Горках

Адыходзіць спякотнае лета. Для паўсотні настаўнікаў Віцебскай, Гомельскай і Магілёўскай абласцей яно стала незабыўным. У Горках Магілёўскай вобласці адбылася летняя школа-семінар для настаўнікаў нямецкай мовы, арганізаваная інстытутам Гётэ ў Мінску.

Зместам нашага семінара былі моўная практыка, краіназнаўства, аўдзіраванне, чытанне аўтэнтычных тэкстаў, а таксама методыка-дыдактыка на ўроках нямецкай мовы з прапанаваным актуальным вучэбным комплексам.

Ад усіх слухачоў семінара хачу выказаць вялікую ўдзячнасць кіраўніку летняй школы Олафу Бальбінкеру за цікавыя, часта проста захапляльныя заняткі (з відэафільмамі, аўдыёкасетамі), якія мелі глыбокае выхаваўчае і адукацыйнае значэнне. Мы ўдзячныя і яго намесніку Томасу Гедэлю, таленавітаму, вынаходліваму, з тонкім пачуццём гумару, руплівому носьбіту мовы. Іх любоўю да нямецкай мовы прасякнуліся і мы, наведваючы заняткі па краіназнаўстве.

Надоўга застануцца ў памяці нестандартныя заняткі "Пра харчаванне немцаў", якія паказала нам Таццяна Васіленка. Яна яшчэ раз даказала, што толькі пры пастаяннай самаадукацыі можна дасягнуць канкрэтных вынікаў.

Вопытная педагог-метадыст сцвярджае, што "не кожная методыка падыходзіць усім. Методыка павінна быць камунікатыўнай, гэта значыць як мага менш перакладаць, паўтараць семдзесят разоў у розных варыянтах, таму што памяць функцыянуе як хімічная рэакцыя".

Вялікі багаж ведаў атрымалі мы за гэтыя два тыдні. Гэтыя людзі падарылі нам душэўны спакой, дапамаглі вызваліцца ад мноства ўсялякіх комплексаў.

Н.КРАЎЧАНКА, І.КАЗІНЕЦ, Т.ШАЎРОВА,
слухачы семінара.
Віцебская вобласць.

Чытач разважае

Самая лепшая школа

Усе, напэўна, ведаюць анекдот пра Вовачку, якога аднойчы мама даручыла тату забраць са школы. Прыйшоў тата ў школу і бачыць дзверы з надпісам "Самыя лепшыя дзеці". Увайшоў — а Вовачкі там няма. Пайшоў ён да другіх дзвярэй з надпісам "Добрыя дзеці", але і там Вовачкі не аказалася. Тады тата падышоў да дзвярэй, дзе былі "Дрэнныя дзеці" — зноў няўдача. На апошнім паверсе тата ўбачыў дзверы, дзе было напісана "Самыя жахлівыя дзеці". З гарыччу адчыніў ён іх, кінуў сумны позірк на вучняў, а сына сярод іх няма. І тады тата зазірнуў на паддашак. А там — дзверы з вялізным замком і кратамі і надпіс: "Вовачка".

Ёсць у нас самая лепшая школа — гімназія, дзе даволі высокі ўзровень выкладання, куды дзеці прымаюцца па выніках тэсціравання, дзе вучыцца і выхоўваецца эліта. І гэта добра, так і павінна быць.

Ёсць школа рангам ніжэй. Туды ідуць тыя, хто не прайшоў па конкурсе ў гімназію, але там створаны выдатныя ўмовы для дзяцей і ўсё цешыць вока: ад шыкоўнай сталоўкі да чысцюткіх лесвіц.

А вось трэцяя школа, напэўна, для не вельмі добрых дзяцей, і нават колерам яна падобная на безаблічную шэрую сцяну. Магчыма, знешні выгляд падманлівы? Заходжу ўнутр. Не падабаецца ні вахцёр, ні пахі са сталоўкі, якія разыходзяцца па ўсёй школе, ні знешні выгляд дзяцей, апранутых ці то ў паўспартыўнае, ці то ў паўдамашняе адзенне. Вузкія калідоры, крутыя лесвіцы і чатыры паверхі — сам праект будынка не падыходзіць для таго, каб быць школай. Дарэчы, пытанне, з якім я прыйшла, вырашыць не ўдалося з-за адсутнасці адміністрацыі.

У чацвёртую школу я дагэтуль зайсці не адважваюся. Аформленая ў чорна-шэра-белых танах, яна нагадвае будынак для зняволеных. А візітнай карткай яе служаць школьнікі, якія пастаянна кураць і мацюкаюцца.

Але гэта яшчэ не ўсё. Ёсць яшчэ адна школа — за дарогай. Гэтай школай выхавацелі ў дзіцячым садзе палохаюць малых свавольнікаў: "Вось не будзеш слухацца — пойдзеш у школу, што за дарогай, тады даведаешся, як трэба было сябе паводзіць".

Таццяна ДАКУЧАЕВА.

Аптымістычны погляд

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

— У гэтым годзе ва універсітэце была ўведзена дзесяцібальная ацэнка ведаў абітурыентаў. Як да яе аднесліся абітурыенты?

— Гэта так. Мы распрацавалі методыку выкарыстання дзесяцібальнай сістэмы і прымянілі яе на фізічным, матэматычным факультэтах і на факультэце рускай філалогіі. Гэта нармальная з'ява. Нас непакоіў той факт, што не ўсе школы працуюць па дзесяцібальнай сістэме, але пытанняў не ўзнікала. Мы праводзілі кансультацыі, тлумачылі методыку правядзення такой сістэмы ацэнкі ведаў тым абітурыентам, у школах якіх прымянялася наша традыцыйная пяцібальная сістэма. Адносіны былі станоўчыя.

— Вы лічыце, што гэта крок наперад?

— Я чалавек асцярожны. Шасцібальная сістэма, безумоўна, — гэта крок наперад. Да дзесяцібальнай трэба яшчэ прыгледзецца, бо пачынаць неабходна не з ацэнкі ведаў, а са шляхоў набыцця ведаў. Калі шляхі будуць новыя, калі будзе патрабавацца новая сістэма ацэнкі ведаў, тады гэта крок наперад. А калі ў школе няма ніякіх змен, а ўводзіцца дзесяцібальная сістэма, то тут узнікае пытанне — ці мэтазгодна? Вопыт паказвае, што сур'ёзных непаразуменняў не было. У наступным годзе мы гатовы перайсці на дзесяцібальную сістэму на ўступных экзаменах па ўсіх спецыяльнасцях.

— У вашай установе існуе мэтавы набор абітурыентаў. Пры якіх умовах яны залічваліся ва універсітэт сёлета?

— У нас праводзіўся набор абітурыентаў па мэтавых накіраваннях. Лічу, што калі мы вымушаны будзем адмовіцца ад мэтавага набору, а падставы так думаць ёсць, то гэта будзе памылкай, прычым сур'ёзнай.

Як адбывалася залічэнне мэтавікоў? Калі быў конкурс на мэтавае месца, то залічэнне адбывалася на падставе конкурсу. Хто не прайшоў па такім конкурсе, ішоў на агульны. А калі не было конкурсу на мэтавае месца, то абітурыент залічваўся па выніках экзаменаў. Вельмі важна тое, што гэтыя хлопцы і дзяўчаты з сельскай мясцовасці потым да трэцяга курса падцягваюцца і вучацца добра. Ідуць працаваць у школы. І вось калі мы зараз так адштурхнём мэтавае накіраванне, сельская школа застанецца без настаўніка. Мы проста перакрыем усе шляхі значнай часткі таленавітай моладзі да вышэйшай адукацыі.

— Адкрыццё новага факультэта ў вышэйшай навучальнай установе — гэта развіццё і ўдасканаленне сістэмы адукацыі ўстановы. Чым абумоўлена адкрыццё медыцынскага факультэта ў педагагічным універсітэце?

— Медыцынскі факультэт — новая з'ява ў сістэме педагагічнай адукацыі. Той адзіны накірунак, якога прытрымліваецца наш універсітэт пры падрыхтоўцы спецыялістаў па дзяцінству быў бы няпоўным без гэтага факультэта. Мы рыхтуем не проста выкладчыкаў, а спецыялістаў рознага профілю, якія забяспечваюць спецыялізацыю падрастаючага пакалення. Гэта журналісты, валеолагі, культурологі... Апошняя ніша, якая была яшчэ пустой — педагагічная медыцына. Гэта не проста медыцынскія работнікі, а людзі падрыхтаваныя ў галіне педагогікі, псіхалогіі, сацыяльнай работы. У перспектыве будзе рыхтавацца медыцынская сястра з вышэйшай адукацыяй, якая будзе забяспечваць медыцынскія паслугі ў школах і сярэдніх спецыяльных навучальных установах, а таксама выкладаць медыцынскія дысцыпліны: асновы медыцынскіх ведаў, валеалогію і г.д. Прадметы ў школе ёсць, а настаўнікаў няма. Патрэбны спецыялісты. Вось гэта мы мелі на ўвазе, калі адкрывалі медыцынскі факультэт. З адкрыццём гэтага факультэта ў педагагічным універсітэце заканчваецца фарміраванне вышэйшай педагагічнай адукацыі. Мы ўжо рыхтуем спецыялістаў, якія забяспечваюць сацыялізацыю асобы з усіх бакоў. Наш універсітэт гатовы выконваць заказ дзяржавы на спецыялістаў такога профілю.

Гутарку вяла
Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Да новай сустрэчы, Альхоўка!

У настаўнікаў-фізікаў Беларусі ёсць адметная традыцыя — штогод у канікулярны час збірацца на метадычны летнік "Альхоўка" для абмеркавання надзённых праблем выкладання фізікі і набыцця новых ведаў. Нядаўна ў летніку прайшлі аўтарскія курсы Мікалая Іванавіча Запрудскага, кандыдата педагагічных навук, загадчыка кафедры педагогікі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі па тэме "Французскія педагагічныя майстэрні ў выкладанні фізікі".

Вёска Альхоўка знаходзіцца ў маляўнічай мясціне ў Астравецкім раёне Гродзеншчыны. Прыгожы бераг ракі Строча, велічны сасновы бор — тое крэатыўнае (творчае) асяроддзе, у якім раскрываюцца таленты. Вучэбным класам з'яўлялася абсталяваная мэбляй, класнай дошкай утульная паляна.

Быў наладжаны абмен вопытам настаўнікаў з усіх абласцей Беларусі з выкладчыкамі Акадэміі паслядыпломнай адукацыі, метадыстамі абласных ІПК, БДУ, ГрДУ, ліцэяў (пры БДУ, Гомельскага гарадскога № 1, Магілёўскага абласнога), педкаледжа і політэхнічнай гімназіі сталіцы.

Душэўная цеплыня, адкрытасць, прыязнасць у выказванні і адстойванні думак, узаемапавага дазволілі ў найбольшай ступені праявіцца талентам кожнага, парадавацца поспехам адзін другога. Узгадваецца, з якой радасцю "альхоўцы" ўспрынялі вестку пра тое, што вучні Валерыя Барашкава (Магілёўскі абласны ліцэй) былі ўзнагароджаны залатым і сярэбраным медалямі на Міжнароднай алімпіядзе па фізіцы-2001 у Турцыі.

Сутнасць тэхналогіі французскіх майстэрняў — у спецыяльна арганізаванай педагогамі-майстрамі творчай прасторы, якая дазваляе вучням у калектыўным пошуку прыходзіць да "адкрыцця" ведаў, крыніцай якіх у традыцыйным навучанні, як правіла, з'яўляецца толькі настаўнік.

Закон майстэрні: "Рабі па-свойму, зыходзячы са сваіх здольнасцяў, інтарэсаў і асабістага вопыту, і карэкціруй сам сябе". У майстэрні важны не столькі вынік творчага пошуку, колькі сам яго працэс, калі вучні ідуць да ісціны метадам спроб і памылак.

Самастойнае "адкрыццё" дазваляе не толькі лепш заявіць вывучаную праблему, але і выслабаніцца ад школьных страхаў — зрабіць памылку, пазбегнуць папроку за няправільную думку, адразу не вызначыць ход задумы настаўніка і г.д.

Работа ў майстэрні дазваляе выкінуць з працэсу пазнання ўсе метады, звязаныя са знявагай годнасці вучня, выклікае ў яго цікавасці да навучання.

Кожны ўдзельнік летніка застаўся вельмі ўдзячны тым, хто прыклаў шмат намаганняў, каб курсы ў Альхоўцы былі запамінальнымі і эфектыўнымі. Гэта найперш супрацоўнікам Акадэміі паслядыпломнай адукацыі Мікалаю Запрудскаму, Ніне Комаль, Ігару Макатуну, загадчыку аддзела адукацыі Астравецкага райвыканкама Уладзіміру Булавіцкаму, дырэктару выдавецкага дома "Белы вецер" Пятру Шумскаму, членам аргкамітэта летніка Валерыі Такарскай, Але Шалудзяковай, Анатолю Аўсейчыку, Анатолю Шуба.

Марына КАТЛЯРОВА,
метадыст па фізіцы Гомельскага дзяржаўнага абласнога ІПК.

Скажу добрае слова

"Дзеці — гэта маё сэрца"

Крыштальная крынічная вада... Яна прыцягвае кожнага да сябе. ЯК хочацца глынуць хоць глыток гэтай вадзіцы! Цудадзейная крынічка выбілася з нетраў беларускай зямлі. Яна напаіла сваёй вадзіцай Леаніда Сямёнавіча і Людмілу Рыгораўну Назаранка, якія жылі ў вёсцы Лужок Маладзечанскага раёна.

Як да чароўнай крыніцы спяшаліся да іх людзі, каб падзяліцца радасцю, разбавіць гора. І заўсёды знаходзілі ў іх сваіх дарадчыкаў, сяброў.

Леанід Сямёнавіч і Людміла Рыгораўна працавалі настаўнікамі. Абодва выкладалі прадметы матэматычнага цыкла. Муж — фізіку, а жонка — матэматыку. Яны давалі вучням веды не толькі па сваіх прадметах, але і вучылі кожнага па-сапраўднаму жыць. Для таго, каб вучыць іншых, трэба быць ва ўсім прыкладам самім. Дабрыня, спагада, любоў — асноўныя рысы характару гэтых людзей.

1966 год. 8 лютага. У гэтых добразычлівых маладых людзей нарадзілася бялявая дзяўчынка-прыгажуня. Нараклі яе Ларысаю.

Расла, набірала моцы Ларыса. Яна "выступала" супраць боек паміж хлопцамі, не дазваляла ім сварыцца між сабой. Там, дзе бавіла свой час Ларыса, чуліся жарты, песні, вясёлы смех. Маленькія далоні дзяўчынкі цягнуліся для дапамогі людзям...

Міналі гады. Падрастала Ларыса. Неўзабаве пайшла ў школу. На працягу ўсіх гадоў вучобы была актывісткай: старастай і камсоргам класа, атраднай важатай.

Даволі паспяхова Ларыса скончыла школу. Калі яна трымала ў руках атэстат сталасці, ужо ведала, што будзе настаўніцай.

Аднак першая спроба паступлення ў Мінскі педагагічны інстытут імя М.Горкага выйшла няўдалай. Але прагнасць да ведаў, здзяйснення сваёй мары былі неўтаймоўныя. Па накірунку райкама камсамола пайшла працаваць у школу старшай піянерважатай і рыхтавалася да паступлення ў інстытут. Работа ў школе вельмі спадабалася. Яна заўсёды вабіла дзяўчыну. Вучні адразу ўбачылі ў ёй "свайго чалавека" і давяралі ёй свае таямніцы. Ларыса Леанідаўна арганізавала для піянераў цікавыя справы. Не, нельга ёй было расставацца са школай. І вырашыла яна паступаць завочна ў педінстытут і працягваць працаваць у школе.

Сямейныя абставіны склаліся так, што сям'я пераехала з Маладзечанскага раёна на Слаўгарадчыну. І зараз можна з упэўненасцю сказаць, што сюды паклікаў яе лёс.

Накіравалі Ларысу Леанідаўну ў Каменкаўскую базавую школу. Слаўгарадскага раёна. Гэта школа адна з першых у раёне ў 1937 годзе была пабудавана з цэглы. Працавалі ўй творчыя, ініцыятыўныя педагогі.

Спачатку Ларыса Леанідаўна была выхавальніцай прышкольнага інтэрната, потым настаўніцай пачатковых класаў, а затым дырэктарам гэтай жа школы.

Тут, у Каменцы, яна сустрэла і сваё першае каханне. Спадабаліся з першага погляду яны, Ларыса і Аляксандр, адзін аднаму. Праз тры месяцы знаёмства згулялі вяселле.

Так утварылася сям'я. Але без дзяцей сям'я не мае ніякага сэнсу. Ларыса Леанідаўна з дзяцінства марыла, што ў сям'і будзе многа дзяцей. У гэтым яе падтрымліваў і муж. Ішлі гады сямейнага жыцця. Пачала расці сям'я. З'явіліся на свет трое дзяцей: дачушка Наташа, сыночкі Мікола і Максім. Усю пяшчоту, ласку аддавалі бацькі дзецям.

Яшчэ ў дзесятым класе пачула Ларыса радыёперадачу: дыктар расказваў пра жанчыну, якая выхоўвала чужых дзетак-сірот. З гэтай думкай жыла яна доўгія гады. Вобраз гэтай жанчыны-маці заўсёды быў з ёю.

І вось наступіў гэты доўгачаканы дзень. Па справах школы яна прыйшла ў раённы аддзел адукацыі. Там вяла размову інспектар РАНа Ганна Пятроўна Ганчарова пра дзяцей з суседняй вёскі, якіх трэба завезці ў школу-інтэрнат.

Загарэліся вочы ў Ларысы Леанідаўны. Яна не падышла, а падбегла да Ганны Пятроўны, каб упэўніцца, што не памылілася ў пачутым. У гэтую першую хвіліну яна цвёрда рашыла, што гэтыя дзеці будуць іхнімі.

Паімчалася хутчэй дадому, каб на сямейным савеце вырашыць гэтае пытанне. Муж і жонка былі аднадумцамі. Падтрымалі іх і дзеці. Пачаліся зборы неабходных дакументаў. Гэта былі радасныя дзеянні. І нарэшце ў сакавіку 1999 года двое дзетак павінны былі стаць сваімі.

Ларыса Леанідаўна і Аляксандр Міхайлавіч паехалі ў Слаўгарад за дзецьмі, да якіх яны ўжо прывыклі, і дзеткі хінуліся да іх. Былі яны яшчэ зусім маленькія: дзяўчынцы Жэні было 5 з паловай гадоў, Славіку — 6 з паловай. Час з'яўлення дзяцей у хату з нецярплівасцю чакалі і ўласныя дзеці. Ад таго, як адкрыюцца дзверы хаты, з якім настроем сустрэнуць залежыць многае. Псіхалагічна да гэтага моманту рыхтаваліся ўсе.

І вось адчыніліся дзверы. З крыкамі "Ура!" сустрэлі іх у хаце. Абдымкі, пацалункі. Знаёмства адбылося. Дзеці адчулі подых роднай хаціны, радасць ад родных ім людзей.

Пры размове з дзецьмі высветлілася, што ў Касцюковічах, у школе-інтэрнаце, выхоўваецца іх брацік Дзяніс. Аляксандр Міхайлавіч і Ларыса Леанідаўна запэўнілі дзетак, што і Дзяніс у хуткім часе будзе тут з імі.

Пасля нядоўгага часу з'явілася і трэцяе дзіця — Дзяніс, якому было дзевяць гадоў. Колькі радасці было ў дзяцей, калі, нарэшце, уся сям'я сабралася разам!

Увагай, клопатамі, павагай былі акутаны дзеці. Іх у сям'і стала шасцёра.

Аляксандр Міхайлавіч і Ларыса Леанідаўна — удумлівыя выхавацелі. Усе дзеці ў сям'і карыстаюцца аднолькавымі правамі. Нікога не выдзяляюць. Няма розніцы паміж сваімі і чужымі дзецьмі. "Па жыцці дзеці для мяне — гэта маё сэрца. Таму што жыву і думаю я толькі побач з імі. І як хораша раніцай прыгатаваць снеданне, накрыць на стол і паклікаць усіх. А затым пачуць: "Дзякуй табе, мама!" — такія словы я пачула ад Ларысы Леанідаўны. Стараюцца бацькі развіць у кожнага дзіцяці свае здольнасці. Таму многа часу адводзіцца для малявання, канструіравання... Амаль усе дзеці вучацца ў музычнай школе. У кожнага з іх свая схільнасць да пэўнага музычнага інструмента. Часта ў доме гучыць музыка, спевы. Наладжваюцца "агеньчыкі", адзначаюцца дні нараджэння. Тут дзеці з'яўляюцца гаспадарамі. Яны разам з маці рыхтуюць "салодкі" стол, праграму самадзейнасці. Маці і бацька добра спяваюць.

Ларыса Леанідаўна і Аляксандр Міхайлавіч ведаюць, што трэба не толькі вырасціць дзіця, але і выхаваць яго карысным для нашага грамадства. Таму з самага маленства яны рыхтуюць дзетак для гэтай мэты. Бацька вучыць хлопчыкаў мужчынскай справе, маці вучыць дзяўчынак жаночай справе. Самае галоўнае, што ў сям'і заўсёды лад і ўзаемаразуменне.

Зараз бацькі жывуць новай марай: узяць на выхаванне яшчэ двух дзетак — хлапчука і дзяўчынку. Для гэтай мэты будуюць сямейны дом, каб быў свой агарод, свая пляцоўка для гульняў. Пачалі дома. У будаўніцтве прымаюць удзел усе дзеці. Бацькі прывыклі ў жыцці ўсё рабіць сваімі рукамі. І таму ўпэўнена крочуць па зямлі. Гэтаму вучаць і сваіх дзяцей. Праца і толькі праца загартоўвае характар. "Я ведаю, што ў жыцці яны пойдуць кожны сваёй дарогай. Але дарога будзе для іх лягчэйшай, калі побач будзем мы, іх бацькі", — гаворыць Ларыса Леанідаўна.

Браніслава БАЙВЕР,
Слаўгарад.

НА ЗДЫМКУ: Ларыса Леанідаўна сярод сваіх дзяцей.

Инструктивно-методические письма Министерства образования на 2001 – 2002 учебный год

Физическое воспитание учащихся IV, V-XI классов общеобразовательных школ, школ-интернатов, детских домов, гимназий и лицеев

Основной целью физического воспитания учащихся является формирование физической культуры личности через содействие всестороннему развитию каждого ученика средствами физической культуры. Для достижения данной цели местные органы власти должны обеспечить каждое общеобразовательное учебное заведение необходимыми условиями для оптимального решения образовательных, воспитательных и оздоровительных задач действующих учебных программ по физической культуре.

В 2001-2002 учебном году физическое воспитание учащихся всех типов учебных заведений должно отвечать требованиям законов Республики Беларусь "Об образовании в Республике Беларусь", "О физической культуре и спорте", соответствовать базовым учебным планам и осуществляться **не менее трёх раз в неделю** в течение всего периода обучения во всех классах.

Отличительной особенностью физического воспитания учащихся в новом учебном году является **наличие двух программ по физической культуре для учащихся 11-летней и 12-летней общеобразовательной школы.**

В программе по физической культуре для учащихся V-XI классов 11-летней общеобразовательной школы (**переработанная и дополненная, Минск, 1998 г.**) основной упор сделан на обучение школьников основам здорового образа жизни и формирование жизненно важных двигательных умений и навыков, которые включают в себя упражнения из традиционных видов спорта (гимнастика, легкая атлетика, спортивные игры, лыжная или кроссовая подготовка, плавание). **Тестирование** учащихся предусмотрено только **два раза в учебном году** (в сентябре и мае) **по пяти контрольным упражнениям.** Уровень физической подготовленности учитывается при выставлении итоговых отметок **только в 1-ой и 4-ой четвертях.** В программе выделены в самостоятельный раздел внеклассные формы занятий физкультурой и спортом, а также изложены конкретные требования к учащимся, оканчивающим базовую и среднюю школу. В качестве средства по выбору представлен учебный материал по туризму. Упорядоченная последовательность учебных требований к знаниям, двигательным и методическим умениям и навыкам, уровню физической подготовленности излагаются в программе в соответствии с учетом возрастно-половых особенностей учащихся. Кроме нормативов оценки уровня физической подготовленности для каждого класса разработаны учебные нормативы по освоению навыков, умений, развитию двигательных качеств.

Основной особенностью программы 12-летней общеобразовательной школы **"Физическая культура. IV-V классы"** (Минск, НМЦентр, 2001г.) является наличие в ней **базового и вариативного компонентов** для обучения двигательным умениям и навыкам, развития физических качеств. В соответствии с требованиями данной программы **тестирование** учащихся проводится **три раза в течение учебного года по шести контрольным упражнениям.** В программе приводятся примерные домашние задания, а также требования к уровню подготовленности учащихся.

Содержание обеих программ призвано полноценно решать образовательные, воспитательные и оздоровительные задачи с учетом возрастно-половых особенностей учащихся.

Учитель самостоятелен в выборе учебных программ, по которым он будет работать в новом учебном году. При этом программы для 11-летней и 12-летней общеобразовательной школы, как правило, выбираются с учетом того, по каким программам работает класс по другим предметам.

Ключевым вопросом в организации физического воспитания учащихся является правильное понимание этого процесса. Физическое воспитание не должно сводиться только к укреплению физического здоровья и развитию организма детей, хотя именно в этом и состоит его специфика. В соответствии с Концепцией реформы общеобразовательной школы оно должно быть направлено на решение главной задачи - **воспитание гармонически развитой личности.** Для этого используются разнообразные специфические возможности и средства физической культуры.

Обращаем внимание руководителей школ с углубленным (профильным) изучением отдельных предметов, а также гимназий и лицеев на то, что при разработке и утверждении учебных планов для своих учебных заведений или классов необходимо руководствоваться базовыми учебными планами, которые предусматривают **не менее трёх часов в неделю** на физическое воспитание учащихся. Школы и классы с эстетическим уклоном должны руководствоваться соответствующими учебными планами на 2001-2002 учебный год.

Запрещается сокращать количество уроков физической культуры. **Недопустимо** проведение уроков по 3-4 класса одновременно в одном спортивном зале. Ссылки на отсутствие спортивных залов, оборудования и инвентаря являются несостоятельными. С целью разгрузки учебно-спортивной базы и достижения более высокого оздоровительного эффекта необходимо планировать и проводить физкультурные занятия преимущественно на свежем воздухе с использованием естественных природных факторов, а именно, лесопарковых зон, лесных массивов, скверов, троп или дорожек здоровья.

При составлении расписания уроков необходимо помнить, что для достижения положительного оздоровительного эффекта оптимальным вариантом является проведение уроков физической культуры в режиме недели через день. Недопустимо проведение уроков физкультуры в течение трёх дней подряд. В учебных заведениях, где уроки носят спаренный характер, желательно планировать и проводить уроки с интервалом в 1-2 дня.

В новом учебном году допускается объединение уроков физкультуры в следующих случаях:

1. при выполнении учебной программы по лыжной подготовке вне территории учебного заведения;

2. при совмещении уроков физкультуры в смежных классах в малокомплектных школах;

3. при объединении параллельных (5-а и 5-б) и смежных (4*-5, 6-7, 8-9, 10-11 или 5-6, 7-8, 9-10) классов для проведения занятий отдельно для мальчиков и девочек двумя учителями физической культуры, тарифицированными на объединяемые классы;

4. при занятиях в профильном классе или классе с углубленным изучением предмета "Физическая культура" - еженедельно не менее чем 2 раза по 2 совмещённых урока;

5. при совмещении уроков физкультуры с уроками иностранного языка в 10-11 классах и делении класса на подгруппы.

Во всех случаях спаренные уроки планируются и проводятся последними в расписании учебного дня.

Каждый учитель планирует на учебный год содержание учебно-воспитательного процесса с учётом оптимального решения задач физического воспитания учащихся, их возрастно-половых, психических и физиологических особенностей, а также условий проведения занятий, наличия и состояния спортивной базы, оборудования, инвентаря, традиций школы и интересов учащихся, состояния их здоровья и уровня физической подготовленности, собственной специализации в спорте.

У **каждого учителя** физкультуры должны быть следующие **документы планирования:**

* годовой план-график распределения учебного материала;
* четвертные поурочные планы распределения учебного материала;
* планы-конспекты уроков.

Перечисленными планами можно пользоваться в течение ряда лет, внося в них лишь необходимые изменения или дополнения. Годовой план-график и поурочные планы утверждаются администрацией учебного заведения до начала учебного года. Все перечисленные документы планирования должны храниться у учителя в учебном заведении в течение всего учебного года.

Еженедельное проведение трех уроков физической культуры в неделю приводит к повышенной амортизационной нагрузке на спортивное оборудование и инвентарь. В этой связи учителям и администрации учебных заведений следует строго выполнять "Правила безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь (общеобразовательные школы, гимназии, лицеи, колледжи, ПТУ, ССУЗ)", постоянно следить за целостностью и исправностью инвентаря и оборудования (особенно нестандартного), предупреждать травмоопасные ситуации.

Учащиеся обязаны заниматься в спортивной форме, соответствующей погодным условиям. Спортивную форму, и **особенно обувь,** следует использовать только для занятий физкультурой, но не для повседневной носки.

При решении закупки недостающего, а также списании пришедшего в негодность спортивного инвентаря и оборудования следует пользоваться Типовыми перечнями физкультурного и спортивного инвентаря и оборудования для ДДУ, общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, ПТУ и ССУЗ Республики Беларусь, утверждённых приказом Министра образования Республики Беларусь от 05.01.1998г. 1, который опубликован в сборнике нормативных документов Министерства образования Республики Беларусь 3-4, 1998 г.

Педагогический и медицинский контроль за организацией и проведением учебно-воспитательного процесса и выполнением требований программ по физической культуре учащихся осуществляет администрация учебного заведения с привлечением медицинских работников. Для объективной оценки работы учителя желательно использовать различные виды и методы контроля, предъявлять требования в соответствии с действующими нормативными документами Министерства образования.

Критериями оценки работы учителя могут выступать:

* степень овладения учащимися программным материалом;
* качество планирования учебного материала;
* качество организации и проведения учебно-воспитательной и внеклассной физкультурно-оздоровительной работы;
* массовый охват учащихся в течение учебного года физкультурно-оздоровительными и спортивно-массовыми мероприятиями;
* улучшение показателей уровня физической подготовленности учащихся;
* уменьшение процента заболеваемости учащихся (в первую очередь простудными заболеваниями);
* результаты зачёта по физической культуре.

Учителя физической культуры, под чьим руководством подготовлены чемпионы и призеры районных, городских, областных и республиканских соревнований по различным видам спорта (в том числе и в соревнованиях смотра уровня физической подготовленности "Олимпийские надежды Беларуси"), поощряются наравне с преподавателями учебных предметов, подготовивших победителей и призеров предметных олимпиад.

При оценке качества и эффективности проведения уроков физической культуры следует обращать внимание на:

* соблюдение Правил техники безопасности и санитарно-гигиенических требований во время занятий;
* наличие и качество разработки документов планирования учебного материала;
* соответствие содержания уроков поурочному планированию и записям в классном журнале;
* рациональное распределение и эффективное использование всего времени урока;
* учёт индивидуальных возрастно-половых особенностей развития учащихся;
* многообразие форм и методов организации физкультурных занятий;
* объективность и всесторонность оценивания знаний, умений и навыков, уровня развития физических качеств учащихся;
* умение использовать разнообразный инвентарь, оборудование, ТСО и природные условия для решения задач урока и оздоровления учащихся.

Требования к организации занятий с учащимися, имеющими отклонения в состоянии здоровья

Администрация всех типов учебных заведений обязана ежегодно совместно с органами здравоохранения организовать и провести углубленный медицинский осмотр всех учащихся. На основании данных медицинского осмотра о состоянии здоровья и физического развития все учащиеся для занятий на уроках физкультуры распределяются на медицинские группы - **основную (ОМГ), подготовительную (ПМГ), специальную (СМГ), лечебной физической культуры (ЛФК).**

Учащиеся, отнесённые по состоянию здоровья к ОМГ и ПМГ, занимаются под руководством учителя по действующим учебным программам на уроках физической культуры.

Учащиеся, отнесённые по состоянию здоровья к группе ЛФК, должны заниматься в медицинских учреждениях под руководством врача-специалиста лечебной физкультуры. З

анятия с учащимися, отнесёнными по состоянию здоровья к СМГ, организуются непосредственно в учебном заведении. Проводятся они учителем с физкультурным образованием отдельно от уроков физической культуры в объёме, соответствующем базовому учебному плану - 3 часа в неделю. Занятия как правило планируются вне сетки часов до или после учебных занятий. При наличии необходимых условий и учителей физкультуры занятия с учащимися СМГ могут быть организованы одновременно с занятиями всего класса.

Занятия с учащимися СМГ должны начинаться с первых дней учебного года и продолжаться на всём его протяжении. Расписание уроков следует планировать таким образом, чтобы они приносили максимальный оздоровительный эффект. **Недопустимо** объединять занятия СМГ и проводить их в один или два дня подряд.

Комплектование СМГ на начало учебного года проводится врачом, медсестрой или фельдшером на основании результатов **предыдущего углубленного медосмотра** учащихся (по прошедшему учебному году) с учётом изменений, произошедших за период летних каникул. Наполняемость СМГ - 8-12 учащихся, независимо от возраста, пола, диагноза заболевания.

Если в учебном заведении недостаточно учащихся для комплектования одной СМГ (7 и менее человек), можно использовать школьный компонент учебного плана. При этом минимальная наполняемость СМГ будет регламентироваться требованиями к организации занятий школьного компонента. В случае невозможности использования школьного компонента рекомендуется привлекать таких ребят к занятиям со всем классом. При этом администрация учебного заведения должна издать приказ, где оговорить необходимость строго индивидуально регламентировать физические нагрузки, не предъявлять к таким учащимся общих требований, не привлекать их к выполнению контрольных и тестовых упражнений, к участию в соревнованиях. В этом случае одной из основных задач в работе учителя будет являться улучшение всех показателей здоровья больных учащихся с последующим переводом их в ПМГ или ОМГ.

Количество СМГ на начало **каждого полугодия** утверждается приказом директора учебного заведения на основании сведений, представляемых медицинским персоналом. Занятия со спецмедгруппами входят в учебную нагрузку учителя и тарифицируются на общих основаниях как учебные классы.

Посещение занятий учащимися СМГ является обязательным. Ответственность за их посещаемость возлагается на администрацию и учителя, проводящего эти занятия.

Учёт проведённых занятий с СМГ ведётся в классном журнале любого класса на страницах, отведённых для стимулирующих занятий, факультативов или курсов по выбору. Все записи делаются в соответствии с правилами по ведению классных журналов. При этом текущие отметки в журнал не выставляются.

Успеваемость учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к СМГ и группе ЛФК, оценивается в форме "Зачтено". В таком виде отметка является итоговой за четверть, учебный год и окончательной, вносимой в аттестат или свидетельство об окончании учебного заведения.

Учащимся, полностью освобождённым по состоянию здоровья от занятий на уроках физкультуры и не отнесённым ни к одной из четырёх медицинских групп, в классном журнале в графах для четвертных, годовых отметок вносится запись "Н/а б", т.е. не аттестован по болезни, а в свидетельстве и аттестате делается запись "Освобождён (а)".

Для организации и проведения занятий с учащимися, отнесёнными по состоянию здоровья к СМГ, рекомендуется использовать методические рекомендации "Физическое воспитание детей и подростков, имеющих отклонения в состоянии здоровья", (Минск, 1998 г.), а также другую специальную литературу.

Учитель должен разъяснять учащимся, что по состоянию здоровья они освобождены **не от уроков физической культуры, а от занятий (т.е. двигательной активности) на уроке физкультуры.** Поэтому все учащиеся, временно или постоянно освобождённые от занятий, **обязаны** присутствовать на уроках физической культуры. Учитель предлагает им индивидуальные задания из раздела "Знания", а также может привлекать их к педагогическому процессу в качестве помощников, судей, для осуществления страховки и т.п.

Требования к учёту успеваемости

В соответствии с приказом Министра образования Республики Беларусь от 30.12.1994 г. 433 "Временные нормы оценки знаний, умений и навыков учащихся общеобразовательных школ" оценка успеваемости по предмету "Физическая культура" определяется по степени усвоения пройденного материала. Критериями оценки являются единые требования, которые в комплексе объективно отражают индивидуальный уровень знаний, умений, навыков, а также развития двигательных качеств учащихся на определённом этапе обучения.

В процессе овладения новыми движениями каждый учащийся проходит определённые этапы обучения, где формируются его знания, двигательные и организаторские навыки, воспитываются морально-волевые черты личности, развиваются двигательные качества. Исходя из этого, контроль и оценка знаний, умений и навыков учащихся должны осуществляться на протяжении всего урока.

Учитель может оценивать учащихся отметками на уроках физической культуры:

1. **Знания:** а) общие теоретические сведения о социальной сущности, медико-биологических основах и истории физкультуры и спорта; б) теоретические сведения по основным видам движений, правила подвижных, народных и спортивных игр, соревнований; в) обеспечение безопасности физкультурных занятий.

2. **Умения и навыки:** контроль не только результатов, но и процесса освоения учащимися техники физических упражнений. Отметка может выставляться как за законченное движение, так и за отдельные его элементы. Вместе с тем учитель может оценивать у учащихся методические, организаторские и инструкторские умения и навыки.

3. **Уровень развития двигательных качеств** с использованием программных материалов, а также различных контрольных и тестовых упражнений.

4. **Домашние задания**, предусматривающие самостоятельное разучивание упражнений или целых комплексов, а также выполнение отдельных упражнений тренировочного характера.

5. **Прилежание.**

Нельзя забывать и о формировании у учащихся нравственных качеств (сознательная дисциплина, чувство ответственности, самооценка выполняемой работы, добросовестное отношение к труду и т.п.). Очень важно, чтобы все эти качества учитель держал в поле зрения и давал им своевременную и должную оценку с учётом индивидуальных особенностей каждого ученика.

Итоговые четвертные отметки выставляются на основании пяти вышеперечисленных критериев. Причём ни один из указанных критериев не должен превалировать над другими. **Недопустимо оценивать учащихся только на основании текущих отметок за нормативы физической подготовленности.**

Нельзя занижать как текущую, так и итоговую отметки за состояние спортивной формы, неучастие в школьных физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях. Невыполнение количественных показателей по независящим от учащегося причинам (например, длительные пропуски уроков по болезни, непропорциональное физическое развитие, излишний вес и т.п.) при положительных текущих отметках за освоенные умения и навыки, усвоенные знания, выполнение домашнего задания, прилежание не является основанием для снижения итоговой отметки.

Успеваемость учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к ПМГ, определяется на общих основаниях аналогично ОМГ. Однако при этом из требований исключаются те виды движений и контрольные нормативы, которые им противопоказаны.

Учащиеся, имеющие итоговые четвертные отметки за одну, две или три четверти и в дальнейшем отнесённые по состоянию здоровья к СМГ, группе ЛФК или полностью освобождённые от занятий, оцениваются за учебный год по имеющимся (независимо от их количества) четвертным отметкам.

Учащимся СМГ и ЛФК **не выставляются** текущие отметки. В графе для четвертных и годовых отметок им делается запись "Зачтено".

Выпускники средних общеобразовательных школ, школ-интернатов, детских домов, гимназий, лицеев, которые достигли больших успехов в изучении предмета "Физическая культура" и имеют итоговые отметки "5" за время обучения в 10-11(12) классах, при положительных отметках по другим предметам решением педагогического совета могут быть награждены Похвальным листом "За особые успехи в изучении отдельных предметов".

Учащимся 9 классов, освобождённым от занятий на уроках физической культуры по состоянию здоровья или имеющим годовую отметку "Зачтено" может быть выдано свидетельство с отличием.

Учащиеся 11 классов, освобождённые от занятий на уроках физической культуры, а также учащиеся, которые имеют по физической культуре отметку "Зачтено", могут получить аттестат с отличием, а также могут быть награждены золотой или серебряной медалями.

Кандидаты и участники спортивных международных соревнований (если совпадают сроки проведения экзаменов и соревнований) могут быть освобождены от сдачи выпускных экзаменов приказом областных и Минского городского управлений образования.

Данные об уровне физической подготовленности учащихся должны использоваться учителями в первую очередь для разработки и корректировки планирования учебного материала, а также для подбора упражнений к домашним заданиям. Кроме этого, результаты тестирования служат критериями смотра уровня физической подготовленности, проводимого в масштабах всей республики. Сведения об индивидуальном уровне физической подготовленности учащихся сообщаются родителям и учителям на собраниях и педсоветах.

В учебных заведениях, расположенных в зонах радиационного загрязнения, уровень физической подготовленности определяется на общих основаниях. Однако при этом требования на отметку "5" упраздняются, а требования на отметку "4" приравниваются к отметке "5", требования на отметку "3" приравниваются к отметке "4", требования на отметку "2" будут соответствовать отметке "3" (Письмо Министерства образования от 09.01.91г. 07-18/15). Данное требование распространяется и на отдельных учащихся, переселённых из зон радиоактивного и экологического загрязнения в чистые регионы.

Требования к ведению классного журнала

Запись учебного материала в графе "Что пройдено на уроке" должна соответствовать одной или нескольким основным задачам плана-конспекта урока, быть краткой и лаконичной без указания этапов обучения (ознакомление, закрепление, разучивание, совершенствование и др.). Например, "разбег в прыжках в длину", "комплекс упражнений утренней гимнастики" и т.п. Допускается делать сокращения в отдельных словах.

В каждой четверти на первом уроке, а также на первом уроке нового раздела программы учитель должен провести с учащимися **инструктаж по технике безопасности** с обязательной краткой записью в журнале. Например, "Т.б. на уроках гимнастики".

Учащимся, временно освобождённым от занятий на уроках физкультуры, рекомендуется в классном журнале делать краткую запись: "Осв. до 28.03." (дату учитель берёт из медицинской справки). Такая запись для учителя имеет более информативный характер.

Учащимся, освобождённым по состоянию здоровья от занятий на уроках физкультуры на всю четверть, делается такая же запись, дата соответствует последнему уроку четверти, а в графе для четвертной отметки пишется "Н/а по болезни" (Н/а б). Если учащийся освобождён на весь учебный год, то в графе для годовой отметки делается аналогичная запись.

В конце классного журнала отведены **две страницы для определения и записи уровня физической подготовленности учащихся.** Их заполняет учитель физической культуры. Первая страница должна быть заполнена не позднее конца сентября (для учащихся, привлекаемых к сельскохозяйственным работам - не позднее октября).

Учащиеся, отнесенные по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинской группе, **в первой и последней четвертях** выполняет пять тестовых упражнений. Результаты и соответствующие им отметки заносятся на специально отведенные для этого страницы в конце журнала. Учащимся, освобождённым от всех или нескольких контрольных упражнений, в графе "результат" пишется "освобождён" (осв.). Уровень физической подготовленности (за исключением учащихся, освобождённых от выполнения одного или нескольких упражнений) записывается словом и соответствует сумме баллов, указанной в таблице.

Уровень физической подготовленности	**Высокий**	**Выше среднего**	**Средний**	**Ниже среднего**	**Низкий**
Начало учебного года	21 - 25	17 - 20	12 - 16	11	10 и ниже
Конец учебного года	24 - 25	20 - 23	16 - 19	15	14 и ниже

В классных журналах перед выставлением четвертной (только в I и IV четвертях) отметки вместо даты урока делается запись **"УФП"** (уровень физической подготовленности). Учащимся, которые выполнили **все контрольные упражнения**, выставляется итоговая отметка за уровень физической подготовленности в соответствии с требованиями учебной программы, а уже после неё - четвертная отметка.

Отметки	**5**	**4**	**3**	**2**
Начало учебного года	20	16	11	10 и ниже
Конец учебного года	23	19	15	14 и ниже

Домашние задания по своей направленности могут быть трех видов:

* Задания, связанные с освоением техники отдельных или комплексов упражнений;
* Задания, связанные с развитием одного или нескольких физических качеств;
* Задания, связанные с самостоятельным усвоением теоретических сведений.

В зависимости от вида задания, сроки, на которые они задаются, могут колебаться от двух-трех дней (первый и третий виды) до одного-двух месяцев (второй вид).

В графе для записи домашних заданий учитель может кратко записать словами само задание или указать номер карточки (при наличии картотеки) с обязательной отметкой сроков контроля этого задания. Например, **"Сгибание и разгибание рук в упоре лежа от пола" - до 16.12.2001г. Или "Упр.12(мальчики), 9(девочки)" - до 16.12.2001г.**

В начале каждой четверти напротив фамилий учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к СМГ или группе ЛФК, делается запись - "СМГ" или "ЛФК". После этой аббревиатуры таким школьникам не выставляются текущие отметки, а лишь допускается указывать пропуски занятий, т.е. ставить букву "н".

Физкультурно-оздоровительная работа в режиме учебного дня

Физкультурно-оздоровительные мероприятия в режиме учебного дня в общеобразовательных учебных заведениях должны проводится с максимальным охватом учащихся с целью укрепления здоровья, закаливания организма, повышения работоспособности, ведения здорового образа жизни.

Обязательными формами физкультурно-оздоровительной работы с учащимися являются:

* гимнастика до занятий;
* физкультурные минутки на общеобразовательных уроках и во время самоподготовки;
* физические упражнения, подвижные и народные игры в перерывах между уроками;
* ежедневные занятия физическими упражнениями (спортивный час) в группах продлённого дня.

Наименование мероприятий	Контингент	
	5 - 9 (IV - X)	10 - 11 (XI - XII)
Гимнастика до занятий	♦	♦
Физкультурные минутки	□	□
Физические упражнения, подвижные и народные игры в перерывах между уроками	♦	♦
Спортивный час в группах продлённого дня	□	❖

□ обязательно к проведению.
♦ рекомендуется к проведению.
❖ не проводится.

Физкультурные минутки на общеобразовательных уроках и во время самоподготовки представляют собой активный отдых, направленный на уменьшение утомления учащихся, снятие отрицательных воздействий от длительных статических нагрузок, активизацию внимания учащихся и повышение их способности к более эффективному восприятию учебного материала.

Физкультминутки необходимо проводить на каждом уроке. Время проведения физкультминуток определяет учитель по внешним признакам утомления учащихся. **Во время контрольных и лабораторных работ, диктантов, сочинений и т.п. физкультурные минутки не проводятся.**

В комплексы физкультурных минуток включаются, как правило, 4-5 упражнений, с общей продолжительностью их выполнения 1,5-2 минуты. Упражнения рекомендуется выполнять сидя или стоя.

Физические упражнения и подвижные игры в перерывах между уроками используются в качестве активного отдыха (как правило для учащихся V-VII классов) с целью снижения утомления, возникшего в результате учебной деятельности. В более старшем школьном возрасте они служат одним из активных средств формирования и закрепления умений и навыков самостоятельных занятий физическими упражнениями. При организации подвижного отдыха учащихся в перерывах между уроками

(Продолжение на 4-й стр.)

Инструктивно-методические письма Министерства образования на 2001 – 2002 учебный год

(Продолжение. Начало на 3-й стр.)

необходимо учитывать возрастно-половые особенности занимающихся.

В хорошую погоду все занятия следует организовывать на свежем воздухе. Для проведения игр и эстафет каждому классу заранее определяются места на спортивных пришкольных площадках. В случае плохой погоды, для таких занятий предусматриваются места в спортивном и тренажёрном залах, игровых комнатах, коридорах и других помещениях. **Заканчивают игры не позднее чем за пять минут до начала следующего урока.**

Этот вид активного отдыха проводится под руководством учителей-предметников и классных руководителей. Учителя физической культуры оказывают им методическую помощь: рекомендуют те или иные игры, знакомят с правилами и методикой их проведения и т.п.

Ежедневные занятия физическими упражнениями (спортивный час) в группах продлённого дня (ГПД) проводятся, как правило, на открытом воздухе и имеют оздоровительную направленность. При определении времени проведения спортивного часа следует иметь в виду, что у школьников снижение умственной работоспособности происходит после 3-4 уроков. Поэтому оптимальными сроками в режиме дня для спортивного часа является время с 12.00 до 13.00 и с 17.00 до 18.00.

Учителя физической культуры оказывают организационную и методическую помощь воспитателям в подготовке и проведении занятий.

Содержание спортивного часа должно быть взаимосвязано с учебной программой по физической культуре. Во время занятий в игровой и соревновательной форме выполняются игры и упражнения, изученные на уроках физкультуры. С учётом повышенного интереса у детей к подвижным и спортивным играм, эстафетам, катанию на лыжах и коньках в содержание спортивного часа должны включаться упражнения из этих разделов программы.

Внеклассная физкультурно-оздоровительная и спортивно-массовая работа по физическому воспитанию

Новый учебный год в Республике Беларусь проходит под девизом **"Год здорового образа жизни"**. В новом учебном году является обязательным внедрение Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь и Программы молодежного физкультурно-спортивного движения "Олимпийские надежды Беларуси".

Внеклассная физкультурно-оздоровительная и спортивно-массовая работа в учебных заведениях является составной частью учебно-воспитательного процесса физического воспитания учащихся и программы "Здоровье школьника". **Весь педагогический коллектив во главе с администрацией школы принимает непосредственное участие во внеклассной физкультурно-оздоровительной работе.**

Учитель физкультуры обязан особое внимание уделять организации и проведению внутришкольной круглогодичной спартакиады. Все соревнования и спортивно-массовые мероприятия планируются и проводятся **во внеурочное время**. Разрабатывая Положение о спартакиаде, учителю нужно учитывать максимальный охват учащихся спортивно-массовой и физкультурно-оздоровительной работой, а также не забывать о патриотическом воспитании подрастающего поколения. **Все внутришкольные соревнования должны начинаться с подъёма государственного флага под звуки гимна Республики Беларусь.**

Одним из основных документов, регламентирующих организацию внеклассной физкультурно-оздоровительной работы, является Инструктивное письмо Министерства образования и Министерства спорта и туризма Республики Беларусь от 26 ноября 1998 года "О порядке организации и проведения физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий среди учащихся общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, профессионально-технических и средних специальных учебных заведений".

Обязательными для всех типов учебных заведений при организации и проведении круглогодичной внутришкольной спартакиады **являются семь видов спортивных соревнований**:

1. весенний или осенний кросс;

2. многоборье допризывника или соревнования по комплексу "Защитник Отечества";

3. одна из спортивных игр по выбору: волейбол, футбол, баскетбол, гандбол, настольный теннис;

4. легкоатлетическое многоборье (бег на короткую и длинную дистанции, прыжки в высоту или длину, метание мяча);

5-6. два вида по выбору: лыжные гонки, плавание, туристские соревнования, одна из спортивных невыбранных игр из пункта 3.

7. соревнования смотра уровня физической подготовленности учащихся "Олимпийские надежды Беларуси".

Кроме этого в соответствии с программой молодежного физкультурно-спортивного движения "Олимпийские надежды Беларуси" рекомендуется проводить **Олимпийский зачет** для учащихся V-XI классов, а также повсеместно создавать **Клубы юных олимпийцев.**

Соревнования планируются равномерно в течение учебного года и проводятся ежемесячно, в том числе и во время осенних, зимних и весенних каникул, в форме физкультурных праздников, Дней здоровья и т.п.

Особое внимание следует уделять детско-юношескому туризму как рекреационно-оздоровительному и спортивно-прикладному средству физического воспитания учащихся. В этих целях можно использовать в качестве вариативного компонента программ по физической культуре учащихся учебно-методический материал В. И. Ганопольского "Туризм в общеобразовательной школе", а также пособие для учителя "Туризм в школе" (часть 1, "Уроки туризма").

Для большей информированности учащихся по организации учебного процесса и внеклассной физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работы **в каждом учебном заведении должны быть следующие стенды наглядной агитации:**

* План физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий на учебный год;

* Экран хода внутришкольной спартакиады;

* Контрольные нормативы действующих учебных программ;

* Нормативы смотра уровня физической подготовленности учащихся общеобразовательных учебных заведений в рамках молодёжного физкультурно-спортивного движения "Олимпийские надежды Беларуси";

* Требования физкультурно-спортивного комплекса "Защитник Отечества";

* Экран выполнения требований физкультурно-спортивного комплекса "Защитник Отечества";

* Рекорды школы. Лучшие спортсмены школы. Спортивная жизнь школы.

Внеклассная работа по физическому воспитанию учащихся включает в себя:

* организацию и проведение физкультурно-оздоровительных мероприятий в режиме учебного дня (семинары и консультации для учителей и классных руководителей по проведению физкультминуток на общеобразовательных уроках, физических упражнений и игр в перерывах между уроками, физкультурных занятий на спортивном часе в ГПД и другим вопросам физического воспитания учащихся);

* организацию и проведение физкультурно-массовых, спортивных и туристских мероприятий круглогодичной внутришкольной спартакиады, соревнований по видам спорта, по смотру уровня физической подготовленности учащихся "Олимпийские надежды Беларуси", физкультурные праздники и т.д.;

* обеспечение активной деятельности физкультурного актива;

* организацию и проведение занятий в спортивных кружках и секциях (в том числе и для начальных классов);

* подготовку и участие сборной команды учебного заведения в районных, городских, областных и республиканских соревнованиях;

* оказание помощи администрации в обеспечении учебно-воспитательного процесса необходимым спортивным инвентарём и оборудованием, досмотр за его сохранностью и безопасностью на протяжении всего учебного года.

Основным критерием внеклассной работы в учебном заведении является регулярное массовое участие школьников в физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях в течение учебного года. При этом в обязанности учителя физической культуры входят организация и проведение физкультурно-оздоровительных или спортивных мероприятий не реже одного раза в четверть **отдельно** для учащихся 1-4, 5-9 и 10-11 классов.

В новом учебном году особое внимание следует уделять проведению ежемесячных Дней здоровья с максимальным охватом учащихся различных возрастов и привлечением их родителей. Такие мероприятия рекомендуется проводить в послеурочное время по четвергам и субботам. При проведении Дней здоровья в выходные и праздничные дни на основании приказа по учебному заведению учителям предоставляется компенсация в соответствии с действующим законодательством.

Обязательным условием при проведении внеклассной работы является соблюдение "Правил безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь", утвержденных Министерством образования Республики Беларусь 25 апреля 2000 года.

Оплата труда учителей физкультуры за проведение внеклассной физкультурно-оздоровительной работы с учащимися в общеобразовательных школах, школах-интернатах и детских домах всех типов и наименований, классах школ-детских садов производится исходя из тарифных ставок, установленных для руководителей кружка, секции, туристской группы **за фактически отработанные часы** (но не более 0,5 ставки каждому учителю физкультуры) в соответствии с **планами внеклассной физкультурно-оздоровительной работы с учащимися, утвержденными администрацией учебного заведения по состоянию на 1 сентября.**

Независимо от величины учебной нагрузки, в том числе и менее ставки, каждый учитель физической культуры имеет право на проведение внеклассной физкультурно-оздоровительной работы с учащимися в объёме до 0,5 ставки руководителя кружка в соответствии с планами, утверждаемыми ежегодно по состоянию на 1 сентября. Это же правило распространяется и на совместителей, работающих в общеобразовательных учебных заведениях.

Внеклассная работа в учебных заведениях подтверждается следующими документами:

* приказ (распоряжение) о внеклассной физкультурно-оздоровительной работе на учебный год;

* годовой план внеклассной физкультурно-оздоровительной работы;

* журнал учета внеклассной физкультурно-оздоровительной работы;

* Положение о круглогодичной внутришкольной спартакиаде;

* календарь спортивно-массовых и физкультурно-оздоровительных мероприятий на учебный год;

* расписание занятий физкультурных кружков, групп ОФП, спортивных секций;

* журналы учёта работы физкультурных кружков, групп ОФП, спортивных секций (расчёт по академическому часу);

* журнал учёта материальных ценностей кабинета физкультуры;

* приказы, распоряжения и протоколы о проведении физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий, о присвоении спортивных разрядов, о поощрении лучших спортсменов и т.п.

Организационно-методическая работа по повышению качества проведения учебного процесса

В условиях дефицита учебно-методической литературы по методике физического воспитания учащихся необходимо поднимать статус методических объединений учителей физической культуры. Через регулярные заседания методических объединений (один два раза в четверть) можно добиваться значительного улучшения качества и эффективности работы всех учителей.

В новом учебном году руководители отделов образования, администрация учебных заведений должны активизировать данную форму работы со специалистами физического воспитания. Кроме этого, накопление, обобщение и распространение передового педагогического опыта необходимо рассматривать как одну из основных задач и как результат работы школьных (где три и более учителей физической культуры), районных и городских методических объединений учителей физической культуры.

Перечень действующих нормативных документов по физическому воспитанию учащихся

* Концепция физического воспитания в условиях реформирования системы образования Республики Беларусь. Журнал "Физическая культура и здоровье" 4, 2000г.

* Положение о физическом воспитании учащихся (Сборник нормативных документов Министерства образования 3, 1994г.).

* Правила безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь (утверждены Министерством образования Республики Беларусь 25 апреля 2000 г.). Журнал "Физическая культура и здоровье" 3, 2000г.

* Программы по физической культуре для учащихся V-XI классов общеобразовательных школ (переработанная и дополненная, Минск, 1999г.).

* Программы по физической культуре для учащихся начальных классов 12-летней общеобразовательной школы (Минск, НМЦентр, 1999г.).

* Программы 12-летней общеобразовательной школы "Физическая культура. IV-V классы". Минск, НМЦентр, 2001г.

* Программа и методические рекомендации по внеклассной и внешкольной физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе (разработчики А.А.Гужаловский, С.Д.Бойченко, Министерство спорта и туризма Республики Беларусь, Минск, 1999г.).

* Санитарные правила и нормы устройства, содержания и организации учебно-воспитательного процесса общеобразовательных учреждений (СанПиН 14-46-96).

* Типовые перечни физкультурного и спортивного оборудования для ДДУ, общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, ПТУ и ССУЗ Республики Беларусь (Сборник нормативных документов Министерства образования, 3-4, 1998г.).

* О совершенствовании врачебного контроля за детьми, подростками, учащимися и студентами (Сборник нормативных документов Министерства образования, 10, 1998г.).

* О временных нормах оценки знаний, умений и навыков учащихся общеобразовательных школ (Сборник нормативных документов Министерства образования, 7-8, 1995г.).

* Инструктивное письмо Министерства образования и Министерства спорта и туризма от 26 ноября 1998г. "О порядке организации и проведения физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий среди учащихся общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, профессионально-технических и средних специальных учебных заведений" (журнал "Физическая культура и здоровье" 3, 1999г).

* Физическое воспитание детей и подростков, имеющих отклонения в состоянии здоровья. Методические рекомендации. Минск, 1998г.

* Инструкция о порядке освобождения учащихся по медицинским показаниям от переводных и выпускных экзаменов по общеобразовательным предметам (Сборник нормативных документов Министерства образования, 4, 1999г.).

* Правила перевода, организации экзаменов и выпуска учащихся общеобразовательных школ Республики Беларусь (Сборник нормативных документов Министерства образования, 12, 1999г.).

* Инструкция по организации и проведению туристских походов и экскурсий с учащимися (Сборник нормативных документов Министерства образования, 5, 2000 г.).

* Положение о физкультурно-спортивном прикладном комплексе "Защитник Отечества" (Сборник нормативных документов Министерства образования. 10, 1998 г.)

* Постановление Министерства труда Республики Беларусь от 21 января 2000 г. 6 "О мерах по совершенствованию условий оплаты труда работников организаций, финансируемых из бюджета" (таблица 1. п.8 примечаний и таблица 2 п.5 примечаний "Оплата труда учителей и других педагогических работников за проведение внеклассной физкультурно-оздоровительной работы с учащимися...").

* Государственный физкультурно-оздоровительный комплекс Республики Беларусь (I-IV ступени, возраст 7 - 21 год). Программа физкультурно-спортивного молодежного движения "Олимпийские надежды Беларуси". Минск, 1999.

* Образовательный стандарт. Физическая культура. Минск, 1999г.

* Письмо Министерства образования Республики Беларусь от 30.08.1999г.06-12/507 "О механизме осуществления контроля по реализации руководящего документа Республики Беларусь образовательного стандарта общего среднего образования".

* Инструктивно-методическое письмо Министерства образования Республики Беларусь от 23.08.2000г. 12-4/413 "Об организации и учёте внеклассной физкультурно-оздоровительной работы с учащимися в лицеях, гимназиях, общеобразовательных школах, школах-интернатах и детских домах всех типов и наименований, классах школ-детских садов".

* Положение о порядке проведения спортивных мероприятий и материального обеспечения их участников и судей в пределах Республики Беларусь (информационный бюллетень "Физкультура и спорт", выпуск 1, 1997г.).

* Положение о работе плавательных бассейнов. Типовые правила обеспечения безопасности при проведении занятий в бассейнах Республики Беларусь. Информационный бюллетень Министерства спорта и туризма Республики Беларусь 1, 1997г.

Республиканский центр физического воспитания и спорта учащихся и студентов.

Организация физического воспитания учащихся начальных классов общеобразовательных школ, школ-интернатов и детских домов

Физическая культура входит в перечень обязательных предметов учебных планов для начальных классов общеобразовательных учебных заведений. В 2001-2002 учебном году физическое воспитание учащихся всех типов учебных заведений должно отвечать требованиям законов Республики Беларусь "Об образовании в Республике Беларусь", "О физической культуре и спорте", соответствовать базовым учебным планам и осуществляться **не менее трёх раз в неделю** в течение всего периода обучения во всех классах. Содержание учебно-воспитательного процесса физического воспитания учащихся регламентируется действующими программами по физической культуре и осуществляется в соответствии с Положением о физическом воспитании учащихся Республики Беларусь.

Отличительной особенностью физического воспитания учащихся в новом учебном году является **наличие двух программ по физической культуре для учащихся 11-летней и 12-летней общеобразовательной школы.**

В программе по физической культуре для учащихся начальных классов 11-летней общеобразовательной школы (**переработанная и дополненная, Минск, 1998 г.**) основной упор сделан на обучение школьников основам здорового образа жизни и формирование жизненно важных двигательных умений и навыков, которые включают в себя упражнения из различных видов спорта, а также подвижные и народные игры. **Тестирование** учащихся предусмотрено только **два раза в учебном году** (в сентябре и мае) **по пяти контрольным упражнениям.** Уровень физической подготовленности учитывается при выставлении итоговых отметок **только в 1-ой и 4-ой четвертях и только в 4-ом классе.** В первых трех классах начальной школы в содержании программы представлены лишь **ориентиры для оценки физической подготовленности учащихся.** В программе выделены в самостоятельный раздел физкультурно-оздоровительные мероприятия в режиме учебного и продленного дня, а также изложены конкретные требования к учащимся, оканчивающим начальную школу. Работая по данной программе, нумерацию классов следует считать следующим образом:

* материал первого класса соответствует подготовительному классу 12-летней школы;

* материал второго класса соответствует первому классу 12-летней школы;

* материал третьего класса соответствует второму классу 12-летней школы;

* материал четвертого класса соответствует третьему классу 12-летней школы.

Основной особенностью программа физического воспитания учащихся начальных классов 12-летней общеобразовательной школы (Минск, НМЦентр, 2000г.) является наличие в ней **базового и вариативного компонентов** для обучения двигательным умениям и навыкам, развития физических качеств. В соответствии с требованиями данной программы **тестирование** учащихся проводится **три раза в течение учебного года по шести контрольным упражнениям.** В программе приводятся правила тестирования учащихся и характеристики их уровней физической подготовленности, содержание общешкольных физкультурно-оздоровительных, спортивных, духовно-образовательных и воспитательных мероприятий, а также требования к уровню подготовленности учащихся, оканчивающих начальную школу.

Содержание обеих программ призвано полноценно решать образовательные, воспитательные и оздоровительные задачи с учетом возрастно-половых особенностей учащихся начальных классов.

Учитель самостоятелен в выборе учебных программ, по которым он будет работать в новом учебном году. При этом программы для 11-летней и 12-летней общеобразовательной школы, как правило, выбираются с учетом того, по каким программам работает класс по другим предметам.

Ключевым вопросом в организации физического воспитания учащихся начальных классов является правильное понимание этого процесса. Физическое воспитание не должно сводиться только к укреплению физического здоровья и развитию организма детей, хотя именно в этом и состоит его специфика. Оно должно быть направлено на решение главной задачи общеобразовательной школы - воспитание гармонически развитой личности. Для этого используются разнообразные специфические возможности и средства физической культуры.

Основной **целью физического воспитания является формирование физической культуры личности через содействие всестороннему развитию каждого ученика средствами физической культуры.** Для достижения данной цели местные органы власти должны обеспечить каждое общеобразовательное учебное заведение необходимыми условиями для оптимального решения образовательных, воспитательных и оздоровительных задач действующих учебных программ по физической культуре.

С целью достижения более высокого **оздоровительного эффекта** необходимо планировать и проводить физкультурные занятия **преимущественно на свежем воздухе** с использованием естественных природных факторов, а именно, лесопарковых зон, лесных массивов, скверов, троп или дорожек здоровья.

В соответствии с выбранной одной из двух действующих учебных программ, каждый учитель планирует на учебный год содержание учебно-воспитательного процесса с учетом оптимального решения задач физического воспитания учащихся, их возрастно-половых, психических и физиологических особенностей. При этом особую роль играют условия проведения занятий, наличие и состояние спортивной базы, оборудования и инвентаря, уровня физической подготовленности учащихся.

Из планирующей документации у каждого учителя начальных классов должны быть:

* годовой план-график распределения учебного материала;

* годовой или поурочные планы распределения учебного материала;

* планы или планы-конспекты уроков.

Документы планирования учебно-воспитательного процесса (кроме планов и планов-конспектов уроков) **утверждаются администрацией учебного заведения** до начала учебного года. Вся **документация хранится** у учителя в школе в течение всего учебного года.

Перечисленными документами планирования можно пользоваться в течение ряда лет, внося в них лишь необходимые изменения и дополнения.

Учебным заведениям **запрещается** сокращать количество уроков физической культуры и заменять их уроками ритмики, танцев, хореографии и другими предметами. Для занятий по плаванию, ритмике, танцам в учебных планах начальных классов предусмотрен дифференцированный компонент. Школам и классам с эстетическим уклоном следует руководствоваться учебными планами на 2001-2002 учебный год.

При составлении **расписания уроков** необходимо помнить, что для достижения положительного оздоровительного эффекта оптимальным вариантом является проведение уроков физической культуры в режиме недели через день, например, понедельник - среда - пятница. **Недопустимо** проведение уроков физкультуры в течение трёх дней подряд и их планирование последними в дневном расписании уроков.

Увеличение количества уроков физической культуры до трёх в неделю привело к повышенной амортизационной нагрузке на спортивное оборудование и инвентарь. В этой связи учителям и администрации учебных заведений следует строго выполнять **Правила безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь** (утверждены Министерством образования 25 апреля 2000 года), постоянно следить за целостностью и исправностью инвентаря и оборудования (особенно нестандартного), предупреждать травмоопасные ситуации.

В целях повышения эффективности всего процесса физического воспитания необходимо соблюдать **санитарно-гигиенические требования.** После каждого урока спортивные залы должны проветриваться. В течение дня не менее двух раз нужно делать влажную уборку помещений, в которых проходят учебные занятия.

Учащиеся обязаны заниматься в спортивной форме, соответствующей погодным условиям. Спортивную форму, и **особенно обувь**, следует использовать только для занятий физкультурой, но не для повседневной носки.

Медико-педагогический контроль за организацией и проведением учебно-воспитательного процесса и выполнением требований действующих программ по физической культуре осуществляет администрация учебного заведения. При необходимости для этих целей можно привлекать опытных учителей физкультуры, руководителей методических объединений, работников областных и Минского городского центров физического воспитания и спорта.

Для объективной оценки работы учителя желательно использовать различные виды и методы контроля, предъявлять требования в соответствии с действующими нормативными документами. **Общими критериями оценки работы учителя, проводящего уроки физкультуры в начальных классах, могут выступать:**

* степень овладения учащимися программным материалом;

* качество планирования учебного материала;

* качество организации и проведения учебно-воспитательной и внеклассной физкультурно-оздоровительной работы;

* массовый охват учащихся в течение учебного года физкультурно-оздоровительными и спортивно-массовыми мероприятиями;

* уменьшение процента заболеваемости учащихся (в первую очередь простудными заболеваниями);

* результаты зачёта по физической культуре.

При оценке качества и эффективности проведения уроков физической культуры следует обращать внимание на:

* соблюдение Правил безопасности и санитарно-гигиенических требований во время физкультурных занятий;

* учёт индивидуальных возрастно-половых особенностей развития учащихся;

* многообразие форм и методов организации физкультурных занятий;

* рациональное распределение и эффективное использование всего времени урока;

* объективность и всесторонность оценивания знаний, умений и навыков, уровня развития физических качеств учащихся;

* умение использовать разнообразный инвентарь, оборудование, технические средства обучения и природные условия для решения задач урока и оздоровления учащихся;

* наличие и качество разработки документов планирования учебного материала;

* соответствие содержания уроков поурочному планированию и записям в классном журнале.

Требования к организации занятий с учащимися, имеющими отклонения в состоянии здоровья

Администрация учебного заведения обязана совместно с местными органами здравоохранения организовывать и проводить ежегодный углубленный медицинский осмотр учащихся. Оптимальными сроками медицинских осмотров являются сентябрь - октябрь месяцы. При поступлении в подготовительный класс на основании представленных медицинских справок, а также с учетом сведений медосмотра о состоянии здоровья и физического развития все учащиеся распределяются на медицинские группы для занятий физкультурой: **а)** основную, **б)** подготовительную, **в)** специальную, **г)** лечебной физической культуры.

Учащиеся, отнесённые по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинским группам, занимаются на уроках физической культуры под руководством учителя по действующим учебным программам.

Учащиеся, отнесённые по состоянию здоровья к группе лечебной физической культуры (ЛФК), должны заниматься в медицинских учреждениях под руководством врача-специалиста ЛФК.

Занятия с учащимися, отнесёнными по состоянию здоровья к специальной медицинской группе (СМГ), организуются непосредственно в учебном заведении, проводятся учителем со специальным физкультурным образованием или врачом отдельно от уроков физической культуры в объёме, соответствующем базовому учебному плану - **3 часа в неделю**. Занятия планируются вне сетки часов до или после учебных занятий. При наличии необходимых условий и учителей физкультуры занятия с учащимися СМГ могут быть организованы одновременно с занятиями всего класса.

Занятия с учащимися специальных медицинских групп должны начинаться с первых дней учебного года и продолжаться на всём его протяжении. Расписание уроков следует планировать таким образом, чтобы они приносили максимальный оздоровительный эффект. **Недопустимо** объединять занятия спецмедгрупп и проводить их в один или два дня подряд.

Комплектование специальных медицинских групп на начало учебного года проводится врачом, медсестрой или фельдшером на основании результатов **предыдущего углубленного медосмотра** учащихся (по прошедшему учебному году) с учётом изменений, произошедших за период летних каникул. Наполняемость специальных медицинских групп - 8-12 учащихся, независимо от возраста, пола, диагноза заболевания. Т.е. для учащихся начальных классов могут быть созданы спецмедгруппы, в состав которых одновременно будут входить школьники от подготовительного до третьего класса.

(Продолжение на 5-й стр.)

Инструктивно-методические письма Министерства образования на 2001 – 2002 учебный год

(Продолжение. Начало на 3, 4 стр.)

Если в учебном заведении недостаточно учащихся для комплектования одной группы (7 и менее человек), можно использовать школьный компонент учебного плана. При этом минимальная наполняемость спецмедгрупп будет регламентироваться требованиями к организации занятий школьного компонента. В случае невозможности использования школьного компонента рекомендуется привлекать таких ребят к занятиям со всем классом. При этом необходимо **строго индивидуально регламентировать физические нагрузки, не предъявлять к таким учащимся общих требований, не привлекать их к выполнению контрольных и тестовых упражнений, к участию в соревнованиях.** В этом случае одной из основных задач в работе учителя будет являться улучшение всех показателей здоровья больных учащихся с последующим переводом их в подготовительную или основную медицинские группы.

Количество специальных медицинских групп на начало каждого полугодия утверждается приказом директора учебного заведения на основании сведений, представляемых медицинскими работниками. Занятия со спецмедгруппами входят в учебную нагрузку учителя и **тарифицируются** на общих основаниях как учебные классы. Оплата за проведение занятий в СМГ проводится в соответствии с имеющейся у учителя категорией.

Посещение занятий учащимися СМГ является **обязательным**. Ответственность за их посещаемость возлагается на учителя, проводящего эти занятия.

Учёт проведенных занятий со специальными медицинскими группами ведётся в классном журнале любого класса на страницах, отведённых для стихийных групп. Все записи делаются в соответствии с правилами по ведению классных журналов. При этом **текущие отметки в журнал не выставляются.** Успеваемость учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к специальной медицинской группе и группе лечебной физкультуры, оценивается в форме **"зачтено"**. В таком виде отметка является итоговой за четверть и учебный год.

Учащимся, полностью освобождённым по состоянию здоровья от занятий на уроках физкультуры и не отнесённым ни к одной из четырёх медицинских групп, в классном журнале в графе для четвертных, годовых отметок вносится запись "н/а (бол.)", т.е. не аттестован по болезни.

Для организации и проведения занятий с учащимися, отнесёнными по состоянию здоровья к спецмедгруппе, можно пользоваться методическими рекомендациями "Физическое воспитание детей и подростков, имеющих отклонения в состоянии здоровья", (Минск, 1998 г.), а также другой специальной литературой.

Учитель должен разъяснить учащимся, что по состоянию здоровья они могут быть освобождены не от уроков физической культуры, а от занятий (т.е. двигательной активности) на уроке физкультуры. Поэтому **все учащиеся, временно или постоянно освобождённые от занятий, обязаны присутствовать на уроках физической культуры.** Учитель изучает с ними отдельные темы из раздела "Знания" (правила безопасности физкультурных занятий, личной и общественной гигиены, подвижных и спортивных игр), а также может привлекать их к педагогическому процессу в качестве помощников, судей, для осуществления страховки и т.п.

Требования к учёту успеваемости

В соответствии с приказом министра образования Республики Беларусь от 30.12.1994 г. 433 "Временные нормы оценки знаний, умений и навыков учащихся общеобразовательных школ" оценка успеваемости по предмету "Физическая культура" определяется по степени усвоения программного материала. Критериями оценки являются единые требования, которые в комплексе объективно отражают индивидуальный уровень знаний, умений, навыков, а также развития двигательных качеств учащихся на определённом этапе обучения.

Объективная и систематическая оценка труда призвана положительно влиять на развитие умственных и двигательных способностей школьников, активизировать формирование их морально-волевых качеств. Степень соответствия оценки их действительному труду - важнейший рычаг в формировании личности ученика.

В процессе овладения новыми движениями каждый учащийся проходит определённые этапы обучения, где формируются его знания, двигательные и организаторские навыки, воспитываются морально-волевые черты личности, развиваются двигательные качества. Исходя из этого, контроль и оценка знаний, умений и навыков учащихся должны осуществляться на протяжении всего урока.

Учитель может оценивать у учащихся текущими отметками на уроках физической культуры:

* **знания:** а) общие теоретические сведения о социальной сущности, медико-биологических основах и истории физкультуры и спорта; б) теоретические сведения по основным видам движений, правила подвижных, народных и спортивных игр, соревнований; в) обеспечение безопасности физкультурных занятий и т.д.;

* **умения и навыки:** контроль не только результатов, но и процесса освоения учащимися техники физических упражнений. Отметка может выставляться как за законченное движение, так и за отдельные его элементы; вместе с тем учитель может оценивать у учащихся и методические умения и навыки;

* **уровень развития двигательных качеств (уровень физической подготовленности)** с использованием программных материалов, а также различных контрольных и тестовых упражнений;

* **домашние задания,** предусматривающие самостоятельное разучивание упражнений или целых комплексов, а также выполнение отдельных упражнений тренировочного характера;

* **прилежание.**

Нельзя забывать и о формировании у учащихся нравственных и морально-волевых качеств (сознательная дисциплина, чувство ответственности, самооценка выполняемой работы, добросовестное отношение к заданиям учителя, целеустремленность, решительность, смелость и т.п.). Очень важно, чтобы все эти качества учитель держал в поле зрения и давал им своевременную и должную оценку с учётом индивидуальных особенностей каждого ученика.

Итоговые четвертные и годовая отметки в 1-3 классах выставляются на основании и с учётом текущих отметок **за все вышеперечисленные стороны деятельности учеников.** Причём ни одна из указанных сторон не должна превалировать над другими.

Крайне недопустимо оценивать учащихся только на основании текущих отметок за нормативы физической подготовленности.

Нельзя занижать как текущую, так и итоговую отметки за состояние спортивной формы, неучастие в школьных физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях. **Нельзя** ставить "двойки" за пропуски уроков физкультуры без уважительной причины. Невыполнение количественных показателей по независящим от учащегося причинам (например, длительные пропуски уроков по болезни, непропорциональное физическое развитие, излишний вес и т.п.) при положительных текущих отметках за освоенные умения и навыки, усвоенные знания, примерном прилежании **не является основанием** для снижения итоговой отметки.

Учащимся, временно освобождённым от занятий на уроках физкультуры, в классном журнале делается краткая запись: **"осв. до 28.03."** (дату учитель берёт из медицинской справки). Такая запись для учителя имеет более информативный характер и позволяет не привлекать таких школьников к выполнению учебных нормативов или контрольных заданий в период восстановления после болезни.

Учащимся, освобождённым по состоянию здоровья от занятий на уроках физкультуры на всю четверть, делается такая же запись (дата соответствует последнему уроку четверти), а в графе для четвертной отметки пишется "н/а по болезни". Если учащийся освобождён на весь учебный год, то в графе для годовой отметки делается аналогичная запись.

Успеваемость учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к **подготовительной медицинской группе**, определяется на общих основаниях аналогично основной медицинской группе. Однако при этом из требований учебной программы исключаются те виды движений и контрольные нормативы, которые им **противопоказаны.**

Учащиеся 1-3 классов, имеющие итоговые четвертные отметки за одну, две или три четверти и в дальнейшем отнесённые по состоянию здоровья к специальной медицинской группе, группе ЛФК или полностью освобождённые от занятий на уроках физкультуры, оцениваются за учебный год по имеющимся (независимо от их количества) четвертным отметкам.

В классном журнале напротив фамилий учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к специальной медицинской группе или группе лечебной физкультуры, делаются записи "СМГ" или "ЛФК". В дальнейшем в течение четверти этим учащимся не выставляются текущие отметки. В графе для четвертных и годовых отметок им делается запись "зачтено".

В первых трех классах начальной школы **текущая и итоговая оценка успеваемости** учащихся производится только на основании оценки усвоения знаний, освоения двигательных умений и навыков, а также прилежания учащихся. **Уровень физической подготовленности не является критерием для оценки успеваемости учащихся** в этих классах и используется учителями только в качестве ориентиров индивидуализации учебно-воспитательного процесса, для коррекции поурочного планирования, для разработки рекомендаций родителям по физическому воспитанию детей в семье.

В 4-ом (третьем) классе начальной школы перед выставлением четвертной отметки **в первой и четвертой четвертях** после последнего урока вместо даты **делается запись "УФП"** (уровень физической подготовленности). Всем школьникам, за исключением освобожденных и отнесенных по состоянию здоровья к СМГ и ЛФК, выставляется итоговая отметка (**только тем учащимся, которые выполнили все пять контрольных упражнений**) за достигнутый уровень физической подготовленности в соответствии с требованиями учебных программ, а уже после нее - четвертная отметка.

Определение уровня физической подготовленности учащихся

На последних страницах классного журнала отведены две страницы для определения и записи уровня физической подготовленности учащихся. Их заполняет учитель, проводящий уроки физкультуры в начальных классах. Первая страница должна быть заполнена **не позднее конца сентября**, вторая - **во второй половине мая.**

В классных журналах первых трех классов начальной школы (независимо от программы обучения) оцениваются только **уровни развития отдельных физических качеств** на основании показанных результатов при выполнении контрольных упражнений. В графе "Оценка" после результата учитель записывает словом один из трех уровней развития конкретного физического качества ("высокий", "средний", "низкий"). Итоговый уровень физической подготовленности не определяется.

В подготовительном классе школьники выполняют контрольные упражнения только один раз в конце учебного года!

Протоколы тестирования учащихся, обучающихся по программе 12-летней общеобразовательной школы, **заполняются по шести контрольным упражнениям** три раза в течение учебного года и **хранятся в классном журнале.**

В учебных заведениях, работающих по программе 11-летней школы, **учащиеся четвертых (третьих) классов**, кроме освобожденных и отнесенных по состоянию здоровья к СМГ и ЛФК, **в первой и последней четвертях выполняет пять тестовых упражнений.** Результаты и соответствующие им отметки заносятся в отведенные для этих целей страницы классного журнала. Кроме того, отметки за каждое из пяти тестовых упражнений могут быть выставлены в журнал каждому ученику как текущие. Итоговый уровень физической подготовленности записывается словом и соответствует сумме баллов, указанной в таблице.

Уровень физической подготовленности	Высокий	Выше среднего	Средний	Ниже среднего	Низкий
Начало учебного года	20 - 25	16 - 19	11 - 15	10	9 и ниже
Конец учебного года	23 - 25	19 - 22	15 - 18	14	13 и ниже

Сведения об уровне физической подготовленности учащихся должны использоваться учителями в первую очередь для разработки и корректировки планирования учебного материала, а также для подбора упражнений к домашним заданиям. Кроме этого, результаты тестирования служат критериями смотра уровня физической подготовленности, проводимого в масштабах всей республики. Сведения об индивидуальном уровне физической подготовленности учащихся сообщаются родителям и учителям на собраниях и педсоветах.

В учебных заведениях, расположенных в зонах радиационного загрязнения, уровень физической подготовленности определяется на общих основаниях. Однако при этом требования на отметку "5" упраздняются, а требования на отметку "4" приравниваются к отметке "5", требования на отметку "3" приравниваются к отметке "4", требования на отметку "2" будут соответствовать отметке "3" (Письмо Министерства образования от 09.01.91г. 07-18/15). Данное требование распространяется и на отдельных учащихся, переселённых из зон радиоактивного и экологического загрязнения в чистые регионы.

Физкультурно-оздоровительная работа в режиме учебного дня

Обязательными формами физкультурно-оздоровительной работы с учащимися начальных классов являются:

* гимнастика до учебных занятий;

* физкультурные минутки на общеобразовательных уроках и во время самоподготовки;

* физические упражнения и подвижные игры на переменах;

* ежедневные занятия физическими упражнениями (спортивный час) в группах продлённого дня.

Гимнастика до учебных занятий решает задачи оптимизации уровня возбудимости и функциональной подвижности центральной нервной системы, воздействия на все органы и системы организма, ускорения вхождения организма школьников в работу, содействия воспитанию у учащихся привычки к регулярным физкультурным занятиям и организованному началу учебного дня. Она представляет собой ежедневное выполнение перед первым уроком в течение 5-10 минут комплекса из 5 - 8 общеразвивающих упражнений.

Комплексы упражнений необходимо менять не реже одного раза в течение 1-2 недель или последовательно заменять по одному упражнению каждые 2-3 дня. Разучивание упражнений целесообразно проводить в процессе уроков физической культуры.

Гимнастику до занятий рекомендуется проводить на свежем воздухе. Если на пришкольных площадках для этого нет возможности или не позволяют погодные условия, гимнастика проводится в хорошо проветриваемых школьных коридорах или классах, где проводится первый урок. Гимнастика выполняется в повседневной одежде. Девочки снимают фартуки, мальчики - пиджаки, Верхние пуговицы у рубашек и платьев - расстегнуты. Девочки при выполнении упражнений располагаются за мальчиками.

Физкультурные минутки на общеобразовательных уроках и во время самоподготовки представляют собой активный отдых, направленный на уменьшение утомления учащихся, снятие отрицательных воздействий от длительных статических нагрузок, активизацию внимания учащихся и повышение их способности к более эффективному восприятию учебного материала.

Физкультминутки необходимо проводить на каждом уроке. Время проведения физкультминуток определяет учитель по внешним признакам утомления. Как правило, это происходит примерно на 20-й - 30-ой минутах урока. Физкультурные минутки **не проводятся** во время контрольных, самостоятельных работ и диктантов.

В комплексы физкультурных минуток включаются, как правило, 4-5 упражнений с общей продолжительностью их выполнения 1,5-2 минуты. Упражнения рекомендуется выполнять в положении сидя или стоя.

Физические упражнения и подвижные игры на переменах используются в качестве активного отдыха с целью снижения утомления, возникшего в результате учебной деятельности. Они служат одним из активных средств формирования и закрепления умений и навыков самостоятельных занятий физическими упражнениями. При организации подвижного отдыха учащихся на переменах необходимо учитывать возрастно-половые особенности занимающихся.

В хорошую погоду все занятия следует организовывать на свежем воздухе. Для проведения игр и эстафет каждому классу заранее определяются места на пришкольных площадках. В случае плохой погоды для таких занятий предусматриваются места в спортивном и тренажёрном залах, игровых комнатах, коридорах и других помещениях. Заканчивают игры за пять минут до начала урока.

Этот вид активного отдыха проводится под руководством учителей. Учителя физической культуры оказывают им методическую помощь: рекомендуют те или иные игры, знакомят с правилами и методикой их проведения и т.п.

Ежедневные занятия физическими упражнениями (спортивный час) в группах продлённого дня (ГПД) проводятся, как правило, на открытом воздухе и имеют оздоровительную направленность. При определении времени проведения спортивного часа следует иметь в виду, что у младших школьников снижение умственной работоспособности происходит после 3-4 уроков. Поэтому оптимальными сроками в режиме дня для спортивного часа является время с 12.00 до 13.00 и с 17.00 до 18.00.

Учителя физической культуры оказывают организационную и методическую помощь воспитателям в подготовке и проведении занятий.

Содержание спортивного часа должно быть взаимосвязано с учебной программой по физической культуре. Во время занятий в игровой и соревновательной форме выполняются игры и упражнения, изученные на уроках физкультуры. С учётом повышенного интереса у детей к подвижным и спортивным играм, эстафетам, катанию на лыжах и коньках в содержание спортивного часа должны включаться упражнения из этих разделов программы.

Внеклассная физкультурно-оздоровительная и спортивно-массовая работа по физическому воспитанию

Внеклассная физкультурно-оздоровительная и спортивно-массовая работа в учебных заведениях является составной частью учебно-воспитательного процесса физического воспитания учащихся и программы "Здоровье школьника". **Весь педагогический коллектив во главе с администрацией школы принимает непосредственное участие во внеклассной физкультурно-оздоровительной работе.**

Учитель, проводящий уроки физкультуры в начальных классах, должен уделять особое внимание организации и проведению физкультурно-оздоровительным и спортивно-массовым мероприятиям. Все соревнования и спортивно-массовые мероприятия желательно планировать и проводить **во внеурочное время.** Разрабатывая годовой план работы, учителю нужно учитывать максимальный охват учащихся спортивно-массовой и физкультурно-оздоровительной работой, а также не забывать о патриотическом воспитании подрастающего поколения. Все внутришкольные спортивные соревнования должны начинаться с подъёма государственного флага под звуки гимна Республики Беларусь.

Соревнования и мероприятия желательно планировать равномерно в течение учебного года и **проводить ежемесячно**, в том числе и во время осенних, зимних и весенних каникул, в форме физкультурных праздников, Дней здоровья, спорта, соревнований "Папа, мама, я - спортивная семья" и т.п. В начале (например, вторая суббота сентября) и в конце (например, третья суббота мая) учебного года необходимо проводить физкультурные праздники с максимальным охватом учащихся начальной школы.

Особое внимание следует уделять детско-юношескому туризму как рекреационно-оздоровительному и спортивно-прикладному средству физического воспитания учащихся. В этих целях можно использовать в качестве вариативного компонента программ по физической культуре учащихся учебно-методический материал В. И. Ганопольского "Туризм в общеобразовательной школе", а также пособие для учителя "Туризм в школе" (часть 1, "Уроки туризма").

При подготовке и проведении мероприятий можно привлекать в качестве помощников и судей наиболее подготовленных учащихся старших классов.

Основным критерием внеклассной работы в учебном заведении является регулярное массовое участие школьников в физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях в течение учебного года.

В новом учебном году особое внимание следует уделять проведению ежемесячных Дней здоровья с максимальным охватом учащихся различных возрастов и привлечением их родителей. Такие мероприятия рекомендуется проводить в послеурочное время по четвергам и субботам. При проведении Дней здоровья в выходные и праздничные дни на основании приказа по учебному заведению учителям предоставляется компенсация в соответствии с действующим законодательством.

Перечень действующих нормативных документов по физическому воспитанию учащихся

* Концепция физического воспитания (Журнал "физическая культура и здоровье" 4, 2000г.).

* Положение о физическом воспитании учащихся (Сборник нормативных документов Министерства образования 3, 1994г.).

* Правила безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь" (Журнал "физическая культура и здоровье" 3, 2000г.).

* Программы по физической культуре для учащихся начальных классов общеобразовательных школ (переработанная и дополненная, Минск, 1999г.).

* Программы по физической культуре для учащихся начальных классов 12-летней общеобразовательной школы (Минск, НМЦентр, 2000г.)

* Программа и методические рекомендации по внеклассной и внешкольной физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе (разработчики А.А.Гужаловский, С.Д.Бойченко, Министерство спорта и туризма Республики Беларусь, Минск, 1999г.)

* Санитарные правила и нормы устройства, содержания и организации учебно-воспитательного процесса общеобразовательных учреждений (СанПиН 14-46-96).

* Типовые перечни физкультурного и спортивного оборудования для ДДУ, общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, ПТУ и ССУЗ Республики Беларусь (Сборник нормативных документов Министерства образования, 3-4, 1998г.).

* О совершенствовании врачебного контроля за детьми, подростками, учащимися и студентами (Сборник нормативных документов Министерства образования, 10, 1998г.).

* О временных нормах оценки знаний, умений и навыков учащихся общеобразовательных школ (Сборник нормативных документов Министерства образования, 7-8, 1995г.).

* Инструктивное письмо Министерства образования и Министерства спорта и туризма от 26 ноября 1998г. "О порядке организации и проведения физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий среди учащихся общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, профессионально-технических и средних специальных учебных заведений" (журнал "Физическая культура и здоровье" 3, 1999г).

* Физическое воспитание детей и подростков, имеющих отклонения в состоянии здоровья. Методические рекомендации. Минск, 1998г.

* Инструкция о порядке освобождения учащихся по медицинским показаниям от переводных и выпускных экзаменов по общеобразовательным предметам (Сборник нормативных документов Министерства образования, 4, 1999г.).

* Правила перевода, организации экзаменов и выпуска учащихся общеобразовательных школ Республики Беларусь (Сборник нормативных документов Министерства образования, 12, 1999г.)

* Письмо Министерства образования Республики Беларусь от 30.08.1999г.06-12/507 "О механизме осуществления контроля за реализацией руководящего документа Республики Беларусь образовательного стандарта общего среднего образования"

* Образовательный стандарт. Физическая культура. Минск, 1999г.

* Инструктивно-методическое письмо Министерства образования Республики Беларусь от 23.08.2000г. 12-4/413 "Об организации и учёте внеклассной физкультурно-оздоровительной работы с учащимися в лицеях, гимназиях, общеобразовательных школах, школах-интернатах и детских домах всех типов и наименований, классах школ-детских садов".

* Государственный физкультурно-оздоровительный комплекс Республики Беларусь. Минск, 1999.

* Положение о работе плавательных бассейнов. Типовые правила обеспечения безопасности при проведении занятий в бассейнах Республики Беларусь. Информационный бюллетень Министерства спорта и туризма Республики Беларусь 1, 1997г.

Республиканский центр физического воспитания и спорта учащихся и студентов.

Физическое воспитание учащихся профессионально-технических и средних специальных учебных заведений

Физическая культура является учебным предметом в профессионально-технических и средних специальных учебных заведениях, формирующим у учащихся жизненно необходимые знания, умения, навыки, а также профессионально-прикладные двигательные способности. Одновременно оно оказывает оздоровительное, реабилитационное и рекреационное воздействие, способствует восстановлению умственной работоспособности, удовлетворяет часть жизненно необходимой потребности учащихся в движении.

Содержание учебно-воспитательного процесса физического воспитания учащихся регламентируется Программами по физической культуре для учащихся профессионально-технических, средних специальных учебных заведений (переработанная и дополненная, Минск 1998г.), действующими нормативными документами Министерства образования и Министерства спорта Республики Беларусь и осуществляется в соответствии с Положением о физическом воспитании учащихся Республики Беларусь.

Выполнение программы по предмету "Физическая культура" осуществляется в строгом соответствии с утверждёнными учебными планами в течение учебного года. В соответствии с рекомендациями Министерства здравоохранения Республики Беларусь и для достижения оздоровительного эффекта от физкультурных занятий не допускается выполнение годовой нагрузки в течение одного полугодия.

Основной **целью физического воспитания** является формирование физической культуры личности, т.е. физическая культура как учебный предмет призвана содействовать всестороннему развитию личности каждого учащегося средствами физической культуры. Для достижения данной цели каждое учебное заведение обеспечивает необходимые условия для оптимального решения образовательных, воспитательных и оздоровительных задач, а также задач профессионально-прикладной физической подготовки.

С целью достижения более высокого оздоровительного эффекта необходимо планировать и проводить физкультурные занятия преимущественно на свежем воздухе с использованием естественных природных факторов, а именно, лесопарковых зон, лесных массивов, скверов, троп или дорожек здоровья.

Каждый преподаватель планирует на учебный год содержание учебно-воспитательного процесса с учётом оптимального решения задач физического воспитания учащихся, их возрастно-половых, психических и физиологических особенностей, а также условий проведения занятий, наличия и состояния спортивной базы, оборудования, инвентаря, традиций и профессиональной направленности учебного заведения, интересов учащихся, состояния их здоровья и уровня физической подготовленности.

На каждом занятии необходимо осуществлять индивидуальный подход к учащимся. Для этого тщательно изучается их физическая подготовленность, функциональные возможности, учитываются данные медицинских осмотров, результаты педагогических наблюдений и нормативных требований программы. Все сведения анализируются, с ними знакомятся учащиеся, педагогические работники, администрация учебного заведения. В случае необходимости принимаются меры по устранению выявленных недостатков и устранению отставания в физической подготовленности.

В организацию учебных занятий необходимо включать наряду со средствами общей физической подготовки элементы отдельных видов спорта: лёгкой атлетики, лыжного спорта, плавания, гимнастики (спортивная, художественная, ритмическая, атлетическая, элементы акробатики), борьбы, баскетбола, волейбола, ручного мяча и других, требующих разносторонней физической подготовки.

Недопустимо планировать и проводить уроки только на основании вариативного компонента программы, т.е. на каждом уроке должны присутствовать элементы (этапы) обучения умениям и навыкам.

Запрещается замена часов другими предметами учебного плана, сокращение количества обязательных уроков физической культуры. Ссылки на отсутствие спортивных залов, оборудования и инвентаря, перегрузку спортивных помещений (например, по 2-3 группы одновременно занимаются в спортзале) являются несостоятельными.

При составлении расписания следует учитывать, что проведение уроков рекомендуется осуществлять в режиме недели через день. **Не разрешается проведение уроков физической культуры в течение трёх дней подряд.** В учебных заведениях, где уроки носят спаренный характер, желательно их планировать и проводить с интервалом в 2-3 дня.

Администрации **средних специальных учебных заведений** при тарификации преподавателей физического воспитания необходимо учесть, что **учебные группы** для проведения занятий по физическому воспитанию **делятся на подгруппы** независимо от количества юношей и девушек (пункт 36 "Положения о среднем специальном учебном заведении", утверждённом приказом Министерства образования Республики Беларусь от 28 июня 1993 г. 203).

В **профессионально-технических учебных заведениях** занятия по физической культуре проводятся раздельно для юношей и девушек при наличии в группе не менее 25 человек, из которых не менее 8 человек одного пола. При проведении занятий по плаванию численность групп не должна превышать 12-15 человек (Положение о профессионально-техническом училище. Утверждено приказом Министерства образования Республики Беларусь от 28.06.1993г. 203).

Качество учебно-воспитательного процесса зависит от соблюдения преемственности содержания физического воспитания с общеобразовательной школой и правильного планирования учебного материала с учётом профессиональной направленности учебного заведения.

У каждого преподавателя должны быть следующие документы планирования:

* планы-графики учебного процесса на весь период обучения (для ПТУЗ и ССУЗ);

* рабочие (календарно-тематические) планы распределения учебного материала (для ССУЗ);

* поурочные планы на полугодие (для ПТУЗ);

* планы-конспекты уроков (для ПТУЗ и ССУЗ).

Перечисленными планами можно пользоваться в течение ряда лет, внося в них лишь необходимые изменения или дополнения. Планы-графики, рабочие календарно-тематические и поурочные планы утверждаются ежегодно руководителем (заместителем

(Продолжение на 6-й стр.)

Инструктивно-методические письма Министерства образования на 2001 – 2002 учебный год

(Продолжение. Начало на 3, 4, 5 стр.)

руководителя) учебного заведения до начала учебного года. Все перечисленные документы планирования должны храниться у преподавателя в учебном заведении в течение всего учебного года.

Преподаватель самостоятелен в выборе учебных программ (действующих или экспериментальных), а также технологий, методов и приемов обучения, не противоречащих дидактическим принципам.

При организации учебно-воспитательного процесса по физическому воспитанию учащихся преподавателям и администрации учебных заведений следует строго выполнять **Правила безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь (общеобразовательные школы, гимназии, лицеи, колледжи, ПТУЗ, ССУЗ).**

В целях повышения эффективности всего процесса физического воспитания необходимо соблюдать санитарно-гигиенические требования. После каждого урока спортивные залы должны проветриваться и в течение дня не менее двух раз должна проводиться влажная уборка спортивных помещений.

Учащиеся **обязаны** заниматься в спортивной форме, соответствующей погодным условиям. Спортивную форму, и **особенно обувь**, следует использовать только для занятий физкультурой, но не для повседневной носки.

При приобретении недостающего, а также списании пришедшего в негодность спортивного инвентаря и оборудования следует пользоваться **Типовыми перечнями физкультурного и спортивного инвентаря и оборудования для детских дошкольных учреждений, общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, профессионально-технических и средних специальных учебных заведений Республики Беларусь.**

Педагогический и медицинский контроль за организацией и проведением учебно-воспитательного процесса и выполнением требований действующих программ по физической культуре **осуществляет администрация** учебного заведения. При необходимости для этих целей можно привлекать руководителей методических объединений, работников областных, Минского городского центров физического воспитания и спорта.

Для объективной оценки работы преподавателя желательно использовать различные виды и методы контроля, предъявлять требования в соответствии с действующими регламентирующими документами. **Критериями оценки работы преподавателя могут выступать:**

* степень овладения учащимися программным материалом;
* качество планирования учебного материала;
* качество организации и проведения учебно-воспитательной и внеурочной физкультурно-оздоровительной работы;
* массовый охват учащихся в течение учебного года физкультурно-оздоровительными и спортивно-массовыми мероприятиями;
* улучшение показателей уровня физической подготовленности (УФП) учащихся;
* уменьшение процента заболеваемости учащихся (в первую очередь простудными заболеваниями);
* результаты экзамена по физической культуре.

При оценке качества и эффективности проведения уроков физкультуры следует обращать внимание на:

* наличие и качество разработки документов планирования учебного материала;
* соответствие содержания занятий рабочим (календарно-тематическим) планам и записям в групповом журнале;
* рациональное распределение и эффективное использование всего времени занятия;
* соблюдение Правил безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь (общеобразовательные школы, гимназии, лицеи, колледжи, ПТУЗ, ССУЗ) и санитарно-гигиенических требований во время занятий;
* учёт индивидуальных возрастно-половых особенностей развития учащихся;
* разнообразие форм и методов организации физкультурных занятий;
* объективность и всесторонность оценивания знаний, умений и навыков, уровня развития физических качеств учащихся;
* умение использовать разнообразный инвентарь, оборудование, ТСО и природные условия для решения задач урока и оздоровления учащихся.

Требования к организации занятий с учащимися, имеющими отклонения в состоянии здоровья

Администрация всех типов учебных заведений **обязана** ежегодно совместно с органами здравоохранения организовывать и проводить углубленный медицинский осмотр учащихся. Учащиеся первых курсов, не прошедшие медицинского обследования, допускаются с начала учебного года на занятия по физической культуре на основании показаний медицинской справки - форма 086"У".

До начала учебного года на основании сведений медицинского осмотра о состоянии здоровья и физического развития все учащиеся распределяются на медицинские группы для занятий физкультурой - а) основную (ОМГ), б) подготовительную (ПМГ), в) специальную (СМГ), г) лечебной физической культуры (ЛФК).

Учащиеся, отнесённые по состоянию здоровья к ОМГ и ПМГ, занимаются под руководством преподавателя по действующим учебным программам на занятиях по физической культуре.

Учащиеся, отнесённые по состоянию здоровья к группе ЛФК, должны заниматься в медицинских учреждениях под руководством врача-специалиста ЛФК.

Занятия с учащимися, отнесёнными по состоянию здоровья к СМГ, организуются непосредственно в учебном заведении, проводятся преподавателем со специальным физкультурным образованием отдельно от занятий по физической культуре в объёме, соответствующем учебному плану - не менее 3 часов в неделю. Как правило, такие занятия планируются вне сетки часов до или после учебных занятий. Вместе с тем разрешается проводить занятия с учащимися, отнесенными по состоянию здоровья к СМГ, параллельно с уроками физкультуры при условии, что их проводит преподаватель, не занятый в учебном процессе с основной группой.

В отдельных случаях занятия в СМГ могут проводить медицинские работники, прошедшие специальную курсовую подготовку.

Занятия с учащимися СМГ должны начинаться с первых дней учебного года и продолжаться на всём его протяжении. Расписание занятий планируются таким образом, чтобы они приносили максимальный оздоровительный эффект. **Недопустимо** объединять часы занятий СМГ и проводить их в один или два дня подряд.

Комплектование СМГ на начало учебного года проводится врачом, медсестрой или фельдшером на основании результатов **предыдущего углубленного медосмотра** учащихся (по прошедшему учебному году) с учётом изменений, произошедших за период летних каникул.

Наполняемость СМГ 8-12 учащихся, независимо от возраста, пола, диагноза заболевания.

Если в учебном заведении недостаточно учащихся для комплектования одной спецмедгруппы (7 и менее человек), таких учащихся следует привлекать к занятиям с основной группой. При этом необходимо строго индивидуально регламентировать физические нагрузки, не предъявлять к таким учащимся общих требований, не привлекать их к выполнению контрольных и тестовых упражнений, к участию в соревнованиях. В этом случае одной из основных задач в работе преподавателя будет являться улучшение всех показателей здоровья учащихся с последующим переводом их в подготовительную или основную группу.

Количество групп на начало каждого полугодия утверждается приказом руководителя учебного заведения на основании сведений медицинских осмотров, представляемых медицинскими учреждениями. Занятия со спецмедгруппами **входят в учебную нагрузку преподавателя и тарифицируются** на общих основаниях как учебные группы.

Посещение занятий учащимися СМГ **является обязательным.** Ответственность за их посещаемость возлагается на преподавателя, проводящего эти занятия. Учёт проведенных занятий с учащимися ведётся в журнале СМГ. Все записи делаются в соответствии с правилами по ведению групповых журналов. При этом текущие отметки в журнал не выставляются.

Успеваемость учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к СМГ и группе ЛФК, оценивается в форме "Зачтено" или "Не зачтено". В таком виде отметка является итоговой за полугодие, учебный год и окончательной, вносимой во вкладыш диплома об окончании учебного заведения.

При организации и проведении занятий с учащимися, отнесёнными по состоянию здоровья к СМГ, руководители и преподаватели физического воспитания могут пользоваться методическими рекомендациями "Физическое воспитание детей и подростков, имеющих отклонения в состоянии здоровья", (Минск, 1998 г.), а также другой специальной литературой.

Все учащиеся, временно или постоянно освобождённые от занятий, **обязаны присутствовать** на занятиях по физической культуре. Преподаватель предлагает им индивидуальные задания из раздела "Знания", а также привлекает их к педагогическому процессу в качестве помощников, судей, для оказания помощи, осуществления страховки и т.п.

Требования к учёту успеваемости

Оценка успеваемости по предмету "Физическая культура" определяется по степени усвоения пройденного материала. Критериями оценки являются единые требования, которые в комплексе объективно отражают индивидуальный уровень знаний, умений, навыков, а также развития двигательных качеств учащихся на определённом этапе обучения.

В процессе овладения новыми движениями каждый учащийся проходит определённые этапы обучения, где формируются его знания, двигательные и организаторские навыки, воспитываются морально-волевые черты личности, развиваются двигательные качества. Исходя из этого, контроль и оценка знаний, умений и навыков учащихся должны осуществляться на каждом занятии.

Преподаватель оценивает у учащихся текущими отметками на уроках физической культуры:

1. **Знания:** а) общие теоретические сведения о социальной сущности, медико-биологических основах и истории физкультуры и спорта; б) теоретические сведения по основным видам движений, правила подвижных, народных и спортивных игр, соревнований; в) обеспечение безопасности физкультурных занятий; г) профессионально-прикладная физическая подготовка.

2. **Умения и навыки:** контроль не только результатов, но и процесса освоения учащимися техники физических упражнений. Отметка может выставляться как за законченное движение, так и за отдельные его элементы. Кроме этого преподаватель может оценивать у учащихся инструкторские и судейские навыки.

3. **Уровень развития двигательных качеств:** используются не только программные требования, но и различные контрольные и тестовые упражнения.

4. **Домашние задания:** предусматривают самостоятельное разучивание упражнений или целых комплексов, а также выполнение отдельных упражнений тренировочного характера.

5. **Прилежание:** выполнение правил безопасности занятий в спортивном зале и на открытых площадках, качество выполнения заданий преподавателя, а также качество самостоятельного выполнения упражнений на уроке, соблюдение санитарно-гигиенических требований к спортивной форме и обуви, обеспечение страховки и самостраховки во время выполнения упражнений и т.п.

У учащихся в процессе проведения уроков по физической культуре следует формировать нравственные и морально-волевые качества (сознательная дисциплина, чувство ответственности, самооценка выполняемой работы, добросовестное отношение к труду и т.п.), которые преподаватель должен постоянно держать в поле зрения и давать им своевременную и должную оценку с учётом индивидуальных особенностей каждого учащегося.

Итоговые полугодовые и годовая отметки выставляются на основании и с учётом текущих отметок за все вышеперечисленные стороны деятельности учащихся. **Причём ни один из указанных критериев не должен превалировать над другими. По степени значимости они все равнозначны.**

Недопустимо оценивать учащихся только на основании текущих отметок за нормативы физической подготовленности.

Нельзя занижать как текущую, так и итоговую отметки за неучастие в физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях. Невыполнение количественных показателей по независящим от учащегося причинам (например, длительные пропуски занятий по болезни, непропорциональное физическое развитие, излишний вес и т.п.) при положительных текущих отметках за освоенные умения и навыки, усвоенные знания, прилежание не является основанием для снижения итоговой отметки.

Учащимся, временно освобождённым от занятий на уроках физкультуры, рекомендуется в групповом журнале делать краткую запись: "Осв. до 28.03." (дату преподаватель берёт из медицинской справки). Учащимся, освобождённым по состоянию здоровья на все полугодие, делается такая же запись, при этом дата соответствует последнему уроку полугодия. Данная форма записи для преподавателя имеет более информативный характер.

Успеваемость учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к **подготовительной медицинской группе**, определяется на общих основаниях аналогично основной медицинской группе. Однако при этом из требований исключаются те виды движений и контрольные нормативы, которые им противопоказаны.

Учащиеся, имеющие итоговую (итоговые) отметку (отметки) за полугодие (полугодия) и в дальнейшем отнесённые по состоянию здоровья к СМГ, группе ЛФК или полностью освобождённые от физкультурных занятий, оцениваются за учебный год по имеющимся полугодовым отметкам.

В групповом журнале напротив фамилий учащихся, отнесённых по состоянию здоровья к СМГ или группе ЛФК, делается запись - "СМГ" или "ЛФК". В дальнейшем в течение полугодия этим учащимся **не выставляются** текущие отметки. В графе для отметок за полугодие и год им делается запись "Зачтено" или "Не зачтено".

В конце группового журнала отведены две страницы для записи результатов тестирования уровня физической подготовленности учащихся. Их заполняет преподаватель физической культуры. Первая страница должна быть заполнена не позднее конца сентября (для учащихся, привлекаемых к сельскохозяйственным работам - не позднее октября).

Каждый учащийся в начале и конце учебного года выполняет пять тестовых упражнений. Результаты каждого из них оцениваются по таблицам оценок уровня физической подготовленности действующих учебных программ и соответствующие им отметки заносятся в журнал.

Уровень физической подготовленности **учащихся ССУЗ** оценивается по сумме баллов, указанной в таблице:

Полугодия	Отметки		
	"5"	"4"	"3"
Первое (начало)	20	16	9
Второе (окончание)	23	19	15

Уровень физической подготовленности **учащихся ПТУЗ** записывается словом и соответствует сумме баллов, указанной в таблице:

Время контроля	Высокий	Средний	
Начало первого полугодия	21 - 25	17 - 20	12 - 15
Конец второго полугодия	24 - 25	20 - 23	15 - 19

Отметки за уровень физической подготовленности учащихся ПТУЗ соответствует сумме баллов, указанных в таблице:

Время контроля	Отметки		
	"5"	"4"	"3"
Начало первого полугодия	21	17	12
Окончание второго полугодия	23	19	15

Данные об УФП учащихся должны использоваться преподавателями в первую очередь для разработки и корректировки планирования учебного материала, а также для подбора упражнений к домашним заданиям. Кроме этого, результаты тестирования служат критериями смотра уровня физической подготовленности, проводимого в масштабах всей республики. Сведения об индивидуальном УФП учащихся сообщаются родителям и преподавателям на собраниях и педсоветах.

В групповых журналах перед выставлением отметки за полугодие вместо даты урока делается запись **"УФП"**. Всем учащимся, за исключением освобождённых, которые выполнили **все пять контрольных упражнений**, выставляется итоговая отметка за уровень физической подготовленности в соответствии с требованиями учебной программы, а уже после неё - отметка за полугодие.

В учебных заведениях, расположенных в зонах радиационного загрязнения, УФП определяется на общих основаниях. Однако при этом требования на отметку "5" упраздняются, а требования на отметку "4" приравниваются к отметке "5", требования на отметку "3" приравниваются к отметке "4", требования на отметку "2" будут соответствовать отметке "3" (Письмо Министерства образования от 09.01.91г. 07-18/15). Данное требование распространяется и на отдельных учащихся, переселенных из зон радиоактивного и экологического загрязнения в чистые регионы.

Внеурочная физкультурно-оздоровительная работа в режиме учебного дня

Обязательными формами физкультурно-оздоровительной работы с учащимися являются:

* утренняя гигиеническая гимнастика;
* вводная гимнастика до начала производственного обучения;
* физкультурная пауза;
* физические упражнения и подвижные игры в перерывах между уроками.

Утренняя гигиеническая гимнастика - комплексы общеразвивающих упражнений, выполняемых в сочетании с ходьбой и бегом в течение 10-20 минут.

Вводная гимнастика до начала производственного обучения - комплекс из 6-8 общеразвивающих упражнений. Проводится на производстве или в учебных мастерских.

Физкультурная пауза (ССУЗ) - комплексы из 6-8 упражнений, выполняемых во время учебных занятий.

Физкультурная пауза (ПТУЗ) - комплексы из 5-7 специальных упражнений, связанных с профессиональной деятельностью. Проводится в учебно-производственных мастерских в период производственного обучения и практики.

Физические упражнения и подвижные игры в перерывах между уроками - элементы спортивных игр, ритмическая, атлетическая гимнастика. ***Упражнения для юношей:*** с гантелями, эспандерами, гирями, штангой и т. п. ***Упражнения для девушек:*** с обручем, скакалкой, диском "здоровья" и др.

Внеурочная физкультурно-оздоровительная и спортивно-массовая работа с учащимися

Внеурочная физкультурно-оздоровительная и спортивно-массовая работа в учебных заведениях является составной частью учебно-воспитательного процесса физического воспитания учащихся. **Весь педагогический коллектив во главе с администрацией учебного заведения принимает непосредственное участие во внеурочной физкультурно-оздоровительной работе.**

Практически во всех учебных заведениях республики действуют **коллективные договоры между администрацией, профсоюзным комитетом и педагогическим коллективом.** Различные виды поощрений за педагогические достижения распространяются и на преподавателей физического воспитания. С учетом специфики учебного предмета администрация учебных заведений должна принимать к поощрению такие достижения, как занятые призовые места учащимися учебного заведения на районных, городских, областных соревнованиях и физкультурно-массовых мероприятиях не только по видам спорта, входящим в учебную программу, но и по другим видам, входящим в спартакиаду учащихся.

Преподаватель **обязан** особое внимание уделять организации и проведению круглогодичной спартакиады. Все соревнования и спортивно-массовые мероприятия планируются и проводятся **во внеурочное время.** Разрабатывая Положение о спартакиаде, преподавателю нужно учитывать максимальный охват учащихся спортивно-массовой и физкультурно-оздоровительной работой, а также не забывать о патриотическом воспитании подрастающего поколения. **Все соревнования должны начинаться с подъёма государственного флага под звуки гимна Республики Беларусь.**

Одним из основных документов, регламентирующих организацию внеурочной физкультурно-оздоровительной работы, является Инструктивное письмо Министерства образования и Министерства спорта и туризма Республики Беларусь от 26 ноября 1998 года "О порядке организации и проведения физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий среди учащихся общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, профессионально-технических и средних специальных учебных заведений".

Обязательными для всех типов учебных заведений при организации и проведении круглогодичной спартакиады являются **семь видов** спортивных соревнований:

1. весенний или осенний кросс;
2. многоборье допризывника или соревнования по комплексу "Защитник Отечества";
3. одна из спортивных игр по выбору: волейбол, футбол, баскетбол, гандбол, настольный теннис;
4. легкоатлетическое многоборье (бег на короткую и длинную дистанции, прыжки в высоту или длину, метание гранаты (юн), мяча (дев);

5-6. два вида по выбору: лыжные гонки, плавание, туристские соревнования, одна из спортивных невыбранных игр из пункта 3.

7. соревнования смотра уровня физической подготовленности учащихся "Олимпийские надежды Беларуси".

Соревнования планируются равномерно в течение учебного года и проводятся ежемесячно, в том числе и во время зимних каникул, в форме физкультурных праздников, Дней здоровья и т.п. Особое внимание следует уделять туризму как рекреационно-оздоровительному и спортивно-прикладному средству физического воспитания учащихся. В этих целях можно использовать в качестве вариативного компонента программ по физической культуре учащихся учебно-методический материал В. И. Ганопольского "Туризм в общеобразовательной школе", а также пособие для учителя "Туризм в школе" (часть 1, "Уроки туризма").

Внеурочная работа по физическому воспитанию учащихся включает в себя:

* организацию и проведение физкультурно-оздоровительных мероприятий в режиме учебного дня (семинары и консультации для преподавателей и кураторов групп по проведению физкультпауз на общеобразовательных уроках, физических упражнений и игр в перерывах между уроками, утренней гигиенической гимнастики, вводной гимнастики до начала производственного обучения и другим вопросам физического воспитания учащихся);
* организацию и проведение физкультурно-массовых, спортивных и туристских мероприятий по программе круглогодичной спартакиады учебного заведения, соревнований по видам спорта, по смотру уровня физической подготовленности учащихся "Олимпийские надежды Беларуси", по физкультурному комплексу "Защитник Отечества", физкультурные праздники и т.д.;
* обеспечение активной деятельности физкультурного актива;
* организацию и проведение занятий в спортивных кружках и секциях;
* подготовку и участие сборной команды учебного заведения в районных, городских, областных и республиканских соревнованиях;
* оказание помощи администрации в обеспечении учебно-воспитательного процесса необходимым спортивным инвентарём и оборудованием, досмотр за его сохранностью **и безопасностью** на протяжении всего учебного года.

Одним из основных критериев внеурочной работы в учебном заведении является массовое участие учащихся в физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях в течение учебного года. При этом в обязанности преподавателя входят **организация и проведение физкультурно-оздоровительных или спортивных мероприятий не реже двух раз в полугодие отдельно для учащихся каждого курса.**

Руководители и преподаватели физического воспитания, под чьим руководством подготовлены чемпионы и призеры областных и республиканских соревнований по различным видам спорта, поощряются наравне с преподавателями учебных предметов, подготовивших победителей и призеров предметных олимпиад.

В новом учебном году особое внимание следует уделять проведению ежемесячных Дней здоровья с максимальным охватом учащихся. Такие мероприятия рекомендуется проводить **в послеурочное время** по четвергам и субботам. При проведении Дней здоровья в выходные и праздничные дни на основании приказа по учебному заведению преподавателям предоставляется компенсация в соответствии с действующим законодательством.

Обязательным условием при проведении внеурочной работы является соблюдение Правил безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь (общеобразовательные школы, гимназии, лицеи, колледжи, ПТУЗ, ССУЗ).

Внеурочная работа подтверждается следующими документами:

* годовой план внеурочной физкультурно-оздоровительной работы;
* Положение о круглогодичной спартакиаде учебного заведения;
* календарь спортивно-массовых и физкультурно-оздоровительных мероприятий на учебный год;
* расписание занятий физкультурных кружков, групп ОФП, спортивных секций;
* журнал учёта материальных ценностей кабинета физкультуры;
* приказы, распоряжения и протоколы о проведении физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий, о присвоении спортивных разрядов, о поощрении лучших спортсменов и т.п.

Организационно-методическая работа

В условиях дефицита учебно-методической литературы по методике физического воспитания учащихся необходимо поднимать статус методических объединений преподавателей и учителей физической культуры. Через регулярные заседания методических объединений (2-3 раза в полугодие) можно добиваться значительного улучшения качества и эффективности работы всех преподавателей.

В новом учебном году руководители управлений образования, администрация учебных заведений должны активизировать данную форму работы со специалистами физического воспитания. Кроме этого, накопление, обобщение и распространение передового педагогического опыта **необходимо рассматривать как одну из основных задач и как результат работы методических объединений преподавателей физической культуры учебного заведения** (где три и более преподавателей), **района, города, области.**

Перечень действующих нормативных документов по физическому воспитанию учащихся

* Концепция физического воспитания в условиях реформирования системы образования Республики Беларусь (журнал "Физическая культура и здоровье" 4, 2000г.).
* Положение о физическом воспитании учащихся (Сборник нормативных документов Министерства образования 3, 1994г.).
* Правила безопасности занятий по физической культуре и спорту в учебных заведениях Республики Беларусь" (журнал "Физическая культура и здоровье" 3, 2000г.).
* Программа по физической культуре для учащихся средних специальных учебных заведений (утверждена приказом Министерства образования Республики Беларусь от 11.09.1998 г. 523).
* Программа по физической культуре для учащихся профессионально-технических учебных заведений (утверждена приказом Министерства образования Республики Беларусь от 11.09.1998 г. 523).
* Программа и методические рекомендации по внеклассной и внешкольной физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе (разработчики А. А. Гужаловский, С. Д. Бойченко, Министерство спорта и туризма Республики Беларусь, Минск, 1999г.).
* Санитарные правила и нормы устройства, содержания и организации учебно-воспитательного процесса общеобразовательных учреждений (СанПиН 14-46-96).
* Типовые перечни физкультурного и спортивного оборудования для ДДУ, общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, ПТУЗ и ССУЗ Республики Беларусь (Сборник нормативных документов Министерства образования, 3-4, 1998г.).
* О совершенствовании врачебного контроля за детьми, подростками, учащимися и студентами (Сборник нормативных документов Министерства образования, 10, 1998г.).
* Инструктивное письмо Министерства образования и Министерства спорта и туризма от 26 ноября 1998г. "О порядке организации и проведения физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий среди учащихся общеобразовательных школ, гимназий, лицеев, колледжей, профессионально-технических и средних специальных учебных заведений" (журнал "Физическая культура и здоровье" 3, 1999г).
* Физическое воспитание детей и подростков, имеющих отклонения в состоянии здоровья. Методические рекомендации. Минск, 1998г.
* Инструкция о порядке освобождения учащихся по медицинским показаниям от переводных и выпускных экзаменов по общеобразовательным предметам (Сборник нормативных документов Министерства образования, 4, 1999г.).
* Инструкция по организации и проведению туристских походов и экскурсий с учащимися (Сборник нормативных документов Министерства образования, 5, 2000 г.).
* Государственный физкультурно-оздоровительный комплекс Республики Беларусь (I-IV ступени, возраст 7 - 21 год). Программа молодежного физкультурно-спортивного движения "Олимпийские надежды Беларуси". Минск, 1999.
* Положение о прикладном физкультурно-спортивном комплексе "Защитник Отечества" (Сборник нормативных документов Министерства образования. 10, 1998 г.).
* Положение о порядке проведения спортивных мероприятий и материального обеспечения их участников и судей в пределах Республики Беларусь (информационный бюллетень "Физкультура и спорт", выпуск 1, 1997г.).
* Положение о работе плавательных бассейнов. Типовые правила обеспечения безопасности при проведении занятий в бассейнах Республики Беларусь (информационный бюллетень "Физкультура и спорт", выпуск 1, 1997г.).

Республиканский центр физического воспитания и спорта учащихся и студентов.

У верасні паэту споўніцца 70 гадоў

Педагагічная майстэрня — Урок-лекцыя

"Песні — долі маёй векавая аснова"

Тэма: Жыццёвы і творчы шлях Ніла ГІЛЕВІЧА

Мэта: Пазнаёміць вучняў з жыццёвым дарогамі і творчасцю Н.Гілевіча, паказаць вытокі яго творчасці, шматгранную тэматыку і надзённасць яго паэзіі:

Дапамагчы ўбачыць своеасаблівасць яго мастацкага таленту; развіваць і ўдасканальваць навыкі выразнага чытання і лагічнага мыслення, уменне весці запіс лекцыі (канспект, тэзіс); асэнсаваць грамадзянскі пафас творчасці Н.Гілевіча, яго пачуццё бязмежнай адданасці роднай зямлі, любові да Беларусі і яе народа, выхоўваць у вучняў пачуццё гонару за сваю Радзіму і нацыянальную літаратуру.

Абсталяванне: партрэт Ніла Гілевіча, копіі фотаздымкаў паэта, выстаўка яго кніг.

Ход урока

Люблю цябе, жыццё, любоўю кроўнай...
Н.Гілевіч

1. Падрыхтоўка да ўспрымання новага матэрыялу.

Край мой беларускі, край!
Дай мне прыгарнуцца, дай!
Да твайго лясного
Верасного долу,
Дзе так шчасця многа
Выпала на долю, —
Дай жа прыгарнуцца, дай!

* * *

Творчыя інтарэсы народнага паэта Беларусі Ніла Сымонавіча Гілевіча — шырокія і разнастайныя. Талент палымянага прамоўцы, трыбуна, публіцыста, крытыка, перакладчыка, вучонага-фалькларыста, сатырыка пазбаны са здольнасцю да глыбокага лірычнага самавыяўлення.

Майстэрства перакладчыка, даследчыцкая зацікаўленасць навукоўцы спалучаецца з актыўнай і шырокай грамадскай дзейнасцю. У многіх творах паэта адчуваецца сувязь з біяграфічнымі момантамі, канкрэтнымі падзеямі і фактамі. І, вядома, разуменне творчасці Н.Гілевіча немагчыма без ведання жыццёвага шляху, вытокаў яго творчасці.

План лекцыі

1. Трохі аб пражытым.
2. "Вечная песня на вечнай зямлі".
1. "Песню бярыце з сабой".
2. "Ты кажаш, я не ведаю вайны".
3. "Спявайце спевам нечуваным
На мове любай нам зямлі!"
4. "Даруйце, родныя бары і пушчы..."
5. Сатырычная паэзія Н.Гілевіча.
6. Ніл Гілевіч — дзецям.
7. Ніл Гілевіч — перакладчык.
3. "Долі не трэба інакшай зямной".

1. (Паведамленне вучня)

Ніл Сымонавіч Гілевіч нарадзіўся 30 верасня 1931 г. у вёсцы Слабадзе Лагойскага раёна Мінскай вобласці ў сям'і, дзе было дзесяць дзяцей (двое памерлі малымі). Безумоўна, у такой шматлюднай сям'і дзеці далучаліся да працы. Бацька, Сымон Пятровіч, быў з беднякоў, рос сіратой, пасля Кастрычніка стаў актывістам, працаваў старшынёй сельсавета, пазней — сакратаром Лагойскага райвыканкама. У гады Вялікай Айчыннай вайны быў палітруком у партызанскім атрадзе.

Дзяцінства Н.Гілевіча прайшло ў роднай вёсцы. Яно запомнілася шумнымі, вясёлымі святамі, песнямі, якія любілі спяваць усёй сям'ёй: бацька, маці, васьмёра дзяцей.

Да вайны Н.Гілевіч вучыўся ў мясцовай Слабадской школе, скончыў тры класы сямігодкі. У тыя гады ў яго жыццё назаўсёды ўвайшла кніга.

"Любімым маім заняткам шчаслівай даваеннай пары, — прыгадвае паэт, — было чытанне кніг. З дзвюх бібліятэк — школьнай і сельсавецкай — за тры гады я перацягаў, напэўна, добрую палавіну".

Пасля вайны Н.Гілевіч вучыцца ў сямігодцы ў вёсцы Гайне.

"Школа той пары заслугоўвае асобай аповесці, — успамінае паэт, — ні памяшкання, ні партаў, ні наглядных дапаможнікаў, ні сшыткаў, а ў настаўнікаў за плячыма — сем-дзевяць класаў, у лепшым выпадку — педтэхнікум. Да таго ж, холад і недаяданне. Вопраткі няма, хлеба амаль не бачыш".

Пасля заканчэння сямігодкі, у 1947 годзе, Н.Гілевіч паступае ў педагагічнае вучылішча Мінска, скончыўшы яго на "выдатна", у 1951 годзе паступае ў БДУ.

Пра дзяцінства, пасляваенныя гады і сваё юнацтва Н.Гілевіч расказвае ў біяграфічнай кнізе "Пераажыўшы вайну".

Пасля універсітэта паступіў у аспірантуру, паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму "Паэзія "Маладняка".

З 1963 г. — дацэнт, а з 1978 г. — прафесар. З 1980 г. быў сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. У 1989 г. абраны старшынёй Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны.

Н.Гілевіч неаднаразова абіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларусі. Узначальваў Камісію па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны. Адзін з ініцыятараў выпрацоўкі закона аб культуры ў Беларусі і Закона аб адукацыі, рыхтаваў Закон "Аб мовах у Беларусі".

Як паэт, вучоны, трыбун і, наогул, як чалавек ўраўнаважаны, спакойны і сціплы, верны справе, якой служыць, Ніл Сымонавіч Гілевіч заўсёды прываблівае да сябе чытача.

2. "Вечная песня на вечнай зямлі".

Калі Н.Гілевіч вучыўся на апошнім курсе педвучылішча — стаў членам літаратурнага аб'яднання пры газеце "Чырвоная змена". А ўжо ў 1954 годзе, студэнта трэцяга курса БДУ, Н.Гілевіча прымаюць у Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Сваю сцяжынку ў вялікі свет паэзіі Н.Гілевіч пачынае пракладваць у 1946 г. У ліпені часопіс "Бярозка" надрукаваў яго верш "Яблынька". А напісаў першыя вершы ён яшчэ ў 9-гадовым узросце.

Вершы былі вельмі рознымі: таленавітымі і не вельмі. Але ўжо ў сярэдзіне 50-х г. "вучнёўскі" перыяд творчасці паэта завяршаецца. У 1957 г. з'яўляецца кніга **"Песня ў дарогу"**. У ёй заўважаецца юначая шчырасць, шырыня інтарэсаў, імкненне асэнсаваць складаныя з'явы жыцця, пошук свайго шляху ў паэзіі.

Калі ж не жадаеце знацца ў жыцці
З назойлівай скрухай-журбою, —
Куды б ні прыйшлося паехаць, пайсці, —
Песню бярыце з сабою.

У 1959 г. — другая кніга: **"Прадвесне ідзе па зямлі"**, у якой адчуваецца творчы рост паэта, яго імкненне асэнсаваць, звязаць уласнае з агульначалавечым, маральным.

Верш "Маці" (1957 г) (чытае вучань).

А потым былі кнігі:

1961 г. — "Неспакой",
1965 г. — "Бальшак",
1967 г. — "Перазовы",
1972 г. — "А дзе ж тая крынічанька",
1967 г. — "Актавы",
1979 г. — "У добрай згодзе",
1987 г. — "Повязь" і інш.

У абагацілася творчае аблічча паэта. Акрэсліліся кола пошукаў і знаходак.

Чым жа адметная паэзія Ніла Гілевіча?

3. "Ты кажаш, я не ведаю вайны"

"Яму было дзесяць, калі пачалася вайна. Няцяжка ўявіць, што перажыў разам з равеснікамі дзесяцігадовы хлапчук з в.Слабада на Лагойшчыне — тут, у партызанскім краі, асабліва лютавалі карнікі, адсюль было так блізка да Хатыні, а многія вёскі, што былі знішчаны разам з людзьмі, знаходзіліся зусім побач"

(Л.Каротказ)

Сам паэт пісаў у кнізе "Пра час і пра сябе":

"Вайна навучыла нас... можа быць самаму неабходнаму для чалавека: любові і нянавісці. Любові да жыцця і свабоды да роднай зямлі і народа, душа якога раскрывалася ў тыя дні перад намі ва ўсім сваім хараством. Ад нянавісці — да ворагаў і здраднікаў, да насілля і ярма. І яшчэ я ўпэўнены — пра што б ні пісала наша пакаленне, — трагедыя дзяцінства будзе адсвечваць скрозь і да апошняга дня".

У 1959 г. напісаны верш "Зямля бацькоў, Лагойшчына мая". У ім узнікае тэма ўспамінаў пра абпаленае дзяцінства, пра тых, хто не дачакаўся Перамогі. У вершы "Ты кажаш, я не ведаю вайны" 1965 г. паэт расказвае пра гістарычнае мінулае роднага краю, тлумачыць глыбінныя прычыны ўласнага душэўнага неспакою, робіць шырокія высновы, з якіх раскрываецца яго гуманістычныя памкненні. Памяць вайны не адпускае праз усё жыццё, прымушае пільна сачыць за ўсім, што навокал.

Восьадкуль гэтая ўлюбёнасць у жыццё, замілаванасць прыродай, натуральнае жаданне паэта, каб заўсёды на зямлі быў мір.

Трыбуннасць і прамоўніцкае майстэрства паэта найбольш выразна выявіліся ў вершах, баладах, паэмах, араторыях, складзеных з урачыстым, што засталася з гадоў абпаленага дзяцінства. Радзіма Лагойшчыны ў яго герагічным эпасе — у трывожным асвятленні ваенных пажараў і жудасным спустошанні спаленых вёсак. Да герагічнага эпасу праваменна аднесці паэмы "Сто вузлоў памяці", "Недзялеця", "Зарučыны", патрыятычную араторыю "Гарыць, гарыць мая Лагойшчына".

Непамерным горам напоўнены радкі:

Не стала Рудні і Кандратавіч,
Датла скіпела Гарадзішча —
І плакаць некаму над стратамі,
Над чорным сумам папялішчаў.
Гарыць Хатынь, Губа, Ідаліна,
Палаюць Нуўкі, Стайкі, Гані...
А колькі заўтра будзе спалена —
Крумкач варожыць на кургане.

Гэтыя творы — не толькі часцінка дзяцінства Н.Гілевіча, гэта — лёс цэлага ваеннага пакалення. Усе творы Н.Гілевіча пра вайну напісаны усхвалявана, прыўзнята.

Часцей, часцей прыпамінай
Імёны паўшых смерцю храбрых
За родны край, наш мілы край, —
Каб над зямлёй, што млела ў ранах,
Плыў гэты сіні-сіні ранак.
Цвіў гэты белы-белы май,
Часцей, мой друг, прыпамінай!..

Паэт пераходзіць да адкрытага прамоўніцкага выкладання таго, што ў яго сэрцы:

Не забывайце сцежкі даўнія,
Што мсціўцы вытапталі ў лесе,
Калі праз ночы легендарныя
...Вам светлы дзень насустрач неслі.
І дум, што думаліся ў горычы,
І слёз, што выплакалі маткі.
Пра свой бясхмарны дзень гаворачы, —
Не забывайце іх, нашчадкі!..

Жудасцю і трагізмам, праклёнам фашысцкаму дзікунству адклікаюцца ў нашай душы радкі, напісаныя на мемарыяльным вянцы ў Хатыні:

Людзі добрыя, помніце!
Мы любілі жыццё, і Радзіму,
І вас, дарагія.
Мы згарэлі жывымі ў агні.
Наша просьба да ўсіх:
Хай жалоба і смутак
Абернуцца ў мужнасць і сілу.
Каб змаглі ўвекавечыць вы
Мір і спакой на зямлі,
Каб нідзе і ніколі
Жыццё не ўмірала.
(паэма "А раніцы ўжо не было")

І эпілог трагедыі:

Столькі зведаўшы гора, нягод,
Столькі слёз, і крыві, і агню —
Ты Радзіма, на тысячы год
Заслужыла сабе цішыню.

Вядома, вайна і дзяцінства далёка не вычэрпваюць увесь змест і ўсю праблематыку паэзіі Н.Гілевіча.

4. "Спявайце спевам нечуваным на мове любай нам зямлі!"

Скразным вобразам паэзіі Н.Гілевіча з'яўляецца тэма Адраджэння і роднай мовы, якой прысвечаны вершы: "Роднае слова", "Родная мова". "Слова", "Мова майго народа" і інш.

Паэта хвалюе праблема адносін грамадскасці да роднага слова, якая застаецца адкрытай нават пасля ўзаконення дзяржаўнасці мовы.

Яшчэ ў 1974 г. малады паэт піша верш "Родная мова", дзе выразна не па-юнацку дасканала сцвярджае думку, што родная мова — прадмет глыбокай павагі і паказчык культуры народа, яна — **"песні-долі маёй векавая аснова"**. На гэтай мове чалавек знаёміцца з сусветнай і нацыянальнай культурай, спасцігае таямніцы кніжнай мудрасці. Дзякуючы мове ён адкрывае для сябе сваю нацыянальную прыналежнасць:

Быў шчаслівы я роднаю мовай сказаць
Першы раз: "Беларусь, мая сонца-краіна"

Вершы пра мову напісаны ў розныя гады. Гэта сведчыць, што пытанне непавагі да роднага слова ніколі не здымалася з парадку дня. Яно то абвастралася ў залежнасці ад грамадскай атмасферы ў краіне, то адсоўвалася на задні план, хаваючыся пад заслонай ілжывых сцвярджэнняў, што ўсё ў нас — прыстойна, як і павінна быць, хоць на самай справе — не.

Роднае слова для Н.Гілевіча заўсёды было прадметам асаблівай увагі, адзнакай і высокай культуры, інтэлігентнасці. У гэтым паняцці зліліся высокія маральна-этычныя крытэрыі, пачуцці любові да маці, да Радзімы, ідэалы сяброўства, дружбы паміж народамі. Абурэнне, іронія скіраваны да тых, хто выракся роднае мовы:

Друг высока адураны мой!
Сёння матчынай мовы,
А заўтра саромішся маці самой?

У кнізе "На высокім алтары" ёсць вершы: **"Здарэнне", "Зварот"**, дзе зноў палымяна гучыць пытанне аб мове:

...Не па нутру ім, што народ
З уласнай мовай не расстаўся
І не аддаў яе на звод.
Лічылі ўжо, што задушылі
Яго правы, яго пратэст,
Што ўжо амаль і завяршылі
Абез'язычання працэс,
А мова — вось: жыве, жывая!
І набірае сілу-моц.
І нас — душу з душой — яднае,
Як берагі надзейны мост.

Глыбокае пачуцце патрыятызму, клопат пра захаванне нацыянальных набыткаў, роздум над гістарычным лёсам бацькаўшчыны і народа, што выжыў і выстаяў, захаваў, нягледзячы на ўсе цяжкасці, родную мову, нацыянальную культуру, самабытнасць раскрываюцца ў вершах: **"Старыя друкарні", "У старажытным гарадку над Гайнай", "Ах, якая над Гайнаю ноч", "Край мой беларускі, край", "Прывітальнае"**, дзе выяўляецца актыўная эстэтычная пазіцыя паэта. Н.Гілевіч сцвярджае, што пакаленне маладых павінна ахоўваць эстэтычныя і маральныя каштоўнасці народа, матчына слова, якое прайшло разам са сваім народам нялёгкі шлях барацьбы, змагання і працы, той шлях, што адкрыў маладым іншае, новае жыццё.

(Верш **"Прывітальнае"**)

Мова любой зямлі — самае каштоўнае, што захавалася, дайшло да нас праз стагоддзі, што звязвае нас з народнай вусна-паэтычнай творчасцю, бо мова — першааснова паэзіі.

Зусім нядаўна выйшла новая кніга "Любоў прасветная: Роздумы ў вершах і прозе аб роднай мове", у якой паэт працягвае дыялог з чытачом пра мову і яе ролю ў жыцці чалавека і грамадства.

Цеплыня і чалавечнасць адчуваюцца ў кожным яго творы, пра што б ні ішла гутарка. У вершах: **"Пра дзядоў", "Спадчына", "Нарач", "А дзе ж тая крынічанька"** гучыць голас паэта пра адчужэнне моладзі ад зямлі і адзінокую старасць пакінутых бацькоў, пра адносіны да спадчыны свайго народа.

5. "Даруйце, родныя бары і пушчы..."

У філасофскім роздуме Н.Гілевіча — праблемы экалогіі, аховы духоўных скарбаў народа. Верш "**Даруйце**, родныя бары і пушчы..." напісаны ў 1970 годзе, але і сёння не страціў свайго актуальнага значэння.

(Чыт. верш у зб. "Вечны матыў", стар. 36)

Паэт не можа дараваць сабе, што не выступіў на абарону родных бароў і пушчаў.

У вершы **"Раўняюць хлопцы рэчку" — пратэст супраць бездухоўнасці** гучыць на поўны голас. А ў вершах **"У старажытным гарадку над Гайнай...", "Ах, якая над Гайнай купальская ноч!..."** паэт заклікае да аднаўлення забытых традыцый, да адраджэння духоўнай сутнасці народа.

Раскладайце, паліце Купалля агні!
Не затым, каб ускрэсла мінуўшчына,
А каб лепей убачыць наступныя дні,
Ды вытокаў душой дакрануўшыся.

6. Сатырычная паэзія Н.Гілевіча

Калі гаварыць пра надзённасць праблематыкі Н.Гілевіча, то на пярэднім плане барацьбы з рознымі грамадскімі хібамі і заганамі — яго сатыра. Яму належаць вершы, фельетоны, байкі, замовы, жарты, эпіграмы, шаржы, уключаныя ў зборнікі: **"Званковы валет", "Да новых венікаў", "Ці грэх ці два", "Русалка на Нарачы", "Як я вучыўся жыць", "У добрай згодзе", "Кантора".** Н.Гілевіч наступае ў сваіх творах на хабарніцтва, п'янства і бюракратызм, эгаізм і душэўнае спусташэнне. Усё гэта прысутнічае ў нашым жыцці і сёння.

Вывучэнне фальклору давала багаты матэрыял для стварэння дасціпных сатырычных замоў (ад тупасці, каб не страцілі пасаду, ад раўнадушша і бюракратызму, ад падхалімства, ад балбатні і інш.).

(Чыт. "Замова ад падхалімства", "Замова п'яніцы")

Напісаны гэтыя замовы даўно, але і сёння гучаць надзённа.

Я.Сіпакоў пісаў пра Н.Гілевіча:

"Так, ён доктар, які лечыць многія людскія заганы. Лечыць сваім вельмі актыўным смехам. Пад рукою ў паэта заўсёды вельмі многа дзейсных лекаў — замовы, фельетоны і нават камедыя "Формула іржаўчыны", дзе ён выказвае сваю нянавісць да мяшчанства і ўсялякай іржы.

Для таго, каб любіць, трэба ненавідзець усё, што замінае нашаму руху наперад.

Для таго, каб было смешна, трэба, каб гэта было сур'ёзна. І Н.Гілевіч, не разменьваючыся на дробязі, нейкія пустыя бразготкі, вельмі сур'ёзна ставіцца да рэцэптаў, да лекаў увогуле — таму сатыра заўсёды трапная, своечасовая і смешная".

7. Ніл Гілевіч — дзецям

Не пакінуты без ўвагі і самыя маленькія чытачы. Для іх вершы аб'яднаны ў зборнік "Сняжок на мачце", "Сіні домік, сіні дом", "Зялёны востраў", "Дождж-грыбасей", "Загадкі".

8. Ніл Гілевіч — перакладчык

Шырокай папулярнасцю карыстаюцца пераклады Н.Гілевіча з многіх славянскіх моў, асабліва з балгарскай і славенскай.

За перакладчыцкую дзейнасць Н.Гілевіч узнагароджаны Ордэнам Кірылы і Мяфодзія 1-й ступені. Урад Рэспублікі Балгарыі высока ацаніў яго дзейнасць па прапагандзе балгарскай літаратуры.

Урад Югаславіі адзначыў яго ордэнам Югаслаўскай зоркі са стужкай.

9. "Долі не трэба інакшай зямной".

За літаратурную дзейнасць Н.Гілевіч узнагароджан ордэнамі Дружбы народаў. Працоўнга Чырвонага Сцяга, Ганаровымі граматамі, медалямі, у 1980 годзе яму прысвоена званне Заслужанага дзеяча навукі Беларусі.

Ён — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я.Купалы, Міжнароднай прэміі імя Хрыста Боцева, часопіса "Беларусь". Н.Гілевіч — народны пісьменнік.

"Вечная песня на вечнай зямлі..." Любоў да песні выхавана з дзяцінства. Здольнасць да ўспрымання прыгожага, валоданне музычным слыхам надаюць вершам Н.Гілевіча меладычнасць, напеўнасць, што не схавалася ад ўвагі кампазітараў, якія ахвотна выкарыстоўвалі і выкарыстоўваюць тэксты вершаў для песень (М.Аладаў, А.Багатыроў, І.Лучанок, Э.Ханок і інш.).

"Я хаджу закаханы...",
"Вы шуміце, бярозы",
"Вечаровая песня дзяўчыны".

Ніл Гілевіч — у росквіце творчых сіл, плённа і натхнёна памнажае набыткі беларускай літаратуры. Верыць у шчаслівую Беларусь.

Вершы: **"І усё-такі дойдзем"**
"Я хаджу закаханы"
"Малітва"
(чытае вучань)

Антаніна ГАРЧАКОВА,
настаўніца сярэдняй школы № 3 Вілейкі.

Фальклорнаму калектыву "Скарб" культурнага цэнтра Гомельскага дзяржаўнага універсітэта імя Ф.Скарыны — пяць гадоў, і ўсе гэтыя гады нязменнымі салістамі ў ім з'яўляюцца муж і жонка Аляксандр і Ларыса Лаўрыненкі.

"Скарб" — удзельнік фальклорных фестываляў у Францыі, Шатландыі, Расіі — нядаўна запрошаны ў Бранск на фестываль "Чырвоная Горка" ў якасці ганаровых гасцей.

НА ЗДЫМКУ: салісты "Скарбу" — выкладчык матэматыкі Гомельскага абласнога ліцэя Ларыса Лаўрыненка і яе муж Аляксандр разам з работнікам камітэта па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Новыя кнігі — новыя веды

У дапамогу навучэнцам

Аўтары дапаможніка "Беларуская літаратура XX ст." М.І.Мішчанчук і І.С.Шпакоўскі (выдавецтва "Вышэйшая школа") паставілі сваёй задачай дапоўніць новымі звесткамі, фактамі матэрыялы ранейшых падручнікаў, прааналізаваць творы, якія да гэтага часу не траплялі ў поле зроку літаратуразнаўцаў, іншы раз замоўчваліся або характарызаваліся спрошчана, ацэньваліся негатыўна. У ім разглядаюцца даваенны і сучасны перыяды развіцця беларускай літаратуры.

Ужо з першых старонак кнігі падаюцца новыя матэрыялы пра З.Астапенку, А.Дудара, А.Звонака, аналізуецца творчасць А.Вечара, А.Моркаўкі, В.Казлоўскага — вядомых паэтаў свайго часу, якія раней у праграмах ВНУ і школ не значыліся.

З новых пазіцый перачытваецца класіка, тое, што ўнесена ў школьны курс, але не распрацавана ў методыцы выкладання. Гэта тычыцца як творчасці Я.Купалы, Я.Коласа, так і і М.Танка, А.Куляшова, П.Панчанкі, А.Пысіна, больш маладых — Р.Барадуліна, Н.Гілевіча, В.Зуёнка, Я.Сіпакова і г.д.

* * *

Спадчыны, як вядома, людзі не выбіраюць. Яна дастаецца ім ад продкаў. Менавіта яны пранеслі светач беларускага пісьменства праз тоўшчу стагоддзяў. Прасачыць усе шляхі-дарогі айчыннага мастацкага слова робіць спробу аўтар падручніка "Старабеларуская літаратура XX ст." А.А.Лойка. Кніга выйшла ў выдавецтве "Вышэйшая школа". У ёй асвятляецца важны перыяд беларускай літаратуры ад часоў Кіеўскай Русі і Вялікага княства Літоўскага да Люблінскай уніі 1569 года; даследуюцца вытокі; паказваецца еднасць беларускай культуры з еўрапейскімі традыцыямі.

Асобныя раздзелы прысвечаны дзейнасці і творчасці Ефрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага, Яна Вісліцкага, Міколы Гусоўскага, Францішка Скарыны.

Кніга разлічана на студэнтаў філалагічных факультэтаў педагагічных вышэйшых навучальных устаноў, настаўнікаў сярэдніх школ, тэхнікумаў, усіх чытачоў, якія цікавяцца развіццём беларускай літаратуры.

* * *

У тым жа выдавецтве "Вышэйшая школа" выйшаў у свет зборнік "Тесты по немецкому языку для поступающих в вузы" Л.Р.Шчарбаковай і Р.Я.Мышко (на рус. мове), які ўтрымлівае каля 100 тэстаў комплекснага характару: лексіка-граматычныя, па аўдыяванні і чытанні. У іх выкарыстоўваецца агульнаўжывальная, тэматычная не звязаная лексіка. Наяўнасць вялікай колькасці арыгінальных тэстаў, як спадзяюцца аўтары, будзе садзейнічаць павышэнню ўзроўню авалодання нямецкай мовай шырокага кола навучэнцаў і абітурыентаў. Зборнік будзе вельмі карысным для старшакласнікаў, якія рыхтуюцца да паступлення ў ВНУ. Ён можа быць выкарыстаны пры падрыхтоўцы да алімпіяд і конкурсаў, на факультатывах па нямецкай мове ў старшых класах агульнаадукацыйных школ, у гімназіях, каледжах, пры самастойнай працы над мовай.

* * *

Школа Алега Андрэева заснавана ў 1970 г. За 25 гадоў распрацоўкі і выкарыстання праграмы інтэлектуальнага і духоўнага развіцця асобы ў ёй па розных ступенях праграмы прайшло навучанне больш як 500 тысяч чалавек у нашай краіне і за мяжой. У ёй займаюцца школьнікі і студэнты, вучоныя і інжынеры. Праграмай прадугледжваецца фарміраванне і развіццё дадатковай адукацыі. Яна гарантуе павышэнне хуткасці чытання ў 5 — 20 разоў, палягчэнне засваення прачытанага, трэніруе памяць, развівае ўважлівасць і інтуіцыю, актывізуе творчыя здольнасці чалавека. Праграма ўключае ў сябе 7 ступеняў навучання. Дзве з іх — другая ("Сатары") і трэцяя ("Ультра рапід") — складаюць кнігі Алега Андрэева "Тренируем свою память", "Учимся быть внимательными" (на рус. мове), якія выйшлі ў выдавецтве "Універсітэцкае".

* * *

Заслужаны дзеяч культуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і ўладальнік Ганаровага Міжнароднага дыплома імя Х.К.Андэрсена, выдатны дзіцячы пісьменнік Васіль Вітка быў прыроджаным педагогам. Кніга "Урокі роднага слова", выпушчаная выдавецтвам "Юнацтва", — з літаратурнай спадчыны пісьменніка. Гэта — своеасаблівы падручнік роднага слова. Ён прызначаны ў дапамогу творчаму настаўніку пачатковых класаў, які сам выбірае тэмы для ўрокаў. Кніжка мае вельмі прывабны выгляд, вялікую колькасць каляровых ілюстрацый.

Алена ШЫЦІК.

Кнігі, якія паступілі ў Рэспубліканскую навукова-педагагічную бібліятэку

572537 Алиев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта/ Ю.Б.Алиев. - М.: Гуманит. изд. центр "ВЛАДОС", 2000. - 335 с. - (Б-ка учителя музыки).

В издании освещены актуальные методические вопросы музыкального воспитания, наглядная методика музыкальной работы, специфические средства становления музыкальной культуры у подростков, проблемно-творческие методы приобретения учащихся к музыке, организация школьного хорового коллектива.

573473 Бубен С.С. Абарона правоў дзяцей у Рэспубліцы Беларусь: Дапам. для педагогаў/ С.С.Бубен. - Мн.: Нар. асвета, 2000. - 216 с.

У кнізе падрабязна разглядаюцца сацыяльна-педагагічныя і сацыяльна-прававыя аспекты абароны правоў дзяцей у Рэспубліцы Беларусь, аналізуюцца становішча дзяцей і рэалізацыя палажэнняў Канвенцыі ААН аб правах дзіцяці. Прапануюцца напрамкі і формы арганізацыйна-практычнай дзейнасці па абароне правоў дзяцей.

571620 Будущий учитель: Учеб.-метод. пособие/ Могилев. гос. ун-т; Авт. -сост.: А.И.Андреева и др. - Могилев, 2000. - 52 с.: ил.

В пособии рассматриваются организационные и содержательные вопросы подготовки и проведения конкурса педагогического мастерства "Лучший будущий учитель года".

574239 Воронов В.В. Технология воспитания: Пособие для преподавателей вузов, студентов и учителей/ В.В.Воронов. - М.: Шк. пресса, 2000. - 96 с. (Б-ка журн. "Воспитание школьников"; Вып. 13).

Изложены основы технологии воспитательной работы классного руководителя в связи с воспитанием учеников в семье и на улице, в среде сверстников. Раскрывается система работы от диагностики класса до анализа результатов, описаны психотерапевтические методы в воспитательной работе руководителя.

574801, 574802 Воспитательный процесс: изучение эффективности: Метод. рекомендации/ Авт. - сост.: Е.Н.Степанов и др.; Под ред. Е.Н.Степанова, - М.: ТЦ "Сфера", 2000. - 122 с.

В книге представлены методики для исследования результативности процесса развития личности ребенка, формирования школьного и классных коллективов, определения степени удовлетворенности педагогов, учащихся и родителей жизнедеятельностью образовательного учреждения, организации и результативности процесса воспитания.

573468 Вселенная в 6 классе: Пособие для учителей/ Н.Д.Лисов, Л.А.Исаченкова, И.И.Жолневерич и др. - Мн.: ИП "Экоперспектива", 2000. - 171 с. - Библиогр.: с. 171 — 172.

Пособие содержит методические разработки всех уроков курса "Вселенная в 6 классе". Для каждого урока определены цель, основные понятия, средства обучения. Значительное внимание уделено методике постановки опытов, организации лабораторных и практических заданий, самостоятельной работы учащихся.

574982/д Гавриловец К.В. Гуманистическое воспитание в школе: Пособие для директоров шк., учителей, кл. руководителей/ К.В.Гавриловец. - Мн.: Полымя, 2000. 128 с.

В издании рассмотрена природа гуманности как личностного качества человека, показаны пути и способы развития духовности школьников, представлен опыт вовлечения учащихся в ценностно-поисковую деятельность.

572739/д Грынюк Ж.У.Псіхалагічныя пытанні вывучэння беларускай мовы і літаратуры: Дапам. для настаўніка/ Ж.У.Грынюк. - Мн.: Нар. асвета, 2000. - 112 с. - Бібліягр.: с. 111.

Дапаможнік прысвечаны псіхалагічнаму аналізу праблем вывучэння беларускай мовы ў сучаснай школе, наогул лёсу роднай мовы. Змешчаны канкрэтныя рэкамендацыі па актывізацыі матываў вывучэння на ўроках беларускай мовы і літаратуры.

573971 Кабуш В.Т. Система гуманистического воспитания школьников: Пособие для педагогов/ В.Т.Кабуш. - Мн.: Полымя, 2000. - 208 с.

В издание включены концептуальные основы гуманистического воспитания школьников, методические рекомендации и программа семинара по данной проблеме. В качестве приложения к пособию даны азбука гуманистического воспитания, список литературы, анкеты.

573968/д Кашлев С.С. Современные технологии педагогического процесса: Пособие для педагогов/ С.С.Кашлев. - Мн.: Университетское, 2000. - 95 с.

В пособии дается понятие педагогической технологии, определяются признаки технологий личностно-ориентированного педагогического процесса, предлагается подробное описание инновационных педагогических технологий, интерактивных игр.

572028 Мушынская Т.Ф. Беларуская літаратура 20 — 40-х гадоў XX стагоддзя: Дапам. для настаўніка/ Т.Ф.Мушынская. - 2-е выд., дап. - Мн.: Нар. асвета, 2000.

У дапаможніку разглядаюцца творы М.Гарэцкага, М.Зарэцкага, А.Мрыя, К.Чорнага, у тым ліку тыя, што ў свой час не былі ўключаны ў школьную праграму. Даецца агульны крытычны аналіз твораў і прыкладнае планаванне урокаў.

Тэатр пачынаецца з дзяцінства

У апошні час людзей, якія робяць нешта бескарысліва, займаюцца дабрачыннасцю, сярод нас стала не так шмат. Мабыць таму мы завем іх дзівакамі і ніяк не можам зразумець — навошта ім гэта патрэбна!

Адныя з такіх незвычайных людзей арганізавалі "Тэатр без студыі" — "Сямейны тэатр". З раніцы яны працуюць на сваіх асноўных работах, увечары — рэпеціруюць, а па святах ставяць спектаклі для дзяцей. На іх спектаклі не трэба купляць білеты, яны самі запрашаюць да сябе гледачоў. Нягледзячы на тое, што гэтыя людзі розныя па прафесіі — дырэктар фірмы, менеджэр, эканаміст, бухгалтар, банкір, інжынер, ахоўнік, — яны адзіныя па духу.

У красавіку "Сямейнаму тэатру" споўнілася тры гады. Стварыўся ён, можна сказаць, па волі лёсу. Усе акцёры тэатра ў свае студэнцкія гады ігралі ў самадзейных тэатрах, выступалі ў КВЗ. Яны даволі часта сустракаліся на гарадскіх пляцоўках, а вучыліся ў розных ВНУ — Політэхнічным інстытуце, Тэхналагічным інстытуце, Наргасе. Кіраўнік тэатра Юрый Пучынскі кажа, што ў "Сямейны тэатр" прыйшлі лепшыя акцёры з тых студэнцкіх тэатральных калектываў. Лёс падарыў ім сустрэчу праз 15 год. Кажуць, што калі ты акцёрам нарадзіўся, то ім і памрэш. Жаданне быць артыстам доўгі час драмала недзе глыбока ў душы — сустрэча ж з сябрамі юнацтва ўскалыхнула яго. Першы спектакль ужо дарослыя, паважаныя, сямейныя мужчыны (пасля да іх далучыліся і жанчыны) вырашылі паказаць для сваіх сем'яў. Атрымалася цудоўна! Захацелася рабіць больш, і не толькі для сваіх сем'яў. Так нарадзіўся тэатр, які пасля зарэгістравалі як грамадскае аб'яднанне "Тэатр без студыі" — "Сямейны тэатр". Адказ на пытанне — навошта яны гэта робяць — вельмі просты: людзі сябе рэалізоўваюць, займаюцца той справай, якая ім падабаецца, якой патрабуе іх душа.

У свеце ёсць дзве каштоўнасці, дзякуючы якім ён яшчэ пакуль трымаецца, — гэта сям'я і яе залатыя плады — дзеці. Пра іх трэба клапаціцца, удзяляць ім шмат увагі. Тэатр — спосаб узаемін у сямейным крузе, размовы на розныя тэмы, выхаванне самых лепшых чалавечых якасцей. Тэатральная сям'я — гэта акцёры і іх сем'і, гэта дзеці, якія не могуць купіць сабе білет на спектакль ці якія па нейкіх прычынах не могуць наведваць тэатры. Вернымі гледачамі "Сямейнага тэатра" сталі выхаванцы дзіцячых дамоў Мінска, хворыя дзеці і дзеці-інваліды. Паміж акцёрамі і гледачамі ўзніклі цёплыя ўзаемаадносіны. Дзеці называюць тэатр сваім. "І нам вельмі прыемна чуць гэтыя словы" — кажуць акцёры.

"Стварыць штосьці для дзяцей складана і вельмі цікава, — гаворыць Юрый Пучынскі. — Дзіця не падманеш, бо яно па-свойму адчувае праўду. Гэта дзесьці на ўзроўні інстынкту-інтуіцыі. Калі сядзіш у зале побач з дзецьмі падчас выступлення, то адчуваеш іх энергетыку, і цябе захоплівае тое дзеянне, якое адбываецца паміж сцэнай і залай. Гэта можна параўнаць з добрым футболам".

За тры гады "Сямейны тэатр" сумесна з упраўленнем сацыяльнай абароны Мінгарвыканкама правялі шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных Міжнароднаму Дню сям'і, Дню маці, Тыдню міласэрнасці, Калядным святам. Іх мэта — узняць прэстыж сям'і, жанчыны, дзяцей у грамадстве. У рэпертуары тэатра — чатыры пастаноўкі: "Вялікае жабянё", "Вялікая пагоня", "Лясная казка", "Хрустальнае сэрца". Аўтар гэтых п'ес — Леў Усцінаў. У спектаклях расказваецца пра сяброўства і дапамогу слабаму, пра згубленае сумленне, пра дабрыню і зло. Кіраўнік тэатра ўзгадвае, як пасля першага выступлення да яго (ён выконваў ролю мядзведзя) падышла маленькая дзяўчынка і папрасіла, каб ён больш не еў зайчаня, і дала яму пячэння. Такія падарункі можна трымаць толькі каля сэрца. Дзеці не любяць дрэнных герояў. На другім спектаклі яны крычалі з залы Доктару, каб той не выходзіў на сцэну, бо яго там чакае непрыемнасць. Нашыя дзеці — цуд. Гэта становіцца зразумелым даросламу чалавеку, калі ён пачынае ладзіць стасункі з імі.

Такія тэатральныя сустрэчы ўзбагачаюць дарослых, дзяцей з акцёрскіх сем'яў і адзінокіх дзяцей. "Нашу справу падтрымаюць нашыя дзеці. Так павінна быць — дарослыя клапоцяцца пра дзяцей, якія затым будуць дбаць пра сваіх дзяцей".

Юрый Пучынскі падзяліўся сваімі марамі, што няблага было б адкрыць у горадзе кафэ — для ўсёй сям'і, дзе дзеці маглі б пaглядзець добры спектакль ці мульцяшку, пазабаўляцца. Бацькі ж тым часам — мець узаеміны адзін з адным, частаваліся б смачнымі піражнымі і свежай садавінай. Шкада, што гэты праект пакуль неажыццявімы, бо ён не можа прынесці прыбытку.

Адзінае месца, куды зараз завітваюць нашыя сем'і — "МакДональдс". Там чыста, утульна, цацкі разам з ежай даюць. Для дзяцей — гэта свята, а для бацькоў — магчымасць праявіць сваю бацькоўскую ўвагу.

Спектакляў у "Сямейнага тэатра" было б яшчэ больш, калі б не тыя самыя праблемы з фінансаваннем. Акцёры складваюцца хто колькі можа, каб набыць што-небудзь з рэквізіту, зняць памяшканне для рэпетыцый і спектакля ды для ўсялякіх іншых патрэб. Таму калі ў тэатра паявяцца памочнікі, то пастановак будзе больш.

Святлана КІРСАНАВА.

НА ЗДЫМКУ: пасля спектакля "Вялікая пагоня".

Рэцэнзія

Цяпло бацькоўскага агменю

У.С.Глушакоў. Развітанне на пачатку вясны. Мінск, "Юнацтва", 2001.

Беларускай Венецыяй назваў старажытны Давыд-Гарадок Уладзімір Караткевіч — рамантык і вандроўнік. Дзівілася прыгажосці тутэйшых мясцін і карэспандэнтка сталічнай газеты. Па вуліцах гарадка ішла яна, зачараваная прыбоем кветак каля паляшуцкіх сядзіб. Усё тут, нібы ў "батанічным садзе", похапкам фіксавала. Ядвіга Скаржынская, якая потым у газеце "Камсамольская правда" абрыне на галовы гарадчукоў падазронасць, сваю нямілась і гнеў. Маўляў, добрабыт палешукоў — гэта не вынік працаздольнасці насельніцтва, якое, на думку карэспандэнткі, парабілася спекулянтамі насеннем, мяшэчнікамі, валацугамі па свеце ў пагоні за доўгім рублём. Спляжыла агулам усіх палешукоў карэспандэнтка, злавалася страшэнна. Гандль, як эпідэмія, заразіў мясцовыя вёскі вакол райцэнтра, а ў маі-чэрвені ўжо і самі гарадчукі едуць на промысел, пакідаючы свае дамы, а заробленыя грошы транжыраць як папала, абуралася аўтарка, спасылаючыся на літаратара з гэтых мясцін (вось жа не згадзіўся з псіхалогіяй гарадчукоў празаік, пакінуў гэтыя мясціны, з'ехаў з горада). Прысуд аўтара допісу (дабрабыт разбэсціў гарадчукоў маральна, пакалечыў іх душы) і прымусіў У.С.Глушакова, вядомага беларускага пісьменніка, уступіць са Скаржынскай у палеміку, у выніку якой ад прагнозаў і дыягностыкі "блізарукай" карэспандэнткі засталося пачуццё прыкрасці. У кнізе "Развітанне на пачатку вясны" (Мінск, "Юнацтва", 2001) праз дыялог, унутраны маналог галоўнага героя трылогіі Сцяпана Крыгі, з улікам дыферэнцыяванага падыходу да з'яў, раскрыў сваё багацце пісьменнік жыцця гарадчукоў у кантэксце часу, адшукаўшы гістарычныя паралелі. Карані гарадчукоў — гэта іх абрады, звычаі, удзел у святочных літургіях у Юраўскай царкве, са сцен якой глядзяць на палешукоў Уладзімір Чырвонае Сонейка, Аляксандр Неўскі, Яраслаў Мудры, Сергій Раданежскі, Кірыл Тураўскі, Ефрасіння Полацкая.

Сілай мастацкіх вобразаў твора сцвярджае празаік думку: у грамадстве павінна існаваць культурная пераемнасць, эстафета пакаленняў. Праблема захавання гістарычнай свядомасці сапраўды хвалюе празаіка. Вырашэнне яе У.С.Глушакоў бачыць у напоўненасці душаў герояў духоўным зместам праз узбагачэнне культуры на падставе трывалых традыцый продкаў. Вось і шукае пісьменнік прычыны парушанай гармоніі ў грамадстве, шукае духоўную сувязь паміж хатай, домам, прыродай. На той жа факт часовай міграцыі некаторых градчукоў глядзіць празаік з болем: "Малады гарадчук без асаблівай на тое прычыны ніколі не сарвецца з роднага гнездзішча — карані ў яго глыбокія; за доўгім рублём, а таксама за "туманом и за золотом тайги" ехалі за свет толькі адзінкі, але і яны, не знайшоўшы там прыстанішча, аднойчы з'яўляліся ў Гарадку — яшчэ маладыя, а ўжо з сівымі, паніклымі галовамі, змучаныя жаццём, здаралася, безнадзейна хворыя. Вярталіся, каб ужо не жыць, а дажываць адведзеныя ім бязлітасным лёсам лічаныя гады, калі не месяцы і дні, і, нарэшце, знайсці спакой у роднай зямельцы".

Празаік выступае супраць адчужанасці чалавека, ён — за той сэнс жыцця, які дае псіхалагічны камфорт герою на ягонай малой радзіме, дзе не будзе месца непаўнавартасці асобы. Калі чалавек стане творцам, калі не адрачэцца сваіх каранёў. Паставіў пісьменнік праблему перараджэння асобы і з боку інтэлігенцыі. Нагадалася нам стрыечная сястра Сцяпана. Сцяпан прывозіць хворую маці ў Пінск, у бальніцу, часова спыняецца ў Наталлі, настаўніцы.

Наталля — даўно ўжо не тая бескарыслівая дзяўчына. Жыве з мужам шыкоўна (той цягне з мясакамбіната ў хату штодня мяса), знаходзіць час праскочыць на "блашыны рынак". За мяжу, уцягваючы ў грашовы гешэфт дзяцей. У сям'і два гліняныя каты, куды складваюцца грошы. Візіт у іх хату, намякае настаўніца, павінен аплачвацца, ніхто сюды "без жалезнага рубля ў кішэні не з'яўляецца". Разгубіўшыся, Сцяпан пашнырыў рукой у кішэні, зазірнуў нават у партманэт.

— На жаль, сёння не магу адпавядаць вашым знаёмым. Цяпер у ходу іншыя грошы-паперкі.

— Ды гэта гульня, — смеючыся, мне падалося, не зусім шчыра, адмахнулася Наталля. — Да таго ж са сваякоў узнос не бяром, праўда, дзеці? У хаце Наталлі бываюць і палякі, пастаўляюць сквапнай гаспадыні амерыканскія джынсы і майкі.

А Сцяпан задыхаецца ў гэтай хаце, дзе ўлада рэчаў у сям'і вышэй за чалавечую прыстойнасць.

Невыпадкова героямі твора У.С.Глушакова з'яўляюцца ў першую чаргу тыя, хто будуе з густам жытлішчы, узводзіць храмы. Гэта — мясцовыя дойліды, цудоўныя майстры адраджэння нацыянальнай культуры. Гётэ казаў: "Хто хоча зразумець паэта, павінен ісці ў яго край". Таму блізкай становіцца грамадзянская пазіцыя аўтара, калі ён знаёміць чытача з тымі героямі, якія маюць сацыяльны статус адкрывальніка, першапраходцы, чыя жыццёвая справа — тварыць дабро і ствараць прыгажосць. Гэта дзед Пятро (яго прызванне — рамяство лодачніка), сталярчырвонадрэўшчык Якаў Буян, майстар па дрэве Сцяпан Тукін, шчыры ва ўзаемінах чалавек. "І сёння, — піша празаік, — памятаюць брукаванкі Кракава і Беластока, Любліна і Варшавы адмыслова аздобленыя драўлянай разьбой вазкі гарадчукоў-марожаншчыкаў з іх напеўнымі галасамі: "Лёды! Л-лёды-ы! Па-адхадзі". А марожанае варылі ў Давыд-Гарадку такое, што "пол-Европы пальчики облизывали", як узнёсла пісала ў "Камсамолцы" ўжо вядомая нам сталічная карэспандэнтка, якая папярэдне, пагутарыўшы з былымі прадаўцамі "лёдаў" Мікалаем Байдай і Хведарам Скабічом, у тым жа артыкуле "Кветкі зла", відаць, кіруючыся высокімі грамадзянскімі меркаваннямі, якія, на жаль, не маюць нічога агульнага з журналісцкай этыкай, перакваліфікавала былых прадаўцоў "лёдамі" ў спекулянтаў насеннем. У літаратуры такое пераўтварэнне называецца метамарфозай, у тэатры — пераапрананнем, а ў жыцці...

Сцяпан Крыга, галоўны герой трылогіі, таксама ўвасабляе сабой повязь прасторы і часу. Выбар мэты (асэнсаванне падзей мінулага і сучаснага) прадыктаваў аўтару і выбар спецыфічнай формы аповеду. "Сямейная хроніка" — так вызначыў празаік жанр трылогіі, выявіўшы спектр каштоўнасных арыентацый палескага хлапчука (шляхам рэтраспекцыі апісаных падзей).

Для сына бацька — фантазёр, штукар, выдумшчык. Аўтарытэт, адным словам. І не толькі таму, што гарадчукі хінуцца да яго, звяртаюцца з просьбамі напісаць у пэўныя інстанцыі скаргу ці пісьмо на прадмет асабістай неўладкаванасці. Сам жа Крыга — гаспадар-рамантык па душы, лёгкі на пад'ём, у бядзе-горы падставіць плячо кожнаму, суцешыць, дапаможа, параіць, а то і забярэ з сабой ("на вясну") на заробкі ў Расію. Бацька героя твора не дае людзям страціць надзею — гэта галоўнае ў характары Крыгі. Пісьменнік прасочвае эвалюцыю характару героя, які пакутуе, аднак, з-за страты сваёй малой радзімы. Устаўкі-раздзелы, якія ўзбагачаюць сюжэтна-кампазіцыйную аснову твора, сведчаць аб пакручастым шляху гаспадара, які зведаў горыч страт, але і радасць узлёту, калі быў пры справе. Ды незапатрабаваным аказаўся Сцяпан Самуілавіч у пасёлку. Касавурацца мясцовыя ўлады на былога франтавіка. Задзірысты, за людзей заступаецца, а то проста, скалаціўшы суполку з надзейных гарадчукоў, звозіць іх у нябліжкі свет. За капейкай. Значыцца, эканоміку горада падрывае, лічыць мясцовае начальства, стараючыся паказаць усімі падчас ганебнымі захадамі, што Сцяпан Самуілавіч — у гарадку проста лішні, непатрэбны чалавек, што не пашкодзіла б увогуле пазбавіцца ад яго. Лёс Крыгі-старэйшага — драматычны. Пасля з'яўлення ў друку аповесці сына, у якой быў дадзены сацыяльны зрэз жыцця гарадчукоў, у бок Сцяпана Самуілавіча пасыпаліся пагрозы, абразы, здзекі. Вось і пачаў летуценнік тапіць горыч-боль сваю ў шклянцы віна. Жудаснавата чытаць старонкі аповесці, дзе расказваецца пра тое, як бацька просіць сына выбавіць яго з псіхіятрычнай бальніцы. Туды, дадому, імкнецца душа гаспадара, дзе засталася жонка, яго надзея і апора. Толькі яна здольная загаіць душэўныя раны, вярнуць гаспадара да жыцця, даць сілы выстаяць. Аднак выбавіць бацьку ад абдымкаў смерці сыну не ўдаецца, хаця ён зрабіў усё, што мог. Задобрываў медыкаў, вёз бацьку ў Мінск, каб зняць напружанне роднага чалавека, даць магчымасць вярнуцца яму спакойна да нармальнага жыцця, акрыяць.

Усе захады Сцяпана-малодшага ўжо не могуць "зняць" чалавечую жорсткасць, якая звяла на той свет праўдашукальніка. Гэта — адплата. Помста гарадчукоў сям'і Крыгі.

Зрэшты, у фінале твора некаторыя галрадчукі звяртаюцца да Крыгі-малодшага, каб той з'ездзіў у абласны цэнтр, "агучыў" балючыя праблемы. І Сцяпан едзе ў Брэст у абкам партыі, каб вырашыць на высокім узроўні экалагічныя праблемы іх багатай на чарназём зямлі. Ён не адчувае помслівасці за смерць бацькі, бо кіруецца прынцыпам: усіх гарадчукоў мераць на "адзін аршын" нельга, пераносіць сваю крыўду на ўсіх ён, пісьменнік, не мае маральнага права.

Захварэла безнадзейна маці. Што толькі ні рабілі некаторыя прайдзісветы, каб атруціць жыццё жанчыне пасля з'яўлення твора сына ў друку пра побыт пэўнай часткі гарадчукоў, чый мізэрны духоўны свет не ўзнімаўся вышэй іх прысядзібнага ўласнага плота. А маці? Духоўны подзвіг маці — гэта ўвасабленне ў жыццё ідэалаў дабра, спагады, самаахвярнасці. Умее працавітая, руплівая жанчына пастаяць за гонар абнясслаўленага некаторымі зласліўцамі бацькі, за сына, якога спяшаюцца зганьбіць смуродныя, брудныя ў пасёлку спажыўцы-ліхвяры, якія, як потым высветлілася, рыхтавалі фізічны замах на жыццё Крыгі-малодшага. Пахаванне маці апісана аўтарам кнігі з пякучым болем: яшчэ адзін пагорачак з падатлівага пяску, прыплясканы з бакоў і зверху рыдлёўкай, вырастае сярод абцяжараных гранітных пліт пагоста. Чаму так драматычна завяршыўся жыццёвы шлях Пятроўны? Хто вінаваты ў тым, што дарагі чалавек, дарадчык, збаўца, малітоўны ахоўнік, адыходзіць у вечнасць? І толькі вяртаецца ў сны сына: нешта параіць, падкажа, як жыць далей. А завяшчала пры жыцці Пятроўна сыну пільнавацца добрых людзей, несці ім радасць, браць адказнасць за лёс таго, хто мае патрэбу ў дапамозе, у добрым слове. Вобраз Пятроўны, якая любіла кветкі, любіла жыццё, — паўнакроўны ў творы мастака...

Можна бясконца гаварыць пра аптымістычную трылогію, у якой, аднак, шмат смутку і болю. А ў сэрцы чытача знойдзе "прапіску" малая радзіма пісьменніка, застанецца нязгасны гарачы агмень ягонай бацькоўскай хаты...

Браніслаў ЗУБКОЎСКІ,
дырэктар Светлагорскай сярэдняй школы Пухавіцкага раёна.

Апенькі

Абразок

Грыбнік з паляўнічым жывуць адной надзеяй — пашанцуе ці не. Нездарма ж збор грыбоў называюць ціхім паляваннем.

У гэты раз я прыйшоў у лес па апенькі. Доўга лазіў па пасецы, густа зарослай маладым падлескам і малiннікам, але грыбоў штосьці не знаходзіў.

Ужо збіраўся перайсці куды на іншае месца, як заўважыў апеньку. Стаіць знерухамелая адна-адзінюткая, нібыта яна спалохалася майго нечаканага з'яўлення побач.

Ну, што гэта за знаходка? Звычайна апенькі растуць вялікімі групамі, цесна адна да адной. Здараецца, што з аднаго пня ўдаецца кош грыбоў нарэзаць. А тут адна...

Праўда, апенька была ладная, дзябёлая, на тоўстай ножцы. І я, павагаўшыся, браць мне яе, адзіную, ці не, усё ж прысеў з ножыкам, каб зрэзаць. Зірк — наперадзе яшчэ парачка такіх жа рахманых маладзічак красуецца. А крыху далей — паўдзесятка іх. І, як папярэднія, таксама на зямлі растуць. Тлумачыцца ж гэта тым, што дзесьці пад прэлым лісцем знаходзіцца нябачнае воку струхлелае паленца альбо сучок. Вось апенькі і выраслі на іх.

Так я, беручы гэтыя паасобныя грыбкі-харашулькі, наблізіўся да прабітага нейкім зверам лаза ў малiнніку. Магчыма, што тут дзік уначы прашчаміўся ці казуля, а можа нават і сам шэры разбойнік-воўк. Бо каб лось прайшоў, то ён бы зрабіў працяроб ва ўсю вышыню малiнніка. А тут быў менавіта лаз.

Зірнуў я ў зялёнае вакенца ў малiнніку, якое адчынілася перада мной, і ўбачыў шырачэзны пень, увесь аброслы апенькамі. І з яго, гэтага вaконца, так дыхнула грыбамі, што ўсе іншыя лясныя пахі раптоўна зніклі. Роўна палову каша грыбоў нарэзаў я з яго тут.

І вось жа здараецца такое, хоць і не надта часта, калі адна радасць другую за руку за сабой вядзе. І гэтыя маленькія радасці, як кветкі альбо жаданыя сустрэчы, упрыгожваюць сабою жыццё чалавека, а можа нават і падаўжаюць яго...

Агледзеўся, куды б мне далей рушыць, і ўбачыў на прагаліне бярозу са зламанай вершалінай, якая ад каранёў і да злома была парослая апенькамі. І ніводнай аплюхлай. Усе грыбкі на дрэве былі маладзенькія, дзябёленькія.

Доўга мне давялося паўвіхацца вакол гэтай бярозы, пакуль дабраў кош. І то пабраў толькі тыя грыбы, якія змог дастаць. Астатнія ж, што ўзнімаліся па ствале метры на чатыры ўгору, пакінуў. Можа, думалася, хто маладзейшы патрапіць сюды ды зможа, як дабрацца да іх.

Рыгор ІГНАЦЕНКА.

Галоўнае ўпраўленне агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь выказвае спачуванне намесніку дырэктара Цэнтра лінгвістычнай адукацыі Асі Георгіеўне Тамілка з прычыны заўчаснай смерці горача любімага сына.

На прыз "Скуранога мяча"

У Крычаве адбыліся зanальныя спаборніцтвы вобласці сярод школьнікаў 1989-90 гадоў нараджэння на прыз клуба "Скураны мяч". Сустрэліся каманды Крычава, Чэрыкава, Клімавічаў і Касцюковічаў. Перамогу атрымалі юныя футбалісты Чэрыкаўскай каманды "Сож". Яны і будуць прымаць удзел у фінальных спаборніцтвах у Магілёве.

НА ЗДАМКАХ:

1. Футбольная каманда Чэрыкава "Сож".

2. Галкіпер Ігар Ціткоў, вучань 7 класа сярэдняй школы № 1 Чэрыкава.

Педагагічныя накцюрны-2

Хабар

Працяглая адсутнасць на працы нашага калегі, настаўніка працоўнага навучання, у невялікай сельскай школе не магла застацца незаўважанай не толькі настаўніцкім калектывам, але і ўсімі сяльчанамі. Тым больш, што гэтай падзеі папярэднічаў нечаканы продаж ім свайго "Масквіча", набыццё якога ў 70-я гады было звязана не толькі з матэрыяльнымі цяжкасцямі, але і з вялізнымі чыноўніцкімі бар'ерамі перыяду развітага сацыялізму. Пайшлі чуткі пра паездку Івана Мікалаевіча (так завуць героя нашага аповеду) у Ташкент — для выкупу свайго сына, якога нядаўна прызвалі ў армію, ад Афганістана...

...Цяпер Мікалай Іванавіч ужо на заслужаным адпачынку, і пры рэдкіх сустрэчах з ім я бачу яго ў акружэнні ўнукаў — двух падлеткаў-блізнят.

"Хэпі-энд"

У студэнтаў набліжаўся адзін з самых урачыстых перыядаў жыцця — выпускны вечар. Сяргей з нецярплівасцю чакаў атрымання дыплома тэхніка-механіка, паколькі цяпер магла здзейсніцца ягоная мара — вярнуцца ў свой калгас на родную Столiншчыну і дапамагчы маці, якой пасля смерці мужа ад наступстваў чарнобыльскай катастрофы, адной даводзілася гадаваць пяцярых дзяцей.

Але так сталася, што не знайшлося нікога са шматлікіх педагагічных "генералаў", хто ўзяў бы на сябе адказнасць за правядзенне выпускных вечароў. Сяргею ў гэтай сітуацыі пашанцавала, здавалася б, больш, чым іншым, таму што "замочванне" дыпломаў адбывалася не ў падваротні, а на кватэры аднакурсніка, пад наглядам бацькоў апошняга. На жаль, для юнака, які зусім не п'е і да таго ж аслаблены Чарнобылем, пастаянным недаяданнем і перадддыпломнымі турботамі, выпітае спіртное стала тым пускавым момантам, які прывёў да трагічных наступстваў. Знясіленага хлопца вырашана было несці па чарзе ў студэнцкі інтэрнат. Пры чарговай "перагрупіроўцы" адбылося непапраўнае: адзін з хлопцаў, якія неслі Сяргея, спатыкнуўся, і ўсе паваліліся на бетонны бардзюр - траўма для Сяргея аказалася смяротнай.

Як звычайна, панаехала шмат правяральшчыкаў; як звычайна, вінаватыя не былі ўстаноўлены...

Вышэйшая адукацыя

У 1968 годзе ў нашай арміі з'явіліся першыя салдаты з "паплаўкамі" ВНУ на грудзях. Адбылося гэта ў выніку ўвядзення новага "Закона СССР аб усеагульным воінскім абавязку", які прадаставіў магчымасць студэнтам педагагічных ВНУ 1946 года нараджэння і пазней атрымаць адтэрміноўку на перыяд вучобы.

1968 год — год уводу войскаў Варшаўскага дагавора ў Чэхаславакію, тое, што застанецца ў гісторыі як "Пражская вясна-68". Маляўнічыя, дагледжаныя замежныя краявіды пасля вымушаных прывалаў нашых войскаў ператвараліся ў засмечаныя, смуродныя стойбішчы. І раз-пораз чуўся зычны голас майго камандзіра: "А дзе гэты з вышэйшай адукацыяй?", што азначала для мяне неабходнасць узброіцца празаічнай рыдлёўкай і прывесці давераную нашаму падраздзяленню тэрыторыю ў належны выгляд.

Сітуацыя ўсё больш прыгнятала і вымушала зняць значок ВНУ, але нешта ўнутры вымушала мяне працягваць супраціўленне: магчыма, гэта была адданасць сваёй альма-матэр, магчыма, былі закрануты мае прафесійныя пачуцці, а можа проста ішоў працэс сталення...

Рэфлекс

Лёс распарадзіўся так, што, маючы спецыяльнасць школьнага настаўніка, мне давялося працаваць у педагагічных установах не агульнаадукацыйнага профілю. Але я не адмаўляюся ад любых часовых прапаноў папрацаваць у школе. Гэтым разам мне выпала магчымасць стаць настаўнікам вячэрняй школы. Не будзем спыняцца на многіх спецыфічных момантах працы гэтага віду навучальнай установы, а адразу перанясемся ў атмасферу выпускных экзаменаў. Асаблівасцю гэтага мерапрыемства з'яўляўся стол экзаменацыйнай камісіі, завалены прысмакамі ды ласункамі. Настаўнікі, актыўна жуючы, з замілаваннем глядзелі, як чарговы вучань намагаецца прадэманстраваць свае глыбокія веды...

Неразлучныя

Мы, выхаваныя на прынцыпах сацрэалізму, пазбаўленыя ўсялякай магчымасці пабачыць творы мастацтва іншых напрамкаў, не гатовы былі ўспрымаць іх інакш як з пазіцый агрэсіі, падазронасці, асуджэння. Менавіта з такімі пачуццямі глядзеў я на карціны Сальвадора Далі, Пікасо, Пірасмані, Чурлёніса, Малевіча, Кандзінскага, Марка Шагала, пакуль перабудова разам з іншымі свабодамі не дала свабоду доступу і да твораў сусветных класікаў выяўленчага мастацтва. Але гэты стан свабоды доўжыўся толькі да той пары, пакуль я не ўбачыў шагалаўскую "Над горадам" — у гэты момант адбылося тое, што прынята называць узрушэннем.

...50-я гады. Мяне вязе на школьныя канікулы ў беларускую глыбінку, якая цяпер называецца зонай чарнобыльскага адсялення, калёсны параход "Пралетарый". Відовішча незвычайнае — сапраўды, на ваду і агонь можна глядзець бясконца. Добра, што да гэтага цуду можна хоць у нейкай ступені вярнуцца, паглядзеўшы фільм Рыгора Аляксандрава "Волга-Волга". І раптам над палубай чуецца крык: "Людзі ў вадзе!" Мы ўсе кідаемся да борта і бачым: у ізумруднай сінечы рачной вады, дзівосна расквечанай сонечнымі блікамі, плывуць у абдымках жанчына і мужчына, ён не змог яе выратаваць і раздзяліў з ёю смерць.

Шагалаўская абстракцыя ў жыцці злілася з рэальнасцю ў смерці.

Алег ВЕРБАВІКОЎ.

Галоўны рэдактар Аляксандр ГАЙДУК

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ" 22 0013, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС: 220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ, агульнаадукацыйных інавацый — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, хатні адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Уладзімір НОВІК.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 З. Замова №4676
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Падпісана да друку 22.8.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.